หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ผลการศึกษา

พบสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังที่เป็นอาหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 Phylum คือ Mollusca, Arthropoda และ Echinodermata

สัตว์ใน Phylum Mollusca ที่เป็นอาหาร พบ 3 กลุ่มคือ พวกหอยฝาเดียวหรือหอยกาบเดี่ยว พวกหอยสองฝา หรือหอยกาบคู่ และพวกหมึก

พวกหอยฝาเดียว หรือหอยกาบเดี่ยวเป็นสัตว์อยู่ใน Class Gastropoda เปลือกมีทั้งแบบเวียนไปทางซ้าย (sinitral) และแบบเวียนไปทางขวา (dextral) ส่วนมากจะเป็นแบบเวียนไปทางขวา การเวียนของเปลือกทำให้เกิดเกลียว ที่ส่วนต้นของลำตัวจะมีแมนเทิลปกคลุมทำหน้าที่สร้างเปลือก หัวมีหนวด 1 คู่ และมีฟันบด (radula) ไว้ขูดอาหารเข้าปาก อาจมีแผ่น operculum ปิดช่องปากหรือไม่มีก็ได้ อาศัยอยู่ในน้ำจืด น้ำเค็มและบนบก

1.1 ครอบครัว Ampullariidae

หอยในครอบครัวนี้มักมีรูปร่างเป็นรูปไข่หรือค่อนข้างกลม เปลือกมีทั้งแบบเวียนไปทางซ้ายและเวียนไปทางขวา มักมีขนาดใหญ่หรือใหญ่มาก บางชนิดมีขนาดปานกลาง มีหนวดยาวบางทีมีตาอยู่บนก้านของหนวด ช่องว่างของแมนเทิลมีเยื่อ (septum) กั้นทำให้แบ่งเป็น 2 ช่องคือ ด้านขวาจะเป็นส่วนของเหงือก ด้านซ้ายจะเป็นส่วนของปอด หอยครอบครัวนี้จึงสามารถอยู่บนบกได้นาน ฟันบดมีฟันแถวละ 7 ซี่ Operculum มีลวดลายวนเป็นวงกลม ชอบฝังตัวอยู่ในดินหรือเกาะตามกิ่งไม้และเศษวัสดุต่าง ๆ ที่ลอยอยู่ในน้ำ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืด เช่น ห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูร้อนหรือเวลาที่ไม่มีน้ำจะฝังตัวอยู่ในดิน หอยครอบครัวนี้มักเป็น host ชั่วคราวของพยาธิตัวกลมครอบครัว Echinostomatidae เมื่อคนกินหอยที่มีพยาธิชนิดนี้ในระยะติดต่อเข้าไปก็จะทำให้เกิดโรคได้

หอยโข่ง

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หอยโข่ง หอยนา หอยปัง หอยปากบาง

ชื่อภาษาอังกฤษ Apple snail, Pond snail, Flask snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pila polita (Deshayes, 1830)

ลักษณะ เปลือกเป็นรูปไข่ ช่วงเกลียวยาวกว่าหอยโข่งชนิดอื่น ๆ เปลือกนอกมีสีเขียวหรือสีดำเป็นมัน บางครั้งพบว่ามีจุดยอดเป็นสีเหลือง ปากบางด้านในเป็นสีส้ม ฝาหอยหนามีรูปร่างเรียว ด้านในเป็นมุกสีเหล็ก ขนาดของลำตัวยาว 47–80 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีพื้นเป็นดินโคลน ดินปนทราย เช่น ห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูแล้งจะฝังตัวอยู่ในโคลน การจับในฤดูที่มีน้ำจับโดยการงม การใช้คราดหรือปักท่อนไม้ลงในน้ำเพื่อให้หอยมาเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำ จับได้โดยการขุดดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 10 จังหวัดคือ สุรินทร์ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น เลย มหาสารคาม และนครพนม

ประโยชน์ เปลือกหอยนำมาทำปูนขาว การนำมาขายมีทั้งแบบที่ยังมีชีวิต และแบบที่ต้มแล้วเอาเฉพาะส่วนเนื้อมาขาย หอยที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก่อนจะนำมาทำอาหารจะแช่น้ำไว้ประมาณ $\frac{1}{2}$ – 1 ชั่วโมงเพื่อให้หอยคายเมือกและสิ่งสกปรกออกก่อน จากนั้นนำมาล้างทั้งเปลือกให้สะอาดแล้วนำไปต้มเอาเฉพาะส่วนเนื้อออกมาโดยจะใช้ส่วนที่เรียกว่าเท้ามาประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมคือ ก้อย ลาบ ยำ แกง แกงคั่ว อ่อม บางคนนำมารับประทานดิบ ๆ โดยบีบมะนาวก่อน หรืออาจนำมาต้มจิ้มน้ำจิ้ม ผัด จี่ และหมก ถ้าเป็นหอยที่มีขนาดเล็กคือมีขนาดเท่ากับหอยขมหรือใหญ่กว่าหอยขมเล็กน้อย มักจะนำมาทำแกงคั่วหรืออ่อมทั้งเปลือก

หอยโข่ง

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 2

ชื่อไทย หอยโข่ง หอยขัว หอยนา หอยใหญ่

ชื่อภาษาอังกฤษ Apple snail, Pond snail, Flask snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pila pesmei (Morlet, 1889)

ลักษณะ เปลือกมีรูปร่างค่อนข้างกลม เปลือกนอกมีสีเขียวมะกอก ค่อนข้างดำ หรืออาจมีสีเขียวปนเหลือง ริมฝีปากหนามาก ด้านในเป็นสีเหลืองหรือสีส้มเข้ม ฝาหนาด้านในเป็นมุกสีขาวขุ่น ขนาดของลำตัวยาว 25–76 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูร้อนจะฝังตัวอยู่ในดิน การจับในฤดูที่มีน้ำจับได้โดยการงม ใช้คราดหรือปักท่อนไม้ลงในน้ำเพื่อให้หอยเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำขุดจากดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 11 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม และนครพนม

ประโยชน์ ส่วนของเท้านำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ P.polita

หอยโข่ง

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 3

ชื่อไทย หอยขัว หอยนา หอยใหญ่

ชื่อภาษาอังกฤษ Apple snail, Pond snail, Flask snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pila ampullacea (Linnaeus, 1 58)

ลักษณะ เปลือกมีรูปร่างค่อนข้างกลม มีขนาดใหญ่หรือใหญ่มาก ช่วงเกลียวเตี้ย เป็นรูปกรวยหรือค่อนข้างแบน เปลือกนอกมีสีเขียวมะกอกอาจจะมีสีเขียวล้วน ๆ หรือมีแถบพาดสีเขียวหรือสีน้ำตาล ริมฝีปากบางด้านในมักเป็นสีขาวบางครั้งอาจ

มีสีเหลืองส้มแต่ไม่เข้มเท่ากับ P. pesmei ฝาหนาด้านในเป็นมุกสีขาวขุ่น ขนาดของลำตัวยาว 60–105 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูร้อนจะฝังตัวอยู่ในดิน การจับในฤดูที่มีน้ำจับโดยการงม ใช้คราดหรือปักท่อนไม้ทิ้งไว้ในน้ำเพื่อให้หอยมาเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำจับได้โดยการขุดจากดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ อุบลราชธานี อุดรธานี ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ ส่วนของเท้านำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ P. polita

หอยโข่ง

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 4

ชื่อไทย หอยโข่ง หอยนา

ชื่อภาษาอังกฤษ Apple snail, Pond snail, Flask snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pila scutata (Mousson, 1848)

ลักษณะ เปลือกมีรูปร่างเป็นรูปไข่ เปลือกบาง เปลือกนอกมีสีเขียวหรือมีสีเขียวมะกอกค่อนข้างเหลือง เมื่อยังไม่โตเต็มที่มักจะเห็นแถบสีน้ำตาลชัดเจน แต่เมื่อโตเต็มที่แล้วแถบนี้มักจะขาดไม่ครบวง หรือมีสีจางมากจนมองไม่เห็น ริมฝีปากบางด้านในมักมีสีขาวหรือไม่มีสี ฝาหอยหนาด้านในเป็นมุก ขนาดของลำตัวยาว 28–48 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูร้อนจะฝังตัวอยู่ในดิน การจับในฤดูที่มีน้ำจับโดยการงม ใช้คราดหรือปักขอนไม้ทิ้งไว้ในน้ำเพื่อให้หอยมาเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำจับได้โดยขุดจากดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 7 จังหวัดคือ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ กาฬสินธุ์ อุดรธานี ขอนแก่น ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ ส่วนของเท้านำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ P. polita เนื่องจากขนาดของลำตัวไม่ใหญ่นักมักจะเอามาอ่อมร่วมกับหอยขม

หอยโข่ง

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 5

ชื่อไทย หอยโข่ง หอยนา

ชื่อภาษาอังกฤษ Apple snail, Pond snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pila spp.

ลักษณะ เปลือกเป็นรูปกรวย เปลือกบางมักมีสีน้ำตาลอ่อนปนเหลืองจะเห็นแถบสีเขียวหรือสีน้ำตาลชัดเจน หอยพวกนี้เป็นตัวอ่อนของหอยโข่ง 3 ชนิดคือ P. pesmei P. ampullacea และ P. scutata ซึ่งเป็นหอยที่ยังไม่เป็นตัวเต็มวัยนี้ถ้าไม่ได้พบร่วมกับหอยตัวเต็มวัยแล้วก็ไม่สามารถที่จะแยกชนิดได้เพราะหอยที่ยังไม่เป็นตัวเต็มวัยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในห้วย หนอง บึง และนาข้าว ในฤดูร้อนจะฝังตัวอยู่ในดิน การจับในฤดูที่มีน้ำจับโดยการงม ใช้คราดหรือปักขอนไม้ทิ้งไว้ในน้ำเพื่อให้หอยเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำจับได้โดยขุดจากดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 8 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สกลนคร อุดรธานี และมหาสารคาม

1.2 ครอบครัว Viviparidae

หอยครอบครัวนี้มีรูปร่างหลายแบบคือรูปร่างเป็นรูปไข่ รูปร่างค่อนข้างกลมและรูปร่างแบบปิรามิด ส่วนใหญ่มีขนาดปานกลาง เปลือกมีทั้งแบบเวียนไปทางซ้ายและเวียนไปทางขวา ผิวของเปลือกอาจเรียบหรือมีลวดลายเป็นวงเส้นและอาจจะมีสัน (ridge) หรือมีปุ่ม (tubercle) ลวดลายนี้บางครั้งต้องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ ในตัวที่ยังไม่โตเต็มที่มักจะเห็นสันและลวดลายชัดเจน เนื้อของหอยมีจุดสีเห็นเป็นจุดสีเหลืองหรือสีส้ม หนวดสั้นและแหลม ในตัวผู้หนวดข้างขวาจะเปลี่ยนไปเป็นอวัยวะช่วยในการผสมพันธุ์ พันบดเจริญดีออกลูกเป็นไข่แล้วไข่จะเจริญเป็นตัวอ่อนอยู่ใน uterine brood pouch ฝามีลวดลายเป็นแบบวนเป็นวงกลม ผิวด้านในเป็นมัน ยกเว้นบริเวณที่เป็นรอย

เกาะของกล้ามเนื้อ อาศัยฝังตัวอยู่ในโคลน โคลนปนทรายหรือฝังตัวอยู่ในทราย ตามแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไป เช่น ตามแม่น้ำลำคลอง ห้วย หนอง บึง ในฤดูร้อน หรือเวลาที่ไม่มีน้ำจะฝังตัวอยู่ในดิน หอยบางชนิดในครอบครัวนี้เป็น host ชั่วคราวของพยาธิตัวกลมครอบครัว Echinostomatidae เมื่อคนกินหอยที่มีพยาธิชนิดนี้ในระยะติดต่อเข้าไปก็จะทำให้เกิดโรคได้

หอยจูบ

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 8

ชื่อไทย หอยจูบ หอยจุ๊บ หอยจุ๊บแจง หอยขม หอยตาแดง

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Filopaludina (Siamopaludina) martensi martensi (Fraeufeld, 1865)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปกรวยเปลือกหนาและแข็งมาก ในตัวอ่อนเปลือกนอกมีสีเขียวมะกอกเมื่ออายุมากขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลหรือสีดำ เกลียวของลำตัวพอมองออกมักจะเห็นแถบสีไปตามเกลียวเป็นวงสีดำ สะดือปิด ปากกว้างและค่อนข้างหนา พื้นด้านในเป็นสีครีบ ฝากว้างเมื่อหอยโตเต็มที่ฝาจะหนามากรอยเกาะของกล้ามเนื้อกว้างและพื้นที่บริเวณรอบ ๆ รอยเกาะของกล้ามเนื้อมักจะเห็นเป็นสีเหลืองทอง ตัวเมียเมื่อโตเต็มที่จะมีตัวอ่อนซึ่งมีขนาด 5 มิลลิเมตร ประมาณ 6-10 ตัว อยู่ใน Uterine brood pouch ขนาดของลำตัวยาว 31-52 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินหรือโคลนตามบ่อ ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ และในนาข้าว หน้าแล้งจะฝังตัวอยู่ในดิน การจับในฤดูที่มีน้ำจับได้โดยการงม ใช้ตะแกรงร่อน หรือปักท่อนไม้ลงไปในน้ำเพื่อให้หอยเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำจับได้โดยขุดจากดินที่มีหอยฝังตัวอยู่

แหล่งที่พบ พบ 11 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา สุรินทร์ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร ขอนแก่น มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมมากคือ อ่อม แกงคั่ว ก้อย บางคนนำมารับประทานดิบ ๆ หรือนำมาทำลาบ ยำ ผัด และจี่ ก่อนที่จะนำมาทำอาหารจะล้างโคลนบริเวณเปลือกให้หมดแล้วแช่น้ำไว้ประมาณ $\frac{1}{2}$ - 1 ชั่วโมง เพื่อให้หอยคายเมือกและสิ่งสกปรกออกมา จากนั้นจึงนำไปล้างทั้งเปลือกให้สะอาด แล้วนำไปต้มเพื่อให้ฝาหลุดเอาส่วนของเนื้อหอยมาทำก้อย ลาบ ยำ และผัด การทำอาหารบางอย่างจะใช้หอยทั้งเปลือกโดยจะตัดส่วนบนหรือปลายยอดของหอยออกเล็กน้อยหลังจากล้างเปลือกสะอาดแล้วนำไปทำแกงคั่ว อ่อม ผัดใส่น้ำพริกเผาและจี่ การตัดปลายยอดของหอยออกเพื่อให้เนื้อหอยหลุดออกมาได้ง่ายเพราะส่วนปลายของลำตัวหอยจะเกาะติดกับส่วนปลายสุดของยอดด้วย และเนื่องจากเวลากินจะต้องดูดที่ปากของหอยทำให้เกิดเสียงดังจุ๊บ จุ๊บ จึงเรียกหอยพวกนี้ว่าหอยจุบ หรือหอยจุ๊บ

หอยจุบ

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หอยจุบ หอยจุ๊บ หอยจุ๊บแจง หอยขม

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Filopaludina (Siamopaludina) martensi cambodjensis (Marbille & Le Mesel, 1866)

ลักษณะ เป็นหอยที่มีขนาดใหญ่ ลักษณะทั่ว ๆ ไปคล้าย Filopaludina (Siamopaludina) martensi martensi ต่างกันคือมีผิวเรียบและไม่มีสันตามแนวเกลียว ปากกว้างพอง ขอบปากแข็งแรงมาก ในตัวอ่อนจะพบแถบสีวนตามเกลียว ซึ่งแถบสีนี้จะหายไปเมื่อหอยเติบโตขึ้น เปลือกนอกมีสีน้ำตาลปนเขียว ฝาใหญ่และค่อนข้างหนา ขนาดของลำตัวยาว 41-48 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินหรือโคลนและเกาะตามเศษวัสดุที่อยู่ในน้ำตามบ่อ ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ และนาข้าว จับได้โดยการงม ใช้ตะแกรงรอน หรือปักไม้ลงในน้ำเพื่อให้หอยเกาะ ในฤดูที่ไม่มีน้ำจับได้โดยขุดลงไปในดินที่มีหอยอาศัยอยู่

แหล่งที่พบ พบ 10 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย และมหาสารคาม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F.(S.) martensi martensi

หอยจูบ

แผ่นภาพที่ 1 ภาพที่ 7

ชื่อไทย หอยจูบ หอยจุ๊บ หอยจุบแจง หอยขม

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Filopaludina (Siamopaludina) martensi munensis Brandt, 1974

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปกรวยเปลือกหนามากสีเปลือกเป็นสีน้ำตาล ไม่มีแถบสี ขนาดของลำตัวค่อนข้างสั้น รอบช่องปากเป็นริมฝีปากที่หนามาก ขนาดของลำตัวยาว 28-37 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินหรือในดินปนทรายตามแม่น้ำ จับได้โดยการงมหรือใช้ตะแกรงรอน

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ นครราชสีมา อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F.(S.) martensi martensi

หอยจุบลาย

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หอยจุบลาย หอยชมลาย หอยหวาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Filopaludina (Filopaludina) sumatrensis speciosa (Deshayes, 1876)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปกรวยมีลวดลายเป็นวงเห็นได้ชัดเจนมาก เปลือกค่อนข้างบาง เปลือกนอกมีสีเขียวและมีแถบสีน้ำตาลหรือสีดำ ส่วนครึ่งล่างของเกลียวจะมีแถบสีไม่ครบวง สะดือปิด บริเวณเกลียวลำตัวมักจะมีสัน ฝาบาง ในตัวอ่อนจะพบสันบ้าด้วย ขนาดของลำตัวยาว 2-32 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินโคลนมักพบในบริเวณที่มีน้ำนิ่ง เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง และในแม่น้ำ จับได้โดยการงมหรือใช้ตะแกรงร่อน

แหล่งที่พบ พบ 6 จังหวัดคือ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi แต่ไม่นิยมนำมาจิ้มเพราะตัวมีขนาดเล็ก

หอยจุบลาย

แผ่นภาพที่ ภาพที่

ชื่อไทย หอยจุบลาย หอยชมลาย หอยหวาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Filopaludina (Filopaludina) sumatrensis polygramma (Martens, 1860)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปกรวยมีลวดลายเป็นวงเห็นได้ชัดเจนมาก เปลือกนอกมีสีเขียว มีแถบสีน้ำตาลหรือสีดำไปตามเกลียวทั้งด้านบนและด้านล่างของเกลียว ลำตัว สะดือปิด ฝาบาง ขนาดของลำตัวยาว 20-34 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในโคลน โคลนปนทราย ตามห้วย หนอง คลอง บึง และแม่น้ำ ในบริเวณที่มีน้ำนิ่ง จับได้โดยการงมหรือใช้ตะแกรงร่อน

แหล่งที่พบ พบ 8 จังหวัดคือ นครราชสีมา อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร เลย มหาสารคาม และนครพนม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi แต่ไม่นิยมนำมาจี่เพราะตัวมีขนาดเล็ก

หอยจุบ

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 3

ชื่อไทย หอยจุบ หอยจุ๊บ หอยขม

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail, Vivipara

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sinotaia mandahlbarthi Brandt, 1968

ลักษณะ ตัวอ่อนมีรูปร่างคอนข้างกลมและมีสันรอบสะดือ ตัวเต็มวัยมีรูปร่างเป็นรูปกรวยที่ปลายยอดมักมีรอยผุกร่อน เปลือกหนาและแข็งมาก สะดือปิดเกือบหมด หรืออาจเห็นเป็นช่องแคบ ๆ ช่องปากเป็นสีขาว ฝาหอยไม่หนามากนัก ตัวเมียมีตัวอ่อนเจริญอยู่ภายในประมาณ 2-5 ตัว และมีไข่อยู่ประมาณ 200 ฟอง ขนาดของลำตัวยาว 27-34 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในโคลนหรือโคลนปนทรายตามคลอง บึง และแม่น้ำ จับได้โดยการงมหรือใช้ตะแกรงร่อน

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ นครราชสีมา ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi

หอยจี้

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 4

ชื่อไทย หอยจี้ หอยเวียน หอยหอม

ชื่อภาษาอังกฤษ Pond snail, River snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Trochotaia trochoides (Martens, 1860)

ลักษณะ เปลือกมีรูปร่างเป็นรูปกรวยแบน ๆ หรือแบบปิรามิด เปลือกนอกมีสีเขียว ไม่มีแถบสี บริเวณปลายยอดจะเป็นสีม่วง เกลียวของลำตัวมีสันหักมุมแหลม แต่ไม่มีสันตามวงเกลียว สะดือแคบหรือปิด ช่องปากกว้างคอนข้างเฉียง ด้านในเป็นสีน้ำเงินคอนข้างขาว ฝาบาง ขนาดของลำตัวยาว 20-31 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินโคลน โคลนปนทราย ตามคลอง หนอง บึง และแม่น้ำ จับได้โดยการงมและใช้ตะแกรงรอน

แหล่งที่พบ พบ 7 จังหวัดคือ ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย และมหาสารคาม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi

หอยทราย

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 5

ชื่อไทย หอยทราย

ชื่อภาษาอังกฤษ River snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mekongia sphaericula sphaericula (Deshayes,1876)

ลักษณะ รูปร่างกลม เปลือกหนาและเรียบ อาจจะมีสันแต่ไม่ชัดเจน ไม่มีแถบสี บริเวณปลายยอดจะเป็นสีม่วงส่วนอื่น ๆ นอกนั้นเป็นสีเขียวคอนข้างดำ สะดือเปิด ฝาบาง ขนาดของลำตัวยาว 25-36 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในทรายตามคลอง บึง และแม่น้ำ จับได้โดยการงมหรือใช้ตะแกรงรอน

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ และนครพนม

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi แต่นิยมนำมาผัดทั้งเปลือกกับใบกะเพราหรือใบแมงลักมากกว่า

หอยทราย

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หอยทราย

ชื่อภาษาอังกฤษ River snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mekongia pongensis Brandt, 1968

ลักษณะ รูปร่างค่อนข้างกลม เปลือกหนามีสีเขียวอมเหลือง ที่ปลายยอดมีสีม่วงดำ สะดือเปิด ฝาบาง เป็นหอยที่มีขนาดกลาง ตัวเต็มวัยมีขนาดไม่เกิน 25 มิลลิเมตร ขนาดของลำตัวยาว 17.2-22.3 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในทรายตามแม่น้ำ ลำคลอง ที่มีน้ำไหล

แหล่งที่พบ จังหวัดนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi

หอยทราย

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 7

ชื่อไทย [illegible]

ชื่อภาษาอังกฤษ River snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mekongia swainsoni swainsoni (Lea, 1856)

I15918956

ลักษณะ รูปร่างค่อนข้างกลม เปลือกหนามีสีเขียวอมเหลือง ที่ปลายยอดไม่เป็นสีม่วงดำ สะดือปิด ฝาบาง เป็นหอยที่มีขนาดกลาง ขนาดของลำตัวยาว 22-35 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในทรายตามแม่น้ำ ลำคลอง ที่มีน้ำไหล

แหล่งที่พบ จังหวัดนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ F. (S.) martensi martensi

1.3 ครอบครัว Achatinidae

หอยในครอบครัวนี้มีรูปร่างเป็นรูปกรวยค่อนข้างยาว เปลือกหนามีสีสวยงาม เปลือกมีทั้งแบบเวียนไปทางซ้ายและเวียนไปทางขวา ช่องปากกว้างเป็นรูปไข่ มีริมฝีปากร่วมกันอาศัยอยู่บนบกตามที่ชื้น ๆ เช่นกองใบไม้ ใต้กองหญ้า ผสมพันธุ์และวางไข่ประมาณเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม พบมากในฤดูฝน บางชนิดเมื่ออากาศร้อนแห้งแล้งจะจำศีลโดยไม่กินอาหาร ซ่อนตัวอยู่ตามโพรงไม้ ใต้กองหญ้า หรือขุดดินฝังตัวลงไปลึกประมาณ 1 เซนติเมตรแล้วจะหดตัวเข้าไปในเปลือกสร้างเมือก เมื่อเมือกนี้แห้งจะแข็งใสเป็นแผ่นบาง เมื่ออากาศมีความชุ่มชื้นสูงพอหอยก็จะออกมาหาอาหารอีก

หอยทาก

แผ่นภาพที่ 2 ภาพที่ 8

ชื่อไทย หอยทาก หอยทากยักษ์ หอยเวียน หอยเกือก หอยโข่งลาย

ชื่อภาษาอังกฤษ African giant snail, Land snail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Achatina fulica Bowdisch, 1935

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปกรวยปลายแหลมค่อนข้างยาว เปลือกหนามีสีน้ำตาลอ่อนและจะมีลวดลายเป็นสีน้ำตาลเข้มหรือน้ำตาลปนแดงอยู่ทั่วไป ช่องปากกว้างเป็น

รูปไข่ เปลือกมีทั้งแบบเวียนไปทางซ้ายและเวียนไปทางขวา มี 2 เพศอยู่ในตัวเดียวกัน แต่ต้องผสมข้ามตัว โตเต็มที่เมื่ออายุได้ 4-5 เดือน ชอบอยู่ในที่มีความชื้นสูงหลบอยู่ตามใต้กองใบไม้และกอหญ้าออกหากินในเวลากลางคืน เวลาที่อากาศแห้งแล้งจะไม่กินอาหารและมีการจำศีล เป็นหอยบกที่มีขนาดใหญ่เมื่อโตเต็มที่มีขนาดของลำตัวยาวประมาณ 50-75 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ชอบอยู่ในที่มีความชื้นสูง หลบซ่อนตัวอยู่ใต้กองใบไม้และกอหญ้า เมื่ออากาศร้อนแห้งแล้งจะไม่กินอาหารแล้วสร้างเมือกซึ่งจะแห้งเป็นแผ่นปิดบริเวณช่องปาก จำศีลอยู่ใต้กองใบไม้และกอหญ้าหรือขุดรูลึกลงไปประมาณ 1 เซนติเมตร เมื่ออากาศชุ่มชื้นเพียงพอก็จะออกมาหาอาหารอีก ดังนั้นจึงพบหอยชนิดนี้มากในฤดูฝน จับได้โดยการใช้มือจับ

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ ใช้ประกอบอาหารได้หลายชนิดที่นิยมคือ จี่ และต้มทั้งเปลือก ถ้าเก็บได้เป็นปริมาณมากจะนำมาลวกในน้ำเกลือที่ไม่เค็มนักเพื่อให้ตัวหอยโผล่ออกมาจากเปลือกจากนั้นจึงเอาเฉพาะส่วนของเท้ามาทำลาบหรือยำ ในประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่มีโรงงานรับซื้อหอยทากแล้วนำมาบรรจุกระป๋องที่กรุงเทพฯ ที่จังหวัดปัตตานีมีโรงงานผลิตหอยทากกระป๋องในรูปหอยทากดองน้ำเกลือส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ คือฝรั่งเศส เยอรมัน และอังกฤษ

พวกหอย 2 ฝาหรือหอยกาบคู่ เป็นสัตว์อยู่ใน Class Pelecypoda ตัวหอยมี 2 กาบประกบกันอยู่ กาบทั้ง 2 นี้ติดกันได้โดยมีเอ็นยึดอยู่ทางด้านบนหัวมีขนาดเล็กไม่มีฟันบด ส่วนของเท้าอยู่ทางด้านท้ายช่วยในการเคลื่อนที่ ฝังตัวและยึดกับพื้นที่ที่อยู่ แมนเทิลคลุมลำตัวได้เกือบสนิท มีเพศแยกกันผสมพันธุ์ภายนอกร่างกาย อาศัยฝังตัวอยู่ตามพื้นโคลนและทรายทั้งในน้ำเค็มและน้ำจืด

2.1 ครอบครัว Amblemidae

หอยในครอบครัวนี้มีขนาดปานกลางถึงขนาดใหญ่ กาบทั้ง 2 ข้างมีขนาดเท่ากัน กาบหนาเป็นมุก จงอยเปลือกเชิดไปข้างหน้า มีเอ็นยึดกาบอยู่ด้านนอกของกาบเห็นได้ชัดเจน บานพับมีรูปร่างแตกต่างกันอาจจะมีหรือไม่มีฟัน รูปร่างของกาบมีทั้งยาวรีเป็นรูปไข่และรูปร่างคอนข้างกลม ในตัวอ่อนผิวชั้นนอกสุดของเปลือกมักจะมีสีเขียวหรือสีเขียวปนเหลืองเมื่อโตขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีดำ อาศัยฝังตัวอยู่ตื้น ๆ ในดินปนทราย หรือโคลนในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่งหรือน้ำไหล เช่นตามแม่น้ำ ลำคลอง บอ และบึง

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หอยกาบ หอยแม่น้ำ

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam, Fresh-water mussel

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pseudodon vondembuschianus ellipticus Conrad, 1865

ลักษณะ ตัวแบนมีรูปร่างยาวรี คือทางด้านหน้าคอนข้างกลมส่วนทางด้านท้ายจะยื่นยาว ด้านในของกาบเป็นมุกสีน้ำเงิน บริเวณช่องว่างของจงอยเป็นสีขาว รอยเกาะของกล้ามเนื้อลึกเห็นได้ชัดเจน ฟันแข็งแรง ตัวอ่อนเปลือกชั้นนอกมีสีเขียว เมื่อโตเต็มที่จะมีสีน้ำตาลหรือสีดำ ขนาดของลำตัวยาว 105 มิลลิเมตร สูง 50-60 มิลลิเมตร กว้าง 25-35 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวตื้น ๆ อยู่ในดินโคลนของแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง เช่น แม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำนิ่ง จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดเลย

ประโยชน์ กาบใช้ทำปูนขาว เนื้อนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น แกงอ่อม ยำ ก้อย ลาบ ผัดใส่ใบกระเพรา จี่และต้มทั้งเปลือกแล้วนำเนื้อมาจิ้มน้ำจิ้ม

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 2

ชื่อไทย หอยกาบ

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pseudodon cambodjensis cambodjensis (Petit, 1865)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม ขอบทางด้านหน้าและด้านท้ายยกขึ้นเป็นปีก ปีกทางด้านท้ายจะสูงมากกว่าปีกทางด้านหน้ามาก ลำตัวแบนมาก กาบไม่หนามากนัก เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเขียว ฟันไม่แข็งแรง รอยเกาะของกล้ามเนื้อตั้งด้านในของกาบเป็นมุกมีสีขาว ขนาดของลำตัวยาวไม่เกิน 105 มิลลิเมตร สูง 73 มิลลิเมตร กว้าง 33 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนโคลนหรือดินปนทราย ในแม่น้ำ ลำคลอง ที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่นเดียวกับ

P. vondembuschianus ellipticus

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 3

ชื่อไทย หอยกาบ

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Physunio inornatus (Lea, 1856)

ลักษณะ รูปร่างยาวเป็นรูปไข่คอนข้างแบน ด้านหน้าสั้นและกลม ด้านท้ายยาว ส่วนปลายสุดยกขึ้นเป็นปีก จงอยอยู่คอนมาทางด้านหน้าประมาณ 1 ใน 3 ของส่วนหน้า เปลือกบาง เปลือกนอกมีสีเขียวหรือสีน้ำตาลมะกอกแต่ไม่เป็นมัน ส่วนของปีกมีสีเขียวคอนข้างดำ ที่เปลือกบางครั้งจะพบเส้นลายขดเป็นวงกลม 3-7 เส้น แผ่นบานพับแคบ ฟันมีลักษณะบาง ขนาดของลำตัวยาว 35-50 มิลลิเมตร สูง 20-28 มิลลิเมตร กว้าง 14-27 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนโคลน ดินปนทรายในแม่น้ำ ลำธาร คลอง บึง จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดบุรีรัมย์

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ P. vondembuschianus ellipticus

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 4

ชื่อไทย หอยกาบ หอยกาบน้อย

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Physunio eximius (Lea, 1856)

ลักษณะ รูปร่างรีแต่ไม่ยาวมากนักและคอนข้างแบนกว่าหอยกาบชนิดอื่น ๆ ด้านหน้าสั้น ด้านท้ายยาวและยกขึ้นเป็นปีก ขอบทางด้านหลังมักจะตรง ขอบทาง

ด้านท้ายกลมมนและขอบทางด้านท้องบริเวณตรงกลางจะมีลักษณะตรง ทางด้านหลังมีสัน 2 อัน เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเขียวอมเหลืองมักจะมีแถบหรือเส้นสีเขียวคอนข้างดำแทรกอยู่ด้วย แผ่นบานพับแคบ ฟันเป็นรูปสามเหลี่ยมสั้น ๆ มีสันหยาบด้านในของกาบเป็นมุกมีสีขาวน้ำเงิน รอยเกาะของกล้ามเนื้อตื้น ขนาดของลำตัวยาว 50-80 มิลลิเมตร สูง 35-60 มิลลิเมตร กว้าง 15-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนโคลนหรือดินปนทรายในแหล่งน้ำที่มีน้ำไหล เช่น แม่น้ำ ลำคลอง จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ

P. vondembuschianus ellipticus

หอยสบนก

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 5

ชื่อไทย หอยสบนก หอยปากนก หอยกาบ หอยจิบจี้

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water mussel, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Ensidens ingallsianus ingallsianus (Lea,1852)

ลักษณะ รูปร่างยาวเป็นรูปไต ด้านหน้ากลม ส่วนทางด้านท้ายจะยื่นแหลมออกมามองดูคล้ายจงอยปากของนก เปลือกเรียบมีรอยของเส้นแสดงการเจริญเติบโต เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเขียวมะกอกหรือมีสีเทา ในตัวอ่อนจะไม่เห็นลวดลายที่เปลือก ด้านในของกาบเป็นมุกมีสีขาว รอยเกาะของกล้ามเนื้อค่อนข้างตื้น กาบซ้ายจะมีฟันที่มีลักษณะยาวและยื่น จำนวน 1-2 ซี่ ส่วนกาบขวามี 2 ซี่โดยซี่ที่อยู่ทางด้านข้างจะมีรูปร่างเป็นใบหอกบางและแหลม ขนาดของลำตัวยาว 55-88 มิลลิเมตร สูง 15-34 มิลลิเมตร กว้าง 21-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนโคลนหรือดินปนทรายในแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำไหลช้า ๆ จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ สุรินทร์ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ P. vondembuschiamus ellipticus แต่นิยมนำมาผัดกับน้ำมันหรือผัดใส่ใบกระเพรามากกว่า

หอยกาบใหญ่

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หอยกาบใหญ่ หอยกาบยักษ์

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Chamberlainia hainesiana (Lea, 1856)

ลักษณะ มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมมีขนาดใหญ่และมีเปลือกหนามาก เมื่อเป็นตัวอ่อนจงอยของหอยจะอยู่บริเวณกึ่งกลางของความยาวทางด้านท้ายจะยกสูงขึ้นเป็นปีกเปลือกชั้นนอกสุดมีสีเขียว ตัวโตเต็มวัยจงอยจะอยู่ค่อนมาทางด้านหน้าเปลือกชั้นนอกสุดจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ที่จงอยของหอยอาจมีลวดลายหรือมีรอยสึกกร่อนซึ่งรอยนี้จะเลยไปถึงส่วนด้านท้ายด้วย ที่ปีกมีร่องเป็นเส้นขนาน 10-13 ร่อง แผ่นบานพับโค้งอันที่อยู่ทางด้านซ้ายมีรูปร่างเป็นใบหอก ฟันเป็นรูปสามเหลี่ยม ช่องว่างของจงอยทางด้านในมีรอยเกาะของกล้ามเนื้อเรียงเป็นแถวประมาณ 6 รอย รอยของกล้ามเนื้อปิดและเปิดฝาลึกและมีขนาดใหญ่ ด้านในของกาบเป็นมุกทางด้านบนมีสีครีม ทางด้านล่างจะเป็นสีรุ้งหรือสีบลอนซ์ ขนาดของลำตัวยาว 180-260 มิลลิเมตร สูง 120-170 มิลลิเมตร กว้าง 65-85 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในพื้นทรายของแม่น้ำที่มีน้ำไหลแรง จับได้โดยการงม

แหล่งที่พบ จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ กาบหนามากใช้ทำกระดุมได้ ส่วนเนื้อนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เนื่องจากเป็นหอยที่มีขนาดใหญ่มากมักจะนำมาจี่ หรือต้มทั้งเปลือก ส่วนเนื้อทั้งตัวนำมาแกง อ่อม ลาบ ก้อย และผัดได้

หอยนกเขา

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หอยนกเขา หอยกาบลาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Scabies crispata (Gould, 1843)

ลักษณะ รูปร่างยาวเป็นรูปไข่หรือรูปไต ทางด้านหน้ากลมมน ทางด้านท้ายลาดต่ำเล็กน้อย กาบแข็งแต่ไม่หนามากนัก เปลือกชั้นนอกสุดมีสี เหลืองหรือสีน้ำตาลมะกอกมีลวดลายที่มีลักษณะเป็นเส้นสีน้ำตาลนูนขึ้นมาจากเปลือกเป็นรูปตัว V ชัดเจน ขณะที่ยังเป็นตัวอ่อนจะเห็นลวดลายนี้ที่จงอย ทางด้านท้องและทางด้านท้าย เมื่ออายุมากขึ้นลวดลายทางด้านท้องบางส่วนอาจหายไป แผ่นบานพับยื่นออกไปเห็นได้ชัดเจน ฟันค่อนข้างใหญ่แบ่งเป็นซี่เล็ก ๆได้ 6 ซี่ ขนาดของลำตัวยาว 35-55 มิลลิเมตร สูง 20-27 มิลลิเมตร กว้าง 17-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินในโคลนตามแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำไหลช้า ๆ จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 6 จังหวัดคือ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ เลย ขอนแก่น และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมคือผัดกับน้ำมัน ผัดใส่ใบกระเพรา หรือนำมาต้มจิ้มน้ำจิ้ม

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 7

ชื่อไทย หอยกาบ

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pilsbryoconcha exilis exilis (Lea, 1839)

ลักษณะ รูปร่างยาวและแคบ เปลือกนอกสุดเรียบมีสีเขียวมะกอก เส้นของการเจริญเติบโตวนเป็นแบบวงกลม ขอบทางด้านล่างเรียบ จงอยไม่โป่งพองออกและมีรอยสึกกร่อน บานพับเล็กไม่มีฟัน รอยเกาะของกล้ามเนื้อทางด้านหน้าลึกกว่ารอยเกาะของกล้ามเนื้อทางด้านหลัง ด้านในของกาบเป็นมุกมีสีน้ำเงินขาว ขนาดยาว 80-120 มิลลิเมตร สูง 44-58 มิลลิเมตร กว้าง 17-26 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนโคลนหรือดินปนทรายในคลอง หนอง บึงที่มีน้ำนิ่ง จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ P. vondembus-chianus ellipticus แต่นิยมนำมาผัดน้ำมัน หรือผัดกับใบกระเพรามากกว่า

หอยกาบ

แผ่นภาพที่ 3 ภาพที่ 8

ชื่อไทย หอยกาบ

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam, River clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pilsbryoconcha exilis compressa (Martens,1860)

ลักษณะ ตัวค่อนข้างแบนและยาว ด้านหน้ากลมด้านท้ายตอนบนยกตัวขึ้นเป็นมุม บานพับไม่มีฟัน ด้านในของกาบเป็นมุกสีน้ำเงิน จงอยไม่เป็นโหนก เปลือกมีรองแบบวนเข้าหาตัว ตัวอ่อนมีเปลือกชั้นนอกสุดเป็นสีเขียวมะกอก เมื่อโตเต็มที่จะมีสีเขียวค่อนข้างดำหรือสีน้ำตาลค่อนข้างดำ ขนาดของลำตัวยาว 60-90 มิลลิเมตร สูง 32-46 มิลลิเมตร กว้าง 16-26 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ตามพื้นทรายในแม่น้ำ ลำคลอง ที่มีน้ำสะอาดและมีน้ำไหลแต่ไม่แรงนัก จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด และเลย

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ P. vondembus-chianus ellipticus

2.2 ครอบครัว Corbiculidae

หอยในครอบครัวนี้มีรูปร่างเป็นรูปไข่ รูปสามเหลี่ยมหรือรูปหัวใจ กาบหนาและแข็ง ด้านในของกาบมีบานพับซึ่งมีฟัน 3 ซี่ กาบยึดกันไว้ด้วยเอ็นซึ่งอยู่ข้างนอก เป็นหอยที่มีขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในดินโคลนหรือในดินปนทรายตามแม่น้ำ ทะเลสาบ ที่มีน้ำไหล

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 2

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแกรง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula bocourti (Marllet, 1865)

ลักษณะ รูปร่างเป็นสามเหลี่ยมด้านหน้าบริเวณจงอยแบนและแบนมากขึ้นทางด้านท้าย และทางด้านล่างของลำตัว ตัวอ่อนมีเปลือกนอกเป็นสีเขียวอ่อน เมื่อโตขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลหรือสีดำเป็นมันเงา ขอบทางด้านบนสั้นและโค้ง ขอบทางด้านล่างโค้งเล็กน้อย ด้านท้ายจะยาวกว่าด้านหน้า จงอยโป่งพองขึ้น เปลือกมีลวดลายสม่ำเสมอ เอ็นยึดกาบโป่งพอง ด้านในของกาบเป็นมุกสีน้ำเงินม่วงเห็นรอยเกาะของกล้ามเนื้อไม่ชัดเจน ฟันเจริญดี ขนาดของลำตัว ยาว 16-46 มิลลิเมตร สูง 16-46 มิลลิเมตร กว้าง 12-27 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทรายในแม่น้ำ ลำคลองหรือทะเลสาบที่มีน้ำไหล

จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 2 จังหวัดคือ สุรินทร์ และการสินธุ์

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดโดยจะนำมาแช่น้ำให้หอยคายดินและทรายออกมา จากนั้นจึงนำมาทำอาหารที่นิยมคือ ผัดกับใบกระเพราหรือใบแมงลัก ผัดกับน้ำมัน และผัดกับน้ำพริกเผา

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 3

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula lamacriana Prime, 1864

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่มีขนาดปานกลาง กาบไม่หนามากนัก ด้านหน้ามีความชันเป็นเส้นตรงหรือเส้นโค้ง ด้านท้ายมีความชันเป็นเส้นตรง จงอยอยู่ที่บริเวณกึ่งกลางของลำตัว เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเหลืองมะกอกหรือสีน้ำตาล มีลวดลายแบบวนเป็นวงกลม ด้านในของกาบเป็นมุกมีสีน้ำเงินค่อนข้างดำ ฟันเจริญดี เอ็นยึดกาบอยู่ด้านนอกมีลักษณะสั้นและโป่งพองออก ขนาดของลำตัวยาว 20-27 มิลลิเมตร สูง 15-20.5 มิลลิเมตร กว้าง 9-12 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทรายในแม่น้ำ ลำคลอง ที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 5 จังหวัดคือ สุรินทร์ กาฬสินธุ์ อุดรธานี เลย และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ C. bocourti

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 5

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula moreletiana Prime, 1867

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม จงอยแบนอยู่บริเวณกลางลำตัว เปลือกทางด้านทองและด้านหลังโค้งเห็นเด่นชัดกว่าชนิดอื่น เป็นหอยที่มีขนาดใหญ่ ตัวอ่อนมีเปลือกชั้นนอกสุดเป็นสีเขียวหรือสีเหลือง เมื่อมีอายุมากขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีดำเป็น

มันและมีลวดลายแบบวนเข้าหาตัวซึ่งมีระยะห่างกันสม่ำเสมอประมาณ 1.1 มิลลิเมตร กาบหนา ด้านในของกาบเป็นมุกมีสีน้ำเงินเข้ม รอยเกาะของกล้ามเนื้อเห็นได้ชัดเจน ฟันเจริญดี เอ็นที่ยึดกาบสั้นและโป่งพองออก ขนาดของลำตัวสูง 22-39 มิลลิเมตร ยาว 22-38 มิลลิเมตร กว้าง 14-26 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทรายตามแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ พบ 2 จังหวัดคือ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ C. bocourti

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula lydigiana Prime, 1861

ลักษณะ รูปร่างค่อนข้างเป็นรูปสามเหลี่ยม ด้านหน้ายาวกว่าทางด้านท้าย ขอบทางด้านหน้ากลม ส่วนขอบทางด้านท้ายจะตรง จงอยเล็กแบนและโค้งไปทางด้านหน้าเล็กน้อย ด้านท้องและด้านหลังโค้ง ตัวอ่อนมีเปลือกนอกเป็นสีเขียว ตัวเต็มวัยมีเปลือกชั้นนอกสุดเป็นสีเขียวมะกอกและมีลวดลายแบบวนเข้าหาตัวอย่างสม่ำเสมอ กาบค่อนข้างหนา ด้านในของกาบเป็นมุกสีน้ำเงินม่วง บานพับไม่แข็งแรง ฟันเจริญดี เอ็นที่ยึดกาบมีขนาดเล็กและโป่งพองออกเล็กน้อย ขนาดของลำตัวยาว 18-33 มิลลิเมตร สูง 15-30 มิลลิเมตร กว้าง 8-18 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทรายตามแม่น้ำลำคลองที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ C. bocourti

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula mersageri Bavay & Dautzenberg,1901

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่คอนข้างแบน ด้านหน้าสั้นและกลม ส่วนด้านท้ายยาวกว่าและมีลักษณะตรง จงอยไม่โป่งพองออกมักมีรอยสึกกร่อนและอยู่คอนมาทางด้านหน้า ตัวอ่อนมีเปลือกชั้นนอกสุดเป็นสีเขียวอมเหลืองเมื่อโตขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลดำค่อนข้างมัน มีลวดลายที่ไม่ชัดเจนและไม่สม่ำเสมอบานพับยาวและแคบกาบไม่หนามากนัก เอ็นยึดกาบเป็นสีน้ำตาลมีขนาดเล็กและไม่โป่งพองออก ขนาดของลำตัวยาว 14-25 มิลลิเมตร สูง 12-20 มิลลิเมตร กว้าง 9-12 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทราย ตามแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดศรีสะเกษ

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ C. boucourti

หอยเล็บม้า

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 7

ชื่อไทย หอยเล็บม้า หอยกีบม้า หอยกีบ หอยทรายน้อย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Fresh-water clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Corbicula blandiana Prime, 1864

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม ด้านหน้ายาวมีขอบเป็นเส้นตรง ส่วนด้านท้ายสั้นกว่ามีขอบเป็นเส้นโค้ง จงอยแบนมีสีดำตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของลำตัว

ตัวอ่อนเปลือกชั้นนอกสุดมีสีเขียวอมเหลืองเมื่อโตขึ้นจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลค่อนข้างดำ และมีลวดลายแบบวนเป็นวงกลมซึ่งมีระยะห่างสม่ำเสมอเป็น 3 เท่าของความกว้างของเส้นลาย กาบบาง ด้านในของกาบส่วนที่อยู่ตรงกับจงอยมีสีขาว ส่วนบริเวณขอบรอบนอกเป็นสีน้ำเงิน บานพับและฟันเจริญดี เอ็นยึดกาบมีขนาดเล็ก ไม่โป่งพองออก ขนาดของลำตัวยาว 14-21 มิลลิเมตร สูง 13-20 มิลลิเมตร กว้าง 9-14 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในดินปนทรายในแม่น้ำ ลำคลองที่มีน้ำไหล จับได้โดยการงมหรือใช้คราด

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ C. bocourti

2.3 ครอบครัว Arcidae

หอยในครอบครัวนี้มีกาบหนามากและกาบมีขนาดเท่ากัน ผิวชั้นนอกมีรอยเป็นเส้นนูนเล็ก ๆ เริ่มต้นจากบริเวณจงอยเรียงขนานกันแล้วแยกห่างออกไปเป็นรัศมีจนสุดเปลือก เห็นเป็นสันนูนคล้ายลูกฟูก เรียกว่า radial rib

กาบมีรูปร่างอ้วนกลมรีออกทางด้านข้างเล็กน้อย บริเวณจงอยโป่งพองออก บานพับมีฟันเป็นรูปหวี กล้ามเนื้อยึดกาบมีขนาดใหญ่ เป็นหอยที่อาศัยอยู่ในเขตร้อน ฝังตัวอยู่ในโคลนเลนตามชายฝั่งทะเลตื้น ๆ บริเวณที่มีน้ำท่วมถึงได้ มีความทนทานมากสามารถส่งไปขายได้ในระยะทางไกล ๆ เป็นหอยที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจครอบครัวหนึ่ง

หอยแครง

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 3

ชื่อไทย หอยแครง

ชื่อภาษาอังกฤษ Bloody clam, Ark shell, Rock shell, Chest shell

ชื่อวิทยาศาสตร์ Anadara granosa (Linnaeus, 1758)

ลักษณะ รูปร่างอ้วนกลมรี กาบหนาและแข็งมาก กาบมีขนาดเท่ากัน มี radial rib 20 อัน บริเวณจงอยโป่งพองออก บานพับตรงมีฟันซี่เล็ก ๆ เรียงเป็นแถว รอยเกาะของกล้ามเนื้อยึดกาบมีขนาดเท่ากัน กาบมีสีขาวเปลือกทางด้านนอกมักจะมีรอยดินโคลนเป็นสีน้ำตาลหรือมีรอยตะไคร่น้ำสีเขียว เมื่อเปิดกาบออกจะเห็นน้ำสีแดงบางคนเรียกว่าเลือดหอย หอยชนิดนี้เป็นหอยน้ำเค็ม ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 30-40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในโคลนเลนตามชายฝั่งทะเลตื้น ๆ บริเวณที่มีน้ำทะเลท่วมถึงได้ตั้งแต่แนวระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและลึกต่ำลงไปจนถึง 450 เมตร ในจังหวัดชายฝั่งทะเลของไทยคือ จันทบุรี ตราด ชลบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช จับได้โดยการงมหรือใช้คราดในเวลาที่น้ำขึ้น เวลาน้ำลงมักจะเก็บโดยการใช้กระดานถีบ ซึ่งเป็นที่นิยมมากในจังหวัดทางชายฝั่งทะเลตะวันตก ผู้เก็บโดยวิธีนี้จะต้องมีความชำนาญในการถีบกระดานเป็นอย่างดี ใช้มือจับหอยจากรูของมันโดยสังเกตจากรอยแองน้ำตื้น ๆ ซึ่งจะมีน้ำขุ่น ๆ ที่เกิดจากการถอยตัวของหอยเพื่อฝังตัวลงไปในโคลน ที่จังหวัดภูเก็ตจะใช้เครื่องมือทำด้วยเหล็กแหงลงไปในที่ ๆ คิดว่ามีหอยอาศัยอยู่ เมื่อเหล็กกระทบกับเปลือกหอยก็จะใช้มือควานจับตัวหอยขึ้นมา การจับหอยแครงสามารถทำได้ตลอดปี ส่วนมากนิยมจับในขณะที่มีน้ำลง

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมมากคือ ลวกทั้งเปลือกพอสุกแล้วเอาเฉพาะส่วนเนื้อมาจิ้มน้ำจิ้ม เชื่อกันว่าช่วยสร้างเม็ดโลหิตแดง หรือใช้เป็นกับแกล้มสุรา แต่วิธีการนี้อาจทำให้ผู้บริโภคท้องเสียได้เนื่องจากในส่วนทางเดินอาหารของหอยมักมีเชื้อแบคทีเรียพวก Vibrio parahaemolytreus ซึ่งทำ

ให้เกิดอาการท้องเสียได้ นอกจากนั้นนำมาดองกับเกลือโดยดองทั้งเปลือก หลังจากลวกพอสุกหรือใช้แต่เฉพาะส่วนเนื้อเท่านั้น เรียกว่า หอยส้มไว้กินกับข้าวต้ม อาจนำหอยสมมายำใส่ขิงซอย หัวหอมซอย พริกชี้หนู นำหอยแครงมาทำน้ำพริก อาจนำมาผัดและแกงได้แต่ไม่เป็นที่นิยม ส่วนของเปลือกหอยหรือกาบใช้ทำปูนขาว หรือนำมาขัดให้สะอาดฟอกสีให้ขาวหรือทาสีให้สวยงามทำเป็นเครื่องประดับและเครื่องตกแต่งได้ เช่น สร้อยคอ ต่างหู ต่อกันเป็นรูปตุ๊กตา โมบาย และโคมไฟฟ้าเป็นต้น

2.4 ครอบครัว Mytilidae

หอยครอบครัวนี้มีกาบ 2 ข้างขนาดเท่ากัน ด้านหน้ากลมและสั้น ด้านท้ายมีลักษณะมนและยาว จงอยเป็นมุมแหลมอยู่ชิดมาทางด้านหน้า บานพับไม่มีฟัน เอ็นยึดกามยาว เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเข้มบางครั้งจะมีขนปกคลุม เอ็นยึดกายยาวด้านในของกายเป็นมุกมีสีรุ้ง มีตอมขับเมือกอยู่ตรงโคนเท้า เมือกนี้เมื่อแข็งตัวจะกลายเป็นเส้นใยเล็ก ๆ มีความเหนียวและหยาบเรียกว่า ใย ราก หรือซัง เส้นใยนี้มีประโยชน์ในการยึดเหนี่ยวหอยให้อยู่กับที่หรือใช้ในการเคลื่อนย้ายตัว บางครั้งจะใช้เส้นใยยึดเปลือกไว้กับทราบ เป็นหอยน้ำเค็มอาศัยอยู่ในทะเลเขตที่มีระดับน้ำไม่ลึกมาก สร้างเส้นใยยึดอยู่กับเสาหรือตามท่อนไม้ใต้น้ำ ทำให้เห็นหอยเป็นพวงอยู่ตามสะพานท่าเรือ เสาโป๊ะ และตลุมท่อนไม้ที่จมอยู่ใต้น้ำ

หอยแมลงภู่

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หอยแมลงภู่

ชื่อภาษาอังกฤษ Salt-water mussel

ชื่อวิทยาศาสตร์ Perna viridis (Linnaeus, 1758)

ลักษณะ รูปร่างเป็นสามเหลี่ยมด้านหน้าลาดเป็นมุมค่อนข้างแคบแล้วขยาย

ขนาดขึ้นไปทางด้านท้ายซึ่งบนกาบหนา เปลือกชั้นนอกสุดมีสีน้ำตาลปนแดงมีสีเขียวคลุมทับมองดูคล้ายสีของแมลงภู่ ริมเปลือกมีสีเขียวสด ด้านในของกาบเป็นมุกมีสีรุ้ง มีต่อมสร้างเส้นใยที่เหนียวและหยาบไว้สำหรับยึดกับเสาหรือหลักในทะเล เมื่อต้องการเคลื่อนที่จะสร้างเส้นใยใหม่ไปเกาะกับหลักหรือเสาที่ตำแหน่งต่างจากเดิมแล้วทิ้งเส้นใยเดิมทำให้สามารถเคลื่อนที่ไปได้ เป็นหอยน้ำเค็ม ขนาดของลำตัวกว้าง 23-56 มิลลิเมตร ยาว 50-165 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย เกาะอยู่ตามหลัก เสา หรือไม้ในทะเล เขตที่มีระดับน้ำไม่ลึกมาก ตามจังหวัดชายฝั่งทะเลของไทยเช่น เพชรบุรี ชลบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ปัจจุบันมีการเพาะเลี้ยงโดยใช้ไม้ไผ่ปักลงในพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลนที่ระดับลึก 2-4 เมตร ปล่อยให้หอยมาเกาะ ระดับที่เกาะมีตั้งแต่พื้นดินขึ้นมาจนถึงระดับน้ำต่ำสุด เมื่อหอยโตได้ขนาดจึงเลื่อยตัดไม้หลักขึ้นมาบนเรือแล้วแกะเอาหอยออก หรือใช้สวิงเหล็กครูดตามหลักในขณะที่น้ำลด เมื่อนำขึ้นมาจากน้ำ หอยสามารถทนอยู่ได้ 1-2 วัน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด อุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น แกงจืด ต้มหรือลวกจิ้มน้ำจิ้มผัดพริก ผัดใส่ใบกระเพรา เอาเฉพาะส่วนของเนื้อมาคองกับเกลือ เนื่องจากสามารถจับได้เป็นปริมาณมากจึงมีการทำหอยแมลงภู่ตากแห้ง โดยนำหอยมาลวกให้กาบเปิดแล้วแกะเอาเฉพาะส่วนเนื้อมาตากแดดทั้งตัวหรือผ่าซีกก่อนแล้วจึงตากแดดให้แห้ง ส่วนของกล้ามเนื้อยึดกาบก็นำมาตากแห้งจะมีลักษณะเป็นฝอยเรียกว่าไตหอยแมลงภู่ หอยแมลงภู่ตากแห้งและส่วนของกล้ามเนื้อยึดกาบตากแห้งนี้นิยมนำไปทอด ผลิตภัณฑ์ตากแห้งนี้สามารถส่งไปขายต่างประเทศได้ด้วย เปลือกนำไปบดเป็นส่วนผสมของอาหารสัตว์เพื่อเพิ่มแคลเซียม หรือนำมาทำเป็นเครื่องตกแต่ง เช่นโมบาย

หอยกะพง

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 2

ชื่อไทย หอยกะพง

ชื่อภาษาอังกฤษ Horse mussel

ชื่อวิทยาศาสตร์ Musculus senhonsia (Benson, 1842)

ลักษณะ รูปร่างรียาวไปทางด้านท้าย ตรงกลางป่องพองออก จงอยอยู่มาทางด้านหน้า ด้านหน้ามนและแคบ ด้านท้ายมนและมีความกว้างมากกว่า เปลือกบางเปลือกชั้นนอกสุดมีสีน้ำตาลปนเหลือง มักเห็นลวดลายเล็ก ๆ เป็นรอยวนละเอียด กาบมีขนาดเท่ากัน เอ็นยึดกาบยาว ด้านในของกาบมีสีอ่อนกว่าด้านนอก และมีตอมสร้างเส้นใยสำหรับยึดเกาะเช่นเดียวกับหอยแมลงภู่ เป็นหอยน้ำเค็ม ขนาดของลำตัวกว้างประมาณ 20 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 30 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยฝังตัวอยู่ในโคลนหรือโคลนปนทราย ตามชายฝั่งทะเลทั้งในน้ำเค็มและน้ำกร่อย โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ เช่นที่จันทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม เพชรบุรี สงขลา และสุราษฎร์ธานี จับได้โดยใช้สวิงเป็นรูปครึ่งวงกลมช้อนตักหอยขึ้นจากโคลนแล้วใช้เท้ายำ รอนล้างโคลนออก เมื่อนำขึ้นจากน้ำทะเลแล้วสามารถมีชีวิตอยู่ได้ 1 วัน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่นครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด อุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมคือผัดกับใบกระเพรา ดองเค็มไว้กินกับข้าวต้ม หรือลวกทั้งเปลือกเอาเฉพาะส่วนเนื้อมาดองกับเกลือ ไว้ผัดกับใบแมงลักหรือใบกระเพรา เปลือกนำไปบดเป็นส่วนผสมของอาหารสัตว์เพื่อเพิ่มแคลเซียม

2.5 ครอบครัว Veneridae

หอยครอบครัวนี้มีรูปร่างยาวรี กาบหนามีขนาดเท่ากันทั้ง 2 ข้าง เปลือกด้านนอกมีสีสวยงาม ขอบกาบเรียบ เอ็นยึดกาบอยู่ทางด้านนอก ด้านในของกาบมักมีสีขาว บานพับมีฟัน 3 ซี่ รอยเกาะของกล้ามเนื้อยึดกาบเป็นมัน บางชนิดสร้างเส้นใยสำหรับยึดเกาะ บางชนิดชอบขุดเจาะฝังตัว อาศัยฝังตัวอยู่ในทราย บริเวณระดับน้ำทะเลลดต่ำสุดถึงระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุดในที่มีกระแสน้ำไหลแรงหรือมีคลื่นซัดสาด

หอยลาย

แผ่นภาพที่ 4 ภาพที่ 8

ชื่อไทย หอยลาย หอยหวาน

ชื่อภาษาอังกฤษ Surf clams, Skimmers, Hard-shell clam

ชื่อวิทยาศาสตร์ Paphia undulata Born, 1778

ลักษณะ รูปร่างรีเป็นรูปไข่ กาบหนามีขนาดเท่ากันทั้ง 2 ข้าง ขอบกาบเรียบ เปลือกชั้นนอกสุดเป็นสีเหลืองน้ำตาล มีลวดลายสีน้ำตาลเข้มสวยงาม ด้านในของกาบเป็นสีขาว บานพับมีฟัน 3 ซี่ รอยเกาะของกล้ามเนื้อยึดกาบเป็นมัน เอ็นยึดกาบยาวอยู่ทางด้านนอก เป็นหอยน้ำเค็มชอบโยกย้ายที่อาศัย ขนาดของลำตัวกว้างประมาณ 25 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 35-40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในทรายตามชายหาดบริเวณระดับน้ำทะเลลดต่ำสุดจนถึงระดับน้ำทะเลขึ้นสูงสุด ในเขตที่มีกระแสน้ำไหลแรงหรือมีคลื่นซัดสาดอยู่เสมอ เช่น ที่สมุทรสาคร ชลบุรี ชุมพร กระบี่ และสุราษฎร์ธานี เป็นหอยที่วองไว อยู่กันกระจัดกระจาย จับได้โดยการขุดหรือใช้ตะแกรงรอน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อุดรธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้ ที่นิยมคือผัดพริกใส่ใบกระเพรา และผัดกับน้ำพริกเผาใส่ใบแมงลัก กาบนำไปใช้ทำเครื่องตกแต่งเช่นโมบาย

2.6 ครอบครัว Solenidae

หอยครอบครัวนี้มีรูปร่างยาวคล้ายมีดโกน กาบประกบกันไม่สนิท คือเปิดบริเวณส่วนปลาย เอ็นยึดกาบอยู่ด้านนอก กาบเรียบและบาง เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเหลือง ด้านในของกาบมีสีขาวเป็นมัน บานพับมีฟัน 2-3 ซี่ จงอยอยู่สุดปลายหนึ่ง เป็นหอยที่วองไวอาศัยฝังตัวอยู่ในทรายหรือโคลนบริเวณปากแม่น้ำ ขณะที่น้ำลดหอยจะขึ้นมาอยู่ที่ปากรูเพื่อหายใจ เมื่อถูกรบกวนจะหดท่อน้ำถอยลงลึกในทรายเหลือแต่น้ำที่บีบขับออกทางปากรู และทรายที่เป็นรอยลึกบุ๋ม

หอยหลอด

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 4

ชื่อไทย หอยหลอด หอยมีดโกน

ชื่อภาษาอังกฤษ Jack-knife clam, Razor clam,

ชื่อวิทยาศาสตร์ Solen regularis Dunker, 1861

ลักษณะ รูปร่างเรียวยาวเป็นทรงกระบอก กาบบางและเรียบ เปลือกชั้นนอกสุดมีสีเหลือง กาบประกบกันไม่สนิท คือเปิดบริเวณส่วนปลาย เอ็นยึดกาบอยู่ด้านนอก ด้านในของกาบมีสีขาวเป็นมัน บานพับมีฟัน 2-3 ซี่ จงอยอยู่สุดปลายหนึ่ง มักเห็นเท้าโผล่ออกมาเป็นแท่งกลม กาบแต่ละข้างมีลักษณะคล้ายมีดโกน เป็นหอยน้ำกร่อย ขนาดของลำตัวยาว 50-60 มิลลิเมตร กว้างประมาณ 10 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ฝังตัวอยู่ในโคลนและทรายบริเวณปากแม่น้ำ เช่นปากคลองบางบอ จังหวัดสมุทรปราการ และดอนหอยหลอดที่ปากน้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นที่ที่มีหอยอาศัยอยู่มาก การจับหอยชนิดนี้จะทำในเดือนที่มีน้ำน้อยตั้งแต่เดือนเมษายนถึงมิถุนายน หรือจนกว่าจะมีน้ำจืดไหลหลากเพราะเป็นช่วงที่มีหอยชุกชุม

ผู้ทำการจับจะใช้ไม้พายขนาดเล็ก ๆ ลักษณะเหมือนพายควักขนมถ้วย ยาวประมาณ 12 เซนติเมตร ป้ายปูนขาวหรือปูนแดงแหย่ลงในรูที่มีหอย หอยจะขึ้นมาข้างบน หอยจะอยู่ในรูลึกลงไปประมาณ 5 เซนติเมตร ถ้าไม่เห็นปากรูคนจับจะใช้มือหรือเท้ากระทุ้งให้พื้นทรายกระเทือน หอยตกใจจะพ่นน้ำออกมาที่ปากรูเปิดให้เห็นที่อยู่

แหล่งที่พบ มีการนำหอยหลอดตากแห้งไปขายที่นครราชสีมา สุรินทร์ อุบลราชธานี อุดรธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ หอยหลอดสดนำไปแกง ผัด หรือดองน้ำเกลือ และทำเป็นหอยหลอดแห้งได้ 2 ชนิดคือ หอยหลอดแห้งชนิดเค็มใช้หอยสดลวกน้ำเดือดเพื่อให้ฝาเปิด แกะเอาแต่เนื้อมาเคล้าเกลือประมาณครึ่งช้อนโต๊ะให้มีรสเค็มเล็กน้อยแล้วนำไปเรียงบนตะแกรงตากให้แห้งเก็บไว้ได้เป็นเวลานาน ส่วนหอยหลอดแห้งชนิดหวานมีวิธีการทำคล้ายคลึงกันแต่จะนำมาแช่ในน้ำตาลปี๊บราวครึ่งชั่วโมงหลังจากแช่ในน้ำเกลือแล้วหอยหลอดแห้งนิยมนำมาทอด

พวกหมึกเป็นสัตว์อยู่ใน Class Cephalopoda มีแขนอย่างน้อย 4 คู่ แขนสำหรับใช้ผสมพันธุ์ (hectocotylized arm) เป็นแขนที่ทำหน้าที่นำถุงน้ำเชื้อจากหมึกตัวผู้ไปยังหมึกตัวเมียในขณะที่มีการผสมพันธุ์ ซึ่งจะแตกต่างกันตามแต่ชนิดของหมึกนั้น บางชนิดจะมีแขนคู่หนึ่งยาวกว่าแขนคู่อื่น ๆ เรียกว่าหนวด (tentacle) บนแขนทุกคู่จะมีปุ่มดูด (sucker) ไว้สำหรับยึด ตาเจริญดี ส่วนใหญ่มีรูปร่างแบบทรงกระบอกไม่มีเปลือกภายนอกยกเว้นครอบครัว Nautilidae มักมีแพนช่วยในการทรงตัว สามารถเคลื่อนที่ได้เร็วโดยการพ่นน้ำออกมาทำให้ตัวเคลื่อนที่ไปข้างหน้า บางชนิดมีถุงหมึก (ink sac) ปล่อยน้ำหมึกออกมาอำพรางตัวเมื่อมีอันตราย อาศัยอยู่บนผิวพื้นทะเลที่เป็นทราย ทรายปนโคลนและโคลนในเขตน้ำตื้น และเขตน้ำลึก

3.1 ครอบครัว Loliginidae

หมึกครอบครัวนี้มีลำตัวยาวเรียวไปทางด้านท้าย แพนอยู่ทางปลายด้านท้ายของลำตัวเป็นรูปห้าเหลี่ยมหรือรูปหัวใจ ยกเว้นในสกุล

Sepioteuthis จะมีแพนอยู่ทางด้านข้างและด้านท้ายของลำตัว ส่วนหัวแยกจากลำตัว ตาปกคลุมด้วยผิวหนังที่มาจากส่วนหัว มีแขนขนาดยาวเท่ากัน 4 คู่ ซึ่งแต่ละข้างจะมีปุ่มดูด 2 แถว แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายส่วนปลายเปลี่ยนแปลงไปหนวดมี 2 เส้นแต่ละเส้นมีปุ่มดูด 4 แถว กระดองใสเป็นพวก chitin อาศัยอยู่บนพื้นท้องทะเลที่เป็นทราย ทรายปนโคลนและโคลนตามชายฝั่งที่มีน้ำตื้นและน้ำลึก จะขึ้นมาหาอาหารที่บริเวณผิวน้ำในเวลากลางคืน

หมึกกล้วย

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 5

ชื่อไทย หมึกกล้วย หมึกหลอด

ชื่อภาษาอังกฤษ Squid

ชื่อวิทยาศาสตร์ Loligo duvaucelii d'Orbigny, 1835

ลักษณะ ลำตัวยาวเรียวเป็นรูปทรงกระบอก แพนหางมีรูปร่างสี่เหลี่ยมกว้างและยาวประมาณครึ่งหนึ่งของลำตัว แขนมีความยาวไม่เท่ากัน ในตัวเมียปุ่มดูดที่แขนมีขนาดเท่ากัน ในตัวผู้ปุ่มดูดของแขนคู่ที่ 2 และ 3 ขยายใหญ่ ปุ่มดูดบนแขนคู่ที่ 3 มีฟันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส 11 ซี่ ซึ่งทางด้านโคนจะกว้างกว่าทางด้านปลาย แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายซึ่งเป็นแขนผสมพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงของปุ่มดูดส่วนปลายมากกว่าครึ่งหนึ่งของความยาวแขน มีตุ่มรูปกรวย 2 แถว หนวดมี 2 เส้น ส่วนของข้อมือจะขยายใหญ่มีปุ่มดูด 4 แถว วงแหวนของปุ่มดูดอันใหญ่มีฟันแหลมซี่สั้น ๆ 14-17 ซี่ กระดองใสมีเส้นกลางชัดเจน ลำตัวใสมีเม็ดสีม่วงแดง ตัวผู้มีขนาดใหญ่กว่าตัวเมีย ตัวผู้มีความยาว 72-204 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่บนพื้นท้องทะเลที่เป็นทราย ทรายปนโคลนและโคลนตามชายฝั่งบริเวณที่มีน้ำตื้นในจังหวัดชายฝั่งทะเล เช่น ชลบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี และนราธิวาส จะขึ้นมาหาอาหารที่ผิวน้ำในเวลากลางคืน สามารถจับได้โดยใช้ไฟล่อให้หมึกมารวมฝูงกัน แล้วใช้แหทอดหรือใช้สวิงช้อนขึ้นมา หรือใช้เครื่องมือชนิดอื่นเช่น โป๊ะ อวนลากหน้าดิน และเบ็ดสำหรับตกหมึก

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด อุดรธานี เลย และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ทอด แกงจืด ข้าวต้มปลา หมึก แช่น้ำด่างแล้วนำมาใส่เย็นต๋าโฟและแกงจืด นอกจากนี้นำมาแช่น้ำเกลือทั้งตัวหรือผ่าครึ่งแผ่ให้เป็นแผ่นตากให้แห้งนำมาปิ้งหรือทอดได้

หมึกกล้วย

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 6

ชื่อไทย หมึกกล้วย หมึกหลอด

ชื่อภาษาอังกฤษ Squid

ชื่อวิทยาศาสตร์ Loligo formosana Sasaki, 1929

ลักษณะ มีรูปร่างคล้าย L. duvaucelii มาก คือมีลำตัวยาวเรียวและมีรูปร่างทรงกระบอก แพนหางเป็นรูปสี่เหลี่ยมยาวประมาณ 2 ใน 3 ของความยาวลำตัว แขนยาวไม่เท่ากัน วงแหวนของปุ่มดูดบนแขนคู่ที่ 3 ขอบบนมีฟันแหลมยาว 10-15 ซี่ ขอบล่างเป็นตุ่มเล็ก ๆ มีขนาดไม่เท่ากัน แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายซึ่งเป็นแผนผสมพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงของปุ่มดูดคือที่ส่วนปลายแขนปุ่มดูดเป็นตุ่มรูปกรวย 2 แถว แถวละประมาณ 30 อัน ทางด้านโคนแขนมีปุ่มดูดธรรมดา 21-23 คู่ หนวดมี 2 เส้นส่วนของข้อมือขยายใหญ่มีปุ่มดูด 4 แถว วงแหวนของปุ่มดูดอันใหญ่ที่ขอบมีฟันแหลมโค้ง 6-12 ซี่ ระหว่างฟันซี่ใหญ่มีฟันขนาดเล็กแทรกอยู่ 1-4 ซี่ กระดองใสเห็นเส้นกลางชัด ลำตัวใสมีเม็ดสีม่วงแดง ขนาดของตัวผู้ใหญ่กว่าตัวเมีย ตัวผู้ยาวประมาณ 283.8 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่บนพื้นท้องทะเลที่เป็นทราย ทรายปนโคลน และโคลนบริเวณชายฝั่งและที่มีน้ำตื้นในจังหวัดชายทะเลเช่น ชลบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี ปัตตานี และนราธิวาส จะขึ้นมาที่ผิวน้ำทะเลในเวลากลางคืนเพื่อหาอาหาร สามารถจับได้โดยการใช้ไฟล่อหมึกให้รวมเป็นฝูงแล้วใช้แหทอด

หรือใช้สวิงช้อนขึ้นมา นอกจากนี้สามารถใช้เครื่องมือชนิดอื่น เช่น โป๊ะ อวนลากหน้าดินและเบ็ดตกหมึก

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา และอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่นเดียวกับ L. duvaucelii

หมึกหอม

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 7

ชื่อไทย หมึกหอม ก๊วยใส่

ชื่อภาษาอังกฤษ Squid

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sepioteuthis lessoniana Lesson, 1830

ลักษณะ ลำตัวเป็นรูปทรงกระบอกเรียวทางด้านท้าย แพนกว้างอยู่ตามขอบของลำตัวและทางด้านท้ายยาวเกือบตลอดลำตัวเชื่อมเป็นแผ่นอยู่ทางด้านหลัง หัวแบนใหญ่ มีความกว้างใกล้เคียงกับความกว้างของลำตัว แขนอวนสั้นมีความยาวไม่เท่ากัน แต่ละแขนมีปุ่มดูด 2 แถว วงแหวนของปุ่มดูดบนแขนคู่ที่ 3 ที่ขอบมีฟันแหลมรูปสามเหลี่ยม 18-20 ซี่ แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายซึ่งเป็นแขนสำหรับผสมพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงของปุ่มดูดเป็นตุ่มรูปกรวย ที่โคนแขนมีปุ่มดูดประมาณ 23 คู่ มีหนวด 2 เส้น ส่วนของมือขยายใหญ่มีปุ่มดูด 4 แถว วงแหวนของปุ่มดูดอันใหญ่ขอบมีฟันแหลมรูปสามเหลี่ยม 16-24 ซี่ กระดองใสมีเส้นกลางเห็นชัดเจน ลำตัวใสมีเม็ดสีน้ำตาลแดง ตัวผู้มีขนาดใหญ่กว่าตัวเมีย ขนาดของตัวผู้ยาวประมาณ 160 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่บนพื้นท้องทะเลที่เป็นทราย ทรายปนโคลนและโคลนบริเวณชายฝั่งที่มีระดับน้ำค่อนข้างลึกในจังหวัดชายทะเล เช่น ระยอง จะขึ้นมาที่ผิวน้ำทะเลในเวลากลางคืนเพื่อหาอาหาร สามารถจับได้โดยการใช้เครื่องมือ เช่น ลอบหมึก โป๊ะ ฉมวก แห และอวนลากหน้าดิน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ อุดรธานี ขอนแก่น และหนองคาย

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เนื่องจากมีเนื้อหนาและเหนียวกว่าหมึกกล้วย ส่วนมากจึงนำมาปิ้ง ผัด และทำแกงจืด

3.2 ครอบครัว Sepiidae

หมึกในครอบครัวนี้มีลำตัวแบนเป็นรูปไข่ แผ่นอยู่ที่ขอบด้านล่างของลำตัว หัวแบนกว้าง หนังตาล่างเป็นรูปโค้ง แขนมี 4 คู่ แต่ละแขนมีปุ่มดูด 4 แถว หนวด 2 เส้นมีก้านยาว สามารถหดกลับเข้าในถุงระหว่างแขนคู่ที่ 3 และ 4 ได้ มือโค้งมีปุ่มดูดหลายแถว ตัวผู้แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายปุ่มดูดมีขนาดเล็กลง มีกระดองภายในเป็นแผ่นหนา แบนและกว้างเป็นสารประกอบของแคลเซียม เรียกว่าลิ้นทะเล อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลบริเวณที่ตื้น ที่พื้นท้องทะเลเป็นโคลน โคลนปนทราย เคลื่อนที่ได้ช้ากว่าหมึกกล้วย

หมึกกระดอง

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 8

ชื่อไทย หมึกกระดอง หมึกน้อย

ชื่อภาษาอังกฤษ Cuttle-fish

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sepiella inermis (Ferreussack & d'Orbigny 1835-48)

ลักษณะ ลำตัวเป็นรูปไข่ อ้วน สั้น ด้านท้ายของลำตัวโค้งมน หัวใหญ่ สั้น ตามีขนาดใหญ่ หนังตาล่างเห็นชัดเจน แขนมี 4 คู่ สั้น อ้วน มีความยาวไม่เท่ากัน แขนคู่ที่ 4 ข้างซ้ายในตัวผู้ที่โคนแขนมีปุ่มดูดขนาดเล็กมากประมาณ 10 แถวตามขวาง หนวดมี 2 เส้น มีก้านยาว มือยาวโค้งมีปุ่มดูดขนาดเล็ก 13-14 แถวตามความยาว กระดองแข็งรูปไข่ ด้านท้องนูนมากทางด้านหน้า บริเวณที่มี

ลายนูนเป็นร่องจาง ๆ ขอบในไม่ค่อยเจริญ แผ่เป็นแผ่น ด้านท้ายเป็นสันเตี้ยแคบ และไม่มีหนาม ตัวผู้ทางด้านหลังเป็นสีขาวมีจุดสีน้ำตาลดำบริเวณขอบของแพน เป็นแถบสีจาง ๆ ตัวเมียมีรอยตามยาวที่ฐานของแพน กลางหลังเป็นสีน้ำตาลดำ มีจุดสีขาวเล็ก ๆ ด้านท้องของทั้ง 2 เพศสีขาวมีจุดสีน้ำตาลแดงกระจายทั่วไป ตัวผู้มีขนาดยาวประมาณ 57.8 มิลลิเมตร ตัวเมียมีขนาดประมาณ 78.4 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นโคลน โคลนปนทราย บริเวณริมทะเลที่ตื้นโดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำ พบในจังหวัดชายทะเลเช่น ชลบุรี ระยอง สมุทรปราการ เพชรบุรี และสมุทรสงคราม

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่น แกงจืด ผัด ต้มยำและปิ้งจิ้มน้ำจิ้ม ส่วนของกระดองหรือที่เรียกกันว่าลิ้นทะเลนำมาตากแห้งเข้าเครื่องยาไทยและเครื่องยาจีน นำมาให้นกหงษ์หยกกินเพื่อเพิ่มแคลเซียมรวมทั้งนำมาขัดถูวัตถุต่าง ๆ ได้

3.3 ครอบครัว Octopodidae

หมึกในครอบครัวนี้มีลำตัวค่อนข้างกลมอ่อนนุ่มไม่มีกระดองภายใน ไม่มีแพน แขนค่อนข้างยาว มี 4 คู่ มีปุ่มดูด 1-2 แถว แขนที่ 3 ข้างซ้ายหรือขวาเปลี่ยนแปลงไปเป็นแขนสำหรับผสมพันธุ์ในตัวผู้ ที่ปลายแขนเปลี่ยนเป็นรูปกรวยหรือรูปช้อน อาศัยอยู่ตามพื้นทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทราย หินตามชายฝั่งและปากอ่าวที่มีน้ำนิ่งและน้ำลึกไม่มากนัก หากินในเวลากลางคืน ใช้หนวดแผ่คลานไป สามารถเปลี่ยนสีพรางเหยื่อและศัตรูได้

หมึกยักษ์

แผ่นภาพที่ 5 ภาพที่ 9

ชื่อไทย หมึกยักษ์ หมึกสาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Devil-fish, Polypus

ชื่อวิทยาศาสตร์ Octopus sp.

ลักษณะ ลำตัวค่อนข้างกลมออนนุ่มไม่มีกระดองภายใน ไม่มีแพน แขนค่อนข้างยาวมี 4 คู่ โคนแขนมีแผ่นหนังเชื่อมกว้าง มีปุ่มดูด 2 แถว ในตัวผู้แขนที่ 3 ข้างขวาเปลี่ยนแปลงไปเป็นแขนสำหรับผสมพันธุ์ สวนปลายแขนเจริญเป็นลิ้นและกรวยนำถุงน้ำเชื้อ เหงือกจับพับเป็นพู ทั้งด้านนอกและด้านใน ฟันบดมี 9 แถวตามยาว

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทราย และตามซอกหิน ตามชายฝั่งทะเลและปากอ่าวที่มีน้ำนิ่งและน้ำไม่ลึกมากนักในจังหวัดชายฝั่งทะเลเช่น ชลบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี และสุราษฎร์ธานี

แหล่งที่พบ มีการนำไปขาย 12 จังหวัด คือนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม และยโสธร โดยนำไปขายในลักษณะของหมึกตากแห้ง

ประโยชน์ หมึกยักษ์ตากแห้งสามารถนำมาปิ้งจิ้มน้ำจิ้มและนำมาทอดได้

Phylum Arthropoda

สัตว์ใน Phylum นี้มีลำตัวและระยางค์เป็นข้อ ปล้อง มักมีเปลือกแข็งเป็นสารพวกไคตินห่อหุ้มทำให้มีการลอกคราบสลัดเปลือกนอกนี้ทิ้งเพื่อเพิ่มขนาดตัว อาศัยอยู่ทั้งในน้ำและบนบก สัตว์ใน Phylum นี้ได้แก่พวก กุ้ง ปู กั้ง และแมลง

สัตว์จำพวกแมงมุมและแมงป่องอยู่ใน Class Arachnida ส่วนหัวและส่วนอกมักเชื่อมติดกันเรียกว่า cephalothorax ด้านบนมีแผ่นแข็งปกคลุม ระยางค์คู่แรกเปลี่ยนไปเป็น chelicerae ไม่มีขากรรไกรและหนวด มีตาเดี่ยวและมีขนแข็งทั่วลำตัวสำหรับรับความรู้สึก ขาเดินมี 4 คู่ อาศัยอยู่บนบก

1.1 ครอบครัว Theraphosidae

แมงมุมในครอบครัวนี้เป็นพวก Tarantula chelicerae ไม่มีพันแหลม (rostellum) เขี้ยว (fang) อยู่ทางด้านแนวดิ่งและจะขยับขึ้นลงตามแนวดิ่ง ส่วนท้องมีปอดแผง 2 คู่ และมี spinneret 2 คู่ อาศัยขุดรูอยู่ในดิน ตามเนินดินบริเวณชายป่าและจะชักใยไว้ที่ปากรู

ปิ้ง

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 1

ชื่อไทย ปิ้ง

ชื่อภาษาอังกฤษ Tarantula

ชื่อวิทยาศาสตร์ Aphonopelma sp.

ลักษณะ รูปร่างและกระดองเป็นรูปไข่ กระดองแบนทางด้านท้องและด้านหลังตรงกลางมีร่องลึก และโค้งตามขวาง บริเวณร่องของ chelicerae ไม่มีพันตามี 8 ตา เรียงกันเป็น 2 แถวอยู่บนพื้นที่ที่นูนขึ้นมา ส่วนท้องมีปอดลักษณะเป็นแผง 2 คู่ มี spinneret 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน คู่บนยาวกว่าคู่ล่าง ขามี 4 คู่ ขายาวแข็งแรงมีขนปกคลุมมาก ตัวมีสีน้ำตาลค่อนข้างแดง เป็นแมงมุมที่มีขนาดใหญ่ ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 30–50 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในรูที่ขุดลึกประมาณ 1–1$\frac{1}{2}$ ฟุต ตามเนินดินที่ร่มบริเวณสวนผลไม้และชายป่า ที่ปากรูจะเห็นใยที่มันชักไว้ซึ่งสามารถบอกได้ว่ามีบึ้งอาศัยอยู่ในรูนั้นหรือไม่ คือรูที่มีบึ้งอาศัยอยู่จะเห็นเส้นใยสะอาด ส่วนรูที่ไม่มีบึ้งอาศัยอยู่เส้นใยจะสกปรกมีฝุ่นและสิ่งต่าง ๆ เกาะติด ทั้งนี้เพราะสัตว์จำพวกแมงมุมจะทำความสะอาดใยของมันเสมอ การจับบึ้งนั้นเมื่อพบรูบึ้งแล้วขุดลงไปลึกประมาณ 1–1$\frac{1}{2}$ ฟุตจะเห็นบึ้งอยู่ภายในรูนั้น การใช้มือจับต้องระวังมิให้ถูกกัด เพราะพิษของมันทำให้เกิดอาการแพ้ บวม และมีไข้ พิษเป็นแบบ neurotoxin

แหล่งที่พบ จังหวัดชัยภูมิและสกลนคร

ประโยชน์ นำมาดองสุราใช้เป็นยาบำรุงกำลัง หรือดึงเขี้ยวออกก่อนนำมาทำอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว หมก ทอด จี่ ลาบ ปั่น และน้ำพริก จี่บิ้งนิยมให้เด็กกินแก้ตานโขมย

1.2 ครอบครัว Scorpionidae

แมงป่องในครอบครัวนี้มีแผ่นแข็งของส่วนอกทางด้านท้องเป็นรูปห้าเหลี่ยม ที่ทิเบียไม่มีหนามแหลม บริเวณส่วนโคนของทาร์ไซมีหนามแหลม 1 อันอยู่ทางด้านนอก ปกติมีตาด้านข้างข้างละ 3 ตา เป็นแมงป่องที่มีขนาดใหญ่กว่าแมงป่องในครอบครัวอื่น อาศัยอยู่ในดินใต้กองไม้หรือกองขยะ ตัวเมียจะเอาตัวอ่อนที่เพิ่งฟักไว้บนหลังของมัน

แมงเงา

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 2

ชื่อไทย : แมงเงา แมงป่องช้าง แมงป่องป่า

ชื่อภาษาอังกฤษ Scorpion

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pandinus sp.

ลักษณะ รูปร่างยาวแบนทางด้านหลังและด้านท้อง ร่างกายแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วน prosoma มีตาที่อยู่ตรงกลาง 2 ตา และมีตาทางด้านข้างข้างละ 3 ตา ทุกตาเป็นตาเดี่ยว แผ่นแข็งของส่วนอกทางด้านท้องเป็นรูปห้าเหลี่ยม ส่วน mesosoma ประกอบด้วยปล้อง 6 ปล้อง แต่ละปล้องเชื่อมติดกันด้วยแผ่นไคตินที่อ่อนนุ่ม ทางด้านท้องมีอวัยวะรูปร่างคล้ายหวีทำหน้าที่เกี่ยวกับรับความรู้สึก ส่วน metasoma ประกอบด้วยปล้อง 6 ปล้อง ปล้องแรกมีขนาดใหญ่ ปล้องถัดลงมาอีก 5 ปล้องมีขนาดเล็กปลายหางที่ส่วนฐานจะพองออก ตอนปลายสุดเรียวและโค้งคล้ายเข็ม เป็นทางออกของน้ำพิษ pedipalpi มีก้ามหนีบ ใหญ่และแข็งแรง ขามี 4 คู่ ทาร์ไซมีกรงเล็บ 3 อัน โคนของทาร์ไซมีหนามแหลม 1 อันทางด้าน

นอก เป็นแมงป่องที่มีขนาดใหญ่มาก ลำตัวมีสีดำเป็นเงา ขนาดของลำตัวยาว ประมาณ 190 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในดินใต้กองไม้หรือกองหญ้า ออกหากินในเวลากลางคืน สามารถจับได้ง่ายในเวลากลางวันเพราะจะหลบอยู่ในดินใต้กองไม้หรือกองหญ้า การใช้มือจับต้องระวังมิให้ถูกต่อยเพราะสามารถทำให้เกิดอาการแพ้ บวมและเป็นไข้ได้ พิษของมันเป็นพิษต่อระบบประสาท

แหล่งที่พบ จังหวัดนครพนม

ประโยชน์ นำมาดองสุราเป็นยาบำรุงหรือดึงส่วนหางและ chelicerae ออกก่อนนำส่วนที่เหลือมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว หมก จี่ ทอดและลาบ

1.3 ครอบครัว Buthidae

แมงป่องในครอบครัวนี้มีแผ่นแข็งของส่วนอกทางด้านท้องเป็นรูปสามเหลี่ยม median lamenla ของ pectine เป็นรูปเหลี่ยม มีตาด้านข้างข้างละ 3 ตา เป็นแมงป่องที่มีขนาดเล็ก บางชนิดจะมีหนามแหลมใต้ส่วนของปลายหางที่พองออก อาศัยอยู่ในดินตามกองไม้และกองขยะ ตัวเมียจะเอาตัวอ่อนที่เพิ่งฟักไว้บนหลังของมัน

มี้ง

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 3

ชื่อไทย มี้ง แมงป่องบ้าน

ชื่อภาษาอังกฤษ House scorpion, Spotted isometrus

ชื่อวิทยาศาสตร์ Isometrus maculatus De Geer

ลักษณะ รูปร่างยาวแบนทางด้านหลังและด้านท้อง ร่างกายแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วน prosoma มีตาที่อยู่ตรงกลาง 2 ตา และมีตาทางด้านข้างข้างละ 3 ตา

ทุกตาเป็นตาเดี่ยว แผ่นแข็งของส่วนอกทางด้านท้องเป็นรูปสามเหลี่ยมมีความยาวมากกว่าความกว้าง ส่วน mesosoma ประกอบด้วยปล้อง 6 ปล้อง แต่ละปล้องเชื่อมด้วยแผ่นไคตินที่ออนนุ่ม ทางด้านท้องมีอวัยวะรูปร่างคล้ายหวีทำหน้าที่เกี่ยวกับรับความรู้สึก ส่วน metasoma ประกอบด้วยปล้อง 6 ปล้อง ปล้องแรกมีขนาดใหญ่ ปล้องถัดไปอีก 5 ปล้องมีขนาดเล็กปลายหางที่ส่วนฐานจะพองออก ตอนปลายสุดเรียวและโค้งคล้ายเข็มเป็นทางออกของน้ำพิษ ใต้ส่วนฐานที่พองออกนี้มีหนามแหลม 1 อัน ก้ามหนีบเรียวยาวมาก ขามี 4 คู่ ทาร์ไซมีกรงเล็ก 3 อัน ทาร์ไซของขาคู่ที่ 3 และ 4 มีหนามแหลม ลำตัวมีสีเหลือง มีจุดสีดำอยู่ทั่วลำตัว เป็นแมงป่องที่มีขนาดเล็ก ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 45 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในดินใต้กองไม้หรือกองหญ้า มักพบในบริเวณบ้าน ออกหากินในเวลากลางคืน การใช้มือจับต้องระวังมิให้ถูกต่อยเพราะพิษของมันมีผลต่อระบบประสาท สามารถทำให้เกิดอาการแพ้ บวม และเป็นไข้ได้

แหล่งที่พบ จังหวัดนครพนม

ประโยชน์ นำมาดองสุราเป็นยาบำรุง หรือดึงปลายหางออกแล้วนำมาจี่และทอด

สัตว์จำพวกกุ้ง ปู กั้ง อยู่ใน Class Crustacea มีระยางค์ 2 คู่ คู่แรกเปลี่ยนไปเป็นหนวด มีขากรรไกร 2 คู่ ส่วนท้องมีระยางค์เป็นขาว่ายน้ำ 5 คู่ และมีระยางค์แบน ๆ อยู่ท้ายสุดอีก 1 คู่ สามารถสลัดระยางค์ของร่างกายได้เมื่อประสบภัยแล้วระยางค์นั้นจะงอกขึ้นใหม่ได้เมื่อมีการลอกคราบครั้งต่อไป ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในน้ำ พบทั้งในน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม

2.1 ครอบครัว Palaemonidae

กุ้งครอบครัวนี้ทางด้านข้างของลำตัวแผ่นพลูรอนของปล้องลำตัวปล้องที่ 2 จะแผ่ไปคลุมแผ่นพลูรอนของปล้องที่ 1 และที่ 3 ขาเดินคู่ที่ 1 และ 2 เป็นก้ามหนีบ ขาเดินคู่ที่ 2 มีขนาดใหญ่และยาวกว่าขาเดินคู่อื่น

กุ้งฝอย

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 4

ชื่อไทย กุ้งฝอย กุ้งนา

ชื่อภาษาอังกฤษ Riceland prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium lanchesteri (de Man, 1911)

ลักษณะ กรีมีลักษณะตรงและยาวพอดีกับปลายของแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ขอบบนมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 7 อัน เรียงอยู่เหนือส่วนหน้าของคาราเปส 1 อัน เหนือเบ้าตา 4 อัน และที่ปลายกรี 2 อัน ขอบล่างมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 3 อันเรียงอยู่ห่างกันเป็นระยะเท่ากัน ด้านข้างของกรีเป็นสันยาวจากเบ้าตาไปจนถึงแง่ยื่นอันที่ 6 ของกรีด้านบน คาราเปสบริเวณผิวเกลี้ยงและเรียบ ขาเดินคู่ที่ 2 เป็นรูปทรงกระบอกยาวเรียว ขาทั้งสองข้างยาวเท่ากัน ส่วนของก้ามหนีบยาวเลยปลายของกรี ลำตัวใสไม่มีสี ขนาดความยาวของลำตัวประมาณ 12 - 34 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไป เช่น แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง พบได้ตลอดปี สามารถจับได้โดยการใช้สวิงช้อนและใช้ไซดัก

แหล่งที่พบ พบทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดที่นิยมมากคือทำกุ้งจ่อม รองลงมาได้แก่ ยำ ก้อย แกง ชุบแป้งทอด จี่ ปิ้น หมก ลาบ น้ำพริก บางคนนำมากินและยำสด ๆ

กุ้งก้ามใหญ่

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 5

ชื่อไทย กุ้งก้ามใหญ่ กุ้งหลอด

ชื่อภาษาอังกฤษ Oriental river prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium sintangense (de Man, 1898)

ลักษณะ กรีมีลักษณะตรงและยาวเกือบถึงปลายของแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีเป็นแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยจำนวน 11 อันเรียงอยู่เหนือส่วนหน้าของคาราเปส 2 อัน เรียงอยู่ถัดไปทางปลายกรี 9 อัน ด้านล่างของกรีเป็นแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยจำนวน 4 อันเรียงอยู่ห่างกันเป็นระยะเท่ากันจากกึ่งกลางของกรีจนถึงปลายของกรี ด้านข้างของกรีเป็นสันยาวจากเบ้าตาไปจนถึงปลายของกรี มีหนามเล็ก ๆ เรียงกระจายอยู่บนผิวของคาราเปส พลูรอนคู่ที่ 1 ถึงคู่ที่ 6 หางแพนหาง ขาเดินทั้ง 4 คู่ยกเว้นขาเดินคู่ที่ 1 ขาเดินคู่ที่ 2 ยาวกว่าความยาวของลำตัวและส่วนโคนของนิ้วทั้งสองของกามหนีบมีขนปกคลุม ลำตัวใสไม่มีสีบางครั้งมีสีคล้ำ ขาเดินคู่ที่ 2 มักมีสีคล้ำ ขนาดของลำตัวยาว 47–85 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำไหลเช่น แม่น้ำ ลำคลอง สามารถจับได้โดยการใช้สวิงช้อนหรือใช้ไซดัก

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ แม่น้ำมูล อุบลราชธานี น้ำแจ้ง ขอนแก่น และแม่น้ำชี ยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งฝอย

กุ้งก้ามลาย

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 6

ชื่อไทย กุ้งก้ามลาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium yui Holthuis, 1950

ลักษณะ กรีมีลักษณะตรงยาวไม่ถึงแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 8 อันเรียงอยู่เหนือส่วนหน้าของคาราเปส 2 อัน และเรียงอยู่ถัดไปทางปลายของกรี 6 อัน แง่ยื่นแต่ละอันอยู่ห่างกันเป็นระยะเท่ากัน ด้านล่างของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 2 อันอยู่ตรงปลายกรี ด้านข้างของกรีเป็นสันยาวจากเบ้าตาไปจนถึงปลายของกรี คาราเปสมีผิวเกลี้ยงเรียบ ขาเดินคู่ที่ 2 ยาวไม่

เท่ากัน ผิวโดยรอบมีสีน้ำตาลกระจายอยู่ทั่วไป ด้านในของก้ามหนีบมีตุ่มขนาดเล็กเรียงกันอยู่เป็นจำนวนมาก ก้ามหนีบมีสีน้ำตาลแกมแดงหรือสีน้ำตาลแกมเขียว ลำตัวใสไม่มีสีด้านบนของส่วนท้องมีแถบใสไม่มีสีคาดตามความยาวจากปล้องที่ 1 ถึงปล้องที่ 6 ขนาดของลำตัวยาว 32–38 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามซอกหินบริเวณลำธารและแม่น้ำ

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ แม่น้ำมูล อุบลราชธานี อุดรธานี น้ำแจ้ง และน้ำต้อน ขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งฝอย

กุ้งก้ามขน

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 7

ชื่อไทย กุ้งก้ามขน

ชื่อภาษาอังกฤษ Prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium esculentum (Thallwitz, 1891)

ลักษณะ กรีตรง สั้น ส่วนปลายโค้งลงเล็กน้อย มีความยาวถึงกึ่งกลางของฐานหนวด ขอบบนมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 12–14 อัน ขอบล่างมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 3 อัน สันของกรีนูนเด่นชัด ที่หัวมีหนาม 2 อัน คาราเปสมีผิวเรียบ ขาเดินคู่ที่ 2 มีขนาดยาวไม่เท่ากัน มีข้อที่ 5 เป็นรูปกรวย สั้นมาก ด้านในของก้ามหนีบมีฟันเป็นจำนวนมาก ก้ามหนีบของขาเดินข้างที่เล็กกว่าจับกันไม่สนิท ข้อมือมีความยาวมากกว่าข้อมือ บริเวณก้ามหนีบของขาเดินคู่ที่ 2 ปกคลุมด้วยขนปุกปุยหนามาก ลำตัวป้อมสั้นใสไม่มีสี ขนาดของลำตัวยาว 12–38 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืด เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง สามารถจับได้โดยการใช้สวิงช้อนหรือใช้ไซดัก

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ชลประทานบ้านยางและแม่น้ำมูล อุบลราชธานี ขอนแก่น และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่นเดียวกับกุ้งฝอย

กุ้งฝอย

แผ่นภาพที่ 6 ภาพที่ 8

ชื่อไทย กุ้งฝอย กุ้งนา

ชื่อภาษาอังกฤษ Prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium hainanense (Parisi, 1919)

ลักษณะ กรีตรง บางครั้งตอนปลายโค้งงอนขึ้นมีความยาวไม่ถึงแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ขอบบนมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 11–15 อัน ขอบล่างโค้งงอนมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 3 อัน ขาเดินคู่ที่ 2 ในตัวผู้ที่โตเต็มที่แข็งแรงมากมีรูปร่างเหมือนกัน ยาวกว่าส่วนของลำตัว นิ้วยาวเรียวตอนปลายโค้งงอน ข้อมือมีความยาวเป็น 5 เท่าของความกว้างและนิ้วมือมีความยาวมากกว่าข้อมือ ลำตัวใสไม่มีสี ขนาดของลำตัวยาว 30–40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืด เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง สามารถจับได้โดยการใช้สวิงช้อนหรือใช้ไซดัก

แหล่งที่พบ จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับกุ้งฝอย

กุ้งก้ามกราม

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 1

ชื่อไทย กุ้งก้ามกราม กุ้งนาง

ชื่อภาษาอังกฤษ Giant river prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Macrobrachium rosenbergii (de Man, 1879)

ลักษณะ กรีส่วนโคนที่อยู่เหนือตาโค้งนูนขึ้นเล็กน้อย ส่วนปลายมีลักษณะเรียวงอน

ขึ้นยาวเลยแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 13 อัน ด้านล่างของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 13 อัน ด้านข้างของกรีเป็นสันยาวจากเบ้าตาไปจนถึงแง่ยื่นอันที่ 9 หรืออันที่ 10 ของกรีทางด้านบน คาราเปสมีผิวเรียบนอกจากบริเวณหัวใจ กระเพาะอาหารและบริเวณที่อยู่เหนือหนามตรงบริเวณตับมีเม็ดเล็ก ๆ อยู่กระจัดกระจาย ขาเดินคู่ที่ 2 มีขนาดใหญ่และยาวไม่เท่ากัน ผิวด้านนอกของขาเดินมีหนามแหลมเรียงกันอยู่กระจัดกระจายนอกจากนิ้วของก้ามหนีบซึ่งเคลื่อนไหวได้จะมีขนปุกปุยคลุมอย่างหนาแน่น ลำตัวมีสีน้ำเงินเข้ม ขนาดของลำตัวยาว 160 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแม่น้ำ ลำคลอง ลำห้วย ลำธาร ทะเลสาบ และแหล่งน้ำจืดที่มีทางติดต่อกับทะเลเนื่องจากตัวอ่อนต้องเจริญเติบโตในน้ำกร่อย ส่วนตัวที่โตนั้นสามารถเติบโตได้ทั้งในน้ำกร่อยและในน้ำจืด สามารถจับได้โดยใช้แห ปัจจุบันมีการนำไปเลี้ยงที่จังหวัดอุบลราชธานี

แหล่งที่พบ เป็นกุ้งจากแม่น้ำบางปะกง ฉะเชิงเทรา นำไปขายที่นครราชสีมา

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งฝอย แต่นิยมนำมาทำต้มยำ ยำ และแกงมากกว่าเพราะเป็นกุ้งที่มีขนาดใหญ่ มีเนื้อมากและมีราคาแพง

กุ้งฝอยน้ำเค็ม

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 2

ชื่อไทย กุ้งฝอยน้ำเค็ม

ชื่อภาษาอังกฤษ Prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Palaemon (Exopalaemon) styliferus H. Milne Edward, 1837

ลักษณะ กรีเรียวยาว โคนกรีที่อยู่เหนือเบ้าตาโค้งนูนขึ้น ส่วนปลายของกรีงอนขึ้น กรียาวเลยปลายแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 7 อัน ด้านล่างของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 8 อัน ด้านข้างของกรีตรงบริเวณ

เหนือตาเป็นสันเด่นชัด ขาเดินคู่ที่ 2 มีรูปร่างเป็นทรงกระบอกยาวเรียว ส่วนของข้อมือพองเป็นกะเปาะ นิ้วเป็นรูปทรงกระบอกเมื่อหุบก้ามจะเกิดช่องว่างระหว่างนิ้วทั้ง 2 ลำตัวใสไม่มีสีขอบทางด้านหน้าของพลูรอนอันที่ 1 กับพลูรอนอันที่ 2 และขอบทางด้านท้ายของพลูรอนอันที่ 2 กับอันที่ 3 มีปื้นสีเขียวอยู่แห่งละ 1 ปื้น คาราเปสผิวเกลี้ยงเรียบ เป็นกุ้งน้ำเค็มขนาดของลำตัวยาวประมาณ 40-50 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อาศัยอยู่ในน้ำเค็มและน้ำกร่อยบริเวณชายฝั่งทะเล ในที่น้ำตื้น ตามจังหวัดทางชายฝั่งทะเล เช่น ชลบุรี สมุทรปราการ ตราด และระยอง

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายในจังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งฝอย รวมทั้งทำกุ้งแห้งด้วย

2.2 ครอบครัว Penaeidae

กุ้งครอบครัวนี้เป็นกุ้งน้ำเค็มทั้งหมดมีกรีเจริญดี ลำตัวแบนทางด้านข้าง ด้านบนของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยหลายซี่ ด้านล่างของกรีอาจจะมีหรือไม่มีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยตามแต่ชนิดของกุ้ง ตามักมีขนาดใหญ่ ขาเดินมีขนาดเท่า ๆ กัน อาศัยอยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลนและโคลนปนทรายบริเวณชายฝั่งทะเลและที่น้ำลึก เป็นครอบครัวกุ้งที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเพราะมีหลายชนิดที่ใช้เป็นอาหาร จากการศึกษานี้พบ 4 ชนิด

กุ้งแชบ๊วยขาว

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 3

ชื่อไทย กุ้งแชบ๊วยขาว กุ้งขาว

ชื่อภาษาอังกฤษ Banana prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Penaeus merguiensis De Man, 1888

ลักษณะ กรีตรงยาวไม่ถึงแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีมีซี่ยื่นแบบฟันเลื่อย 5–8 ซี่ ด้านล่างของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 2–5 ซี่ โคนกรีเป็นรูปสามเหลี่ยม สันที่อยู่ 2 ข้างโคนกรียาวไม่ถึงแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยซี่สุดท้าย ตากลมสีดำ มีขนาดค่อนข้างโต ปลายหนวดเป็นสีแดง ลำตัวใสมีสีเหลืองครีมตอนปลายของขาว่ายน้ำมีสีแดง แพนหางใหญ่มีสีแดงและสีเขียวเป็นกุ้งทะเลที่มีขนาดใหญ่ขนาดของลำตัวยาว 75–110 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทรายบริเวณชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำในจังหวัดทางชายฝั่งทะเล เช่น ตราด สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี เป็นกุ้งที่มีความทนทานดี มีการเพาะเลี้ยงมากบริเวณชายฝั่งทะเล สามารถจับได้โดยใช้เครื่องมือหลายชนิด เช่น อวนรัง โป๊ะน้ำตื้น โพงพาง รั้วไซมาน แห และอวนลากหน้าดิน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมาและขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่น ต้มยำ ยำ ผัดเปรี้ยวหวาน แกงจืด แกงคั่วสับปรด และชุบแป้งทอด

กุ้งกุลาลาย

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 4

ชื่อไทย กุ้งกุลาลาย

ชื่อภาษาอังกฤษ Green tiger prawn

ชื่อวิทยาศาสตร์ Penaeus semisulcatus de Haan, 1844

ลักษณะ กรีตรงยาวไม่ถึงแผ่นกำบังหนวดคู่ที่ 2 ด้านบนของกรีมีซี่ยื่นแบบฟันเลื่อย 6–7 ซี่ ด้านล่างของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 2–3 ซี่ สันที่อยู่ 2 ข้างโคนกรียาวเลยแง่ยื่นแบบฟันเลื่อยซี่สุดท้าย ตากลมโต ลำตัวมีสีค่อนข้างเขียวและมีแถบสีเข้มพาดขวางปล้องท้อง ขาว่ายน้ำและแพนหางมีสีน้ำเงินบริเวณขอบมีสีน้ำตาลอมแดง เป็นกุ้งทะเลขนาดของลำตัวยาวประมาณ 51–148 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทรายชายฝั่งทะเลโดยเฉพาะฝั่งทะเลด้านตะวันออก พบที่จังหวัดตราด จันทบุรี ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส สามารถจับได้โดยใช้เครื่องมือหลายชนิด เช่นอวนรัง โป๊ะน้ำตื้น โพงพาง ร้ำไซมาน แห อวนลากหน้าดิน

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดอุบลราชธานีและมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งแชบ๊วยขาว

กุ้งตะกาด

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 5

ชื่อไทย กุ้งตะกาด

ชื่อภาษาอังกฤษ Yellow shrimp

ชื่อวิทยาศาสตร์ Metapenaeus brevicornis (H. Milne Edward, 1837)

ลักษณะ กรีสั้นและตรงปลายกรีเลยระดับตาเล็กน้อย โคนกรีทางด้านข้างเป็นรูปสามเหลี่ยม ด้านบนของกรีมีแง่ยื่นแบบฟันเลื่อย 5–7 ซี่ ด้านล่างเรียบ คาราเปสและส่วนท้องมีขนปกคลุม ลำตัวใสมีสีขาวหรือสีครีม มีจุดสีน้ำเงินกระจายอยู่ทั่วตัว ขาเดินและขาว่ายน้ำมีสีครีม ส่วนแพนหางและหนวดมีสีน้ำตาลแดง เป็นกุ้งทะเล ความยาวของลำตัว 60–80 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทราย บริเวณชายฝั่งทะเลและที่กันอ่าว พบที่จังหวัดระยอง สงขลา สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี และนราธิวาส

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมาและนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งแชบ๊วยขาว

กุ้งตะกาด

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 6

ชื่อไทย กุ้งตะกาด กุ้งตะกาดกรีจุด

ชื่อภาษาอังกฤษ Green-back shrimp

ชื่อวิทยาศาสตร์ Metapenaeus ensis (De Haan, 1844)

ลักษณะ กรีตรง สันที่ต่อจากโคนกรียาวถึงขอบหลังของคาราเปส ด้านบนของกรีมีซี่ยื่นแบบฟันเลื่อย 8–10 ซี่ ด้านล่างของกรีเรียบ ร่องบริเวณตับเป็นรูปตัว C คาราเปสและส่วนท้องมีขนแข็ง ขาเดินมีขนาดเท่า ๆ กัน เปลือกหนา ลำตัวมีสีครีมหรือสีน้ำตาลอ่อนมีจุดสีน้ำตาลเข้มกระจายทั่วไปตามส่วนของระยางค์ แพนหางมีสีแดงปนน้ำเงิน เป็นกุ้งทะเล ขนาดของลำตัวยาว 62–97 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทราย บริเวณชายฝั่งทะเลตามจังหวัดชายฝั่งทะเล เช่น ชลบุรี จันทบุรี ตราด ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา และปัตตานี

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น และหนองคาย

ประโยชน์ นำไปประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับกุ้งแชบ๊วยขาว

2.3 ครอบครัว Portunidae

ปูทะเลในครอบครัวนี้มีกระดองแบนหรือโค้งนูนเล็กน้อย บางชนิดอาจนูนมาก บางชนิดมีความกว้างมากกว่าความยาว ส่วนที่กว้างที่สุดคือระยะระหว่างหนามข้างกระดองอันสุดท้าย กระดองส่วนหน้าระหว่างตาเป็นซี่ฟันมีจำนวนและรูปร่างแตกต่างกันตามแต่ชนิด ขาคู่ที่ 5 แผ่แบนออก มีลักษณะคล้ายใบพาย ที่ขอบมีขนเล็กละเอียดเป็นขาที่ช่วยในการว่ายน้ำ ก้านตาสั้นยกเว้นปูในสกุล Podopthalmus มีก้านตายาวมาก ปูครอบครัวนี้มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ บางชนิดส่งไปขายต่างประเทศ การศึกษาครั้งนี้พบ 4 ชนิด

ปูทะเล

แผ่นภาพที่ 7 ภาพที่ 8

ชื่อไทย ปูทะเล

ชื่อภาษาอังกฤษ Mud crab, Mangrove blue crab, Sororn crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Scylla serrata (Forskal, 1755)

ลักษณะ กระดองเรียบ ขอบด้านหน้าแผ่กว้าง ขอบกระดองเฉียง ขอบกระดองส่วนหน้ามีหนามรูปสามเหลี่ยมปลายค่อนข้างแหลมมีขนาดเท่า ๆ กัน 4 อัน หนามข้างกระดองมี 9 อัน รวมทั้งหนามนัยน์ตาด้านนอก หนามทุกอันมีรูปร่างเหมือนกัน คือเป็นรูปสามเหลี่ยมปลายมน ก้ามหนีบมีขนาดใกล้เคียงกัน มือโป่งพองออก ขาเดิน 3 คู่แรกยาวเรียวผิวเรียบปล้องสุดท้ายเรียวแบนแหลมแบบใบหอก ขาเดินคู่สุดท้ายเปลี่ยนไปเป็นขาสำหรับว่ายน้ำ กระดองมีสีแตกต่างกัน เช่นบางตัวมีสีค่อนข้างแดง สีดำหรือมีสีค่อนข้างเขียว ด้านท้องมักเป็นสีขาว หนามที่ก้ามแตกต่างกันบางทีเป็นหนามทู่ขึ้นอยู่กับที่อาศัยของปู ลำตัวมีขนาดกว้าง 100–130 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ชุกชุมอยู่ตามพื้นโคลนตามป่าแสม ป่าโกงกาง และป่าจาก ตามจังหวัดชายฝั่งทะเลของไทยทั้งฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน เช่น ชลบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ประจวบคีรีขันธ์ ตรัง และสงขลา ในฤดูที่มีฝนตกมาก ๆ ทำให้ความเค็มของน้ำทะเลบริเวณที่อยู่อาศัยลดลง ปูทะเลจะอพยพลงสู่ทะเลไปอาศัยอยู่ตามปากโป๊ะ หรือที่ปักไม้หอยแมลงภู่โดยจะฝังตัวอยู่ในดินโคลนบริเวณนั้น สามารถจับได้โดยการใช้ลวดเกี่ยวขึ้นจากรูหรือใช้เครื่องมือชนิดต่าง ๆ เช่น จั่น แร้ว อวนกางปู อวนจมและเชงแลง

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น เลย หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ปูอบหม้อดิน ปูเผา นึ่งจิ้มน้ำจิ้ม ผัดใส่เครื่องเทศ ห้อยจ๊อ ข้าวต้มปู ก๋วยเตี๋ยวปู สลัด ปูไข่นิยมนำมาผัดใส่ใบหอม เนื่องจากปูชนิดนี้มีเนื้อแน่นมากโดยเฉพาะบริเวณก้ามจึงมีการส่งปูทะเลและก้ามปูทะเลเป็นสินค้าไปจำหน่ายต่างประเทศ

ปูม้า

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 1

ชื่อไทย ปูม้า

ชื่อภาษาอังกฤษ Swimming crab, Blue swimming crab, Blue crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Portunus pelagicus (Linnaeus, 1758)

ลักษณะ กระดองแบนและกว้างมากมีตุ่มเล็ก ๆ กระจายทั่วไปทำให้เกิดเป็นสันขึ้น ขอบกระดองส่วนหน้าระหว่างตามีหนามแหลม 4 อัน มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมปลายแหลม หนามข้างกระดองมี 9 อัน หนาม 8 อันแรกเป็นรูปสามเหลี่ยมปลายแหลมส่วนปลายยกขึ้น หนามอันที่ 9 มีขนาดใหญ่และยาวปลายแหลมชี้ออกทางด้านข้าง ก้ามหนีบมีขนาดใกล้เคียงกัน มีลักษณะเรียวยาว ผิวเรียบมีหนามและสันแหลม ขาเดิน 3 คู่แรกยาวเรียวปล้องสุดท้ายเรียวมีลักษณะคล้ายปลายหอก ขาเดินคู่สุดท้ายเปลี่ยนเป็นขาสำหรับว่ายน้ำ ตัวผู้กระดองและก้ามหนีบเป็นสีฟ้ามีจุดสีขาวตกกระทั่วไป ตัวเมียกระดองและก้ามหนีบเป็นสีน้ำตาลอ่อนมีจุดขาวกระจายอยู่ทั่วไปปลายสุดของก้ามหนีบเป็นสีแดง ด้านท้องเป็นสีขาว เป็นปูทะเล ขนาดความกว้างของกระดอง 100-130 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นโคลน โคลนปนทราย และพื้นทรายตามชายฝั่งทะเลน้ำตื้น ๆ และตามป่าไม้ชายเลนทั่ว ๆ ไป รวมทั้งบริเวณปากแม่น้ำตามจังหวัดชายฝั่งทะเลของไทยทั้งฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน เช่น จันทบุรี ชลบุรี ระยอง ตราด สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา ปัตตานี ตรัง และสตูล สามารถจับได้ง่ายขณะที่น้ำขึ้น

เพราะปูจะหนีน้ำไปอยู่ตามต้นไม้ชายเลน การจับอาจใช้มือหรือใช้เครื่องมือพวก จั่น แร้ว อวนจม อวนลาก ลอบ โพงพาง และเชงแลง

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ปูต้ม แฮ่กิ้น หอยจ๊อ ดอง น้ำปลา ปูจ๋า ชุบแป้งทอดทั้งตัว ฉาบน้ำตาล ข้าวต้มปู กวยเตี๋ยวปู และมีการนำปูที่ลอกคราบใหม่ ๆ หรือปูนิ่มมาขายด้วย ปูม้าเป็นปูที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับปูทะเล

ปูกางเขน

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 2

ชื่อไทย ปูกางเขน ปูม้าเข้ารีต

ชื่อภาษาอังกฤษ Swimming crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Charybdis feriatus (Linnaeus, 1758)

ลักษณะ กระดองเรียบไม่มีขนปกคลุม กระดองไม่แหลมและกว้างมากเหมือนปูม้า ขอบหน้าของกระดองระหว่างตามีหนาม 6 อันเป็นรูปสามเหลี่ยมปลายมน ขอบกระดองเฉียงมีหนามทางด้านข้าง 6 อัน ก้ามหนีบใหญ่แข็งแรงมีขนาดใกล้เคียงกัน ขาเดิน 3 คู่มีลักษณะยาวเรียวปล้องสุดท้ายมีลักษณะคล้ายใบหอก ขาเดินคู่สุดท้ายเปลี่ยนเป็นขาสำหรับว่ายน้ำ พื้นกระดองมีสีชมพูมีลายบั้งสีม่วงดำพาดตามยาวของกระดองและก้ามทำให้เห็นบริเวณกลางกระดองเป็นรูปกางเขนสีชมพู เป็นปูน้ำเค็มขนาดความกว้างของกระดอง 90 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นโคลน โคลนปนทรายและทรายในเขตชายฝั่งทะเลและบริเวณทะเลลึก ตามจังหวัดชายฝั่งทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน เช่น ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา ตรัง

สตูล และภูเก็ต สามารถจับได้ด้วยเครื่องมือหลายชนิด เช่น โป๊ะ จั่น แร้ว อวนลากและอวนจม

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับปูม้า

2.4 ครอบครัว Grapsidae

ปูในครอบครัวนี้มีกระดองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือบางชนิดกระดองโค้งกลม ก้านตายาวพับเก็บเข้าร่องได้ ขาเดินมีรูปร่างยาวเรียวและแบน เหมาะสำหรับเดินและว่ายน้ำในระยะใกล้ ๆ อาศัยขุดรูอยู่ตามป่าชายเลนจะออกมาหาอาหารในเวลากลางคืน บางจำพวกจะไม่ขุดรูแต่จะอาศัยอยู่ตามโขดหินบริเวณชายฝั่งทะเล เกาะอยู่ตามเสาบ้านและเสาท่าเรือ เวลามีภัยก็จะแนบตัวเข้าชิดกับหินหรือเสาที่มันเกาะอยู่ ในการศึกษาครั้งนี้พบชนิดเดียว

ปูแสม

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 3

ชื่อไทย ปูแสม ปูเค็ม

ชื่อภาษาอังกฤษ Mangrove crab, Marsh crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sesarma mederi H. Milne Edwards, 1853

ลักษณะ กระดองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสมีความกว้างมากกว่าความยาว มีกลุ่มขนกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนหน้าของกระดองระหว่างขอบตาด้านในมีลักษณะชันแบ่งเป็น 4 ลอนชัดเจน 2 ลอนทางด้านในมีขนาดใหญ่กว่า 2 ลอนด้านนอก บนลอนจะมีกลุ่มขนค่อนข้างยาวกระจัดกระจายทั่วไป ขอบด้านข้างของกระดองมีรอยหยักเป็นแง่ยื่น 1 อัน ขอบทางด้านหน้าโค้งเป็นคลื่นและเว้าเข้าบริเวณตรงกลาง ก้านตายาวพับเก็บเข้าร่องได้ ขาเดินมีรูปร่างยาวเรียวและแบน ส่วนปลายมีขนหนาแน่นเหมาะสำหรับเดินและว่ายน้ำในระยะใกล้ ๆ กระดองมีสี

น้ำตาลอมม่วงมีกลุ่มขนสีน้ำตาลกระจัดกระจาย ก้ามหนีบมีสีบานเย็น พื้นผิวด้านบนของส่วนข้อมือมีสันตามยาวแบบ pectinate 1 แถว พบทั้งในตัวผู้และตัวเมีย ขนาดของลำตัวกว้างประมาณ 35–40 มิลลิเมตร เป็นปูน้ำกร่อย

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ตามป่าชายเลนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำและชายฝั่งทะเลในจังหวัดชายฝั่งทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน เช่น ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และสุราษฎร์ธานี เวลาน้ำขึ้นจะหนีขึ้นไปรวมอยู่บนต้นแสมและต้นไม้ในป่าชายเลนชนิดอื่น ๆ ทำให้จับได้ง่ายโดยการใช้กระสอบป่านพันมือตะปบจับปูที่รวมตัวเป็นกระจุกบนต้นไม้ นำปูมาใส่ตุ่มแช่ในน้ำเกลือ รุ่งเช้าก็ใช้ได้

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย และมหาสารคาม

ประโยชน์ นิยมดองเกลือเป็นปูเค็ม สามารถเก็บไว้ได้นาน ปูเค็มนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ยำ ต้มกะทิ ใส่ส้มตำและล้างน้ำแกะมากินดิบ ๆ

2.5 ครอบครัว Parathelphusidae

ปูน้ำจืดในครอบครัวนี้มีทั้งแบบกระดองโค้งนูนและกระดองแบนรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมหางด้านหน้ามีความกว้างมากกว่าหางด้านท้าย ขอบหางด้านข้างด้านหน้ามีฟัน 2–4 ซี่ ด้านท้องมีรูปร่างเป็นรูปตัวที (T) มักจะเรียวหรือโค้ง 2 ข้าง หางด้านปล้องท้าย ๆ ก้ามหนีบของตัวเมียไม่แข็งแรงเท่ากับก้ามหนีบของตัวผู้ ขุดรูอาศัยอยู่ตามคันนา บางชนิดอาศัยอยู่ใต้ก้อนหิน ใต้พืชน้ำ ตามรากพืชบริเวณฝั่งของลำห้วย

ปูนา

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 4

ชื่อไทย ปูนา

ชื่อภาษาอังกฤษ Rice-field crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Somanniathelphusa dugasti (Rathbun, 1902)

ลักษณะ กระดองเป็นรูปสี่เหลี่ยมทางด้านหน้ามีความกว้างมากกว่าทางด้านท้าย กระดองโค้งนูนและมีผิวเรียบเห็นร่องรูปตัว H ชัดเจน ขอบทางด้านข้างทางด้านหน้ามีฟัน 4 ซี่ ส่วนท้องเรียวเป็นรูปตัว T ปล้องที่ 6 แคบคอดมากกว่าปล้องอื่น ๆ ก้ามหนีบมีขนาดไม่เท่ากัน ก้ามหนีบข้างขวามักมีขนาดใหญ่กว่าก้ามหนีบข้างซ้าย ที่ก้ามหนีบมักจะมีช่องว่างเป็นรูปครึ่งวงกลมมีหนามหยาบ ๆ 2 อัน ขาเดินอีก 4 คู่มีลักษณะเรียว ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อนบางตัวมีสีม่วงแดง ขนาดของลำตัวกว้าง 30–40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ตามคันนาจับได้โดยใช้มือล้วงจับจากรู ในฤดูร้อนขุดจากรูตามคันนา ในฤดูฝนปูนาจะออกจากรูเพื่อผสมพันธุ์สามารถจับได้ง่ายโดยใช้สวิง

แหล่งที่พบ พบทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม และยโสธร

ประโยชน์ ปูนาที่จับได้นี้นำมาขายทั้งเป็นได้ 2 แบบคือ ที่ชัยภูมิ **นครราชสีมา** บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด เลย ขอนแกน มหาสารคาม และนครพนม มักจะใส่หม้อหรือใส่ถุงพลาสติกมาขาย วิธีการนี้ทำให้ปูบางตัวก้ามและขาหลุดเนื่องจากปูต่อสู้กันเอง ส่วนที่กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี หนองคาย และยโสธร มักจะใช้ไม้หนีบ 2 ข้างของปูเรียงปูทีละตัวได้ไม้ละประมาณ 6–10 ตัว แล้วใช้เชือกมัดปลายไม้แต่ละข้าง ขายในราคาไม้ละ 1–2 บาท นอกจากขายทั้งเป็นแล้ว ทุกจังหวัดจะมีปูดองด้วยน้ำเกลือและปูดองด้วยน้ำปลา ที่จังหวัดอุบลราชธานีมีปูจี่มัดเป็นไม้ ที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดสกลนครจะต้มปู

แล้วแกะส่วนกระดองที่มีมันติดอยู่และตัวปูมาขายแยกกัน ปูนานำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นดองด้วยน้ำเกลือ หรือนำปลาเป็นปูดองแล้วนำปูดองมายำ ใส่ส้มตำ ส่วนปูที่ยังไม่ได้ดองนำมากินดิบ ๆ แกง ทำลาบ น้ำยาขนมจีน ปูปลาร้า จี่ ชุบแป้งทอด ต้มแล้วนำส่วนเนื้อมาจิ้มน้ำจิ้มหรือป่น มันปูที่ติดกับกระดองเอามาปรุงรสด้วยมะนาวกับพริกบางครอบครัวจะตำปูให้ละเอียดคั้นเอาแต่น้ำไปเคี่ยวจนงวดเรียกว่ากะปิปู เอาไว้ใส่ในการประกอบอาหารชนิดต่าง ๆ เพื่อให้มีกลิ่นและรสดีขึ้นหรือจะใช้ข้าวเหนียวจิ้มกะปิปูโดยตรงเลยก็ได้ ปูนารวมทั้งซากปูนาที่ตำละเอียดใช้เป็นอาหารของสัตว์เลี้ยงจำพวกเป็ด ไก่เพื่อเพิ่มแคลเซียม ปูชนิดนี้มีรายงานว่าเป็นพาหะของพยาธิใบไม้ในปอดคน (Paragonimus westermani) ด้วย

ปูขี้เหล็ก

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 5

ชื่อไทย ปูขี้เหล็ก ปูลำห้วย ปูหิน

ชื่อภาษาอังกฤษ Creek crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Somanniathelphusa brandti Bott, 1968

ลักษณะ กระดองแบนเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านหน้ามีความกว้างมากกว่าด้านท้าย ขอบทางด้านข้างทางด้านหน้ามีฟัน 4 ซี่ ส่วนท้องยาวเรียวเป็นรูปตัว T ปล้องที่ 5 และ 6 มีขอบทางด้านข้างเว้าเข้าด้านใน ก้ามหนีบแหลมเรียวมีขนาดไม่เท่ากัน ระหว่างก้ามหนีบมีช่องว่างน้อยมีหนามแหลมและหยาบ ขาเดิน 4 คู่เรียวลำตัวค่อนข้างแข็งมีสีน้ำตาลเข้มคล้ายสีอิฐ ปลายก้ามหนีบมีสีส้ม เป็นปูที่มีขนาดเล็ก ขนาดของลำตัวกว้าง 15--20 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ใต้ก้อนหิน ใต้พืชน้ำหรือตามรากพืชน้ำ ตามลำห้วย และลำคลองที่เกิดมาจากลำธารและลำห้วย สามารถจับได้โดยใช้มือจับ

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ชัยภูมิ เลย และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ที่นิยมคือ ดองน้ำปลา หรือดอง

น้ำเกลือ แล้วนำมายำหรือใส่ส้มตำ ส่วนปูที่ยังไม่ดองนำมาทำปูปลาร้า จี่ ลาบ และน้ำยาขนมจีน ไม่นิยมนำมาทอดเพราะปูชนิดนี้มีกระดองแข็ง

2.6 ครอบครัว Potamidae

ปูในครอบครัวนี้มีทั้งแบบกระดองโค้งนูนและกระดองแบน รูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านหน้ากว้างกว่าด้านท้าย ขอบทางด้านหน้าไม่มีฟัน ด้านท้องมีรูปร่างเป็นรูปสามเหลี่ยม กระดองแข็ง บางชนิดขุดรูอยู่ในดินบริเวณชายป่า บางตัวขุดรูลึกประมาณ 1-1$\frac{1}{2}$ เมตร บางชนิดอาศัยอยู่ตามซอกหินใต้ก้อนหินบริเวณน้ำตก

ปูแดง

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 6

ชื่อไทย ปูแดง ปูป่า

ชื่อภาษาอังกฤษ Land crab

ชื่อวิทยาศาสตร์ Ranguna pealianoides Bott, 1966

ลักษณะ กระดองเป็นรูปสี่เหลี่ยมโค้งนูน ขอบทางด้านข้างทางด้านหน้าไม่มีฟัน จะมีเม็ดเล็ก ๆ เรียงกันเป็นแถว ผิวของกระดองเรียบบริเวณด้านข้างมีปุ่มขนาดใหญ่กว่า ขอบตาลึก ส่วนท้องเป็นรูปสามเหลี่ยม ก้ามหนีบมีขนาดไม่เท่ากัน ก้ามหนีบข้างขวามีขนาดใหญ่กว่าก้ามหนีบข้างซ้าย ที่ก้ามหนีบมีช่องว่างน้อย มีหนามแหลมเป็นจำนวนมาก ปลายก้ามหนีบโค้งเข้าหากัน ขาเดินอีก 4 คู่มีลักษณะเรียว ลำตัวมีสีน้ำตาลแดง ขาเดินและก้ามหนีบมีสีน้ำตาลจางกว่าสีของกระดอง ขนาดของลำตัวกว้าง 42-50 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูลึกอยู่ในดินตามเนินดินบริเวณชายป่าซึ่งเป็นที่มีน้ำขังในฤดูฝน ขุดรูลึกประมาณ 1-1$\frac{1}{2}$ เมตร ในช่วงเดือนมิถุนายน-ตุลาคมเป็นช่วงที่ปูมีไข่และเป็นช่วงฤดูฝน ปูจะขึ้นมาจากรูทำให้จับได้ง่าย ในฤดูอื่น ๆ ต้องใช้เหยื่อ

ล่อ ขุดตามรูหรือกรอกน้ำใส่รูเอาฟางข้าวอุดปากรูไว้

แหล่งที่พบ จังหวัดนครพนม

ประโยชน์ เนื่องจากปูชนิดนี้มีขนาดใหญ่ มีเนื้อแน่นและมีไข่ฟองโต จึงนิยมนำมาทำปูอบหรือปูนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายปูจ๋าโดยโขลกพริก ตะไคร้ หอม กระเทียม ให้เข้ากันใส่เนื้อปูที่ตมแกะเปลือกแล้วปนลงไปเติมไข่ปูหรือหมูสับคลุกให้ทั่วบรรจุลงในกระดองปูที่เตรียมไว้ให้เต็ม นำไปอบหรือนึ่ง ปูไข่ผัดผงกะหรี่ ลาบปู เอาเฉพาะไข่มาหมก และนำไข่มาเชื่อมน้ำตาลทำเป็นไข่ปูแช่อิ่มกินกับข้าวเหนียวมูน ปูชนิดนี้ไม่นิยมนำมาทอดเพราะกระดองแข็ง

2.7 ครอบครัว Squillidae

กั้งตั๊กแตนมีลำตัวแบนทางด้านหลังและด้านท้อง ก้านตายาว ระยางค์บริเวณปากที่ช่วยในการกินอาหารคู่ที่ 2 มีลักษณะเป็นก้ามสั้นขนาดใหญ่ พับได้คล้ายมีดโกน และมีซี่ฟันแหลมคมเรียงกันเป็นแถวคล้ายหวีใช้สำหรับฆ่าเหยื่อและป้องกันตัว กั้งตั๊กแตนในครอบครัวนี้ที่หางมี intermediate marginal dentide มากกว่า 4 อัน อาศัยฝังตัวอยู่ในโคลนตามพื้นท้องทะเลและบริเวณปากแม่น้ำ จะออกมาหาอาหารในเวลากลางคืน การศึกษาครั้งนี้พบกั้งชนิดเดียว

กั้งตั๊กแตน

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 7

ชื่อไทย กั้งตั๊กแตน

ชื่อภาษาอังกฤษ Mantis shrimp

ชื่อวิทยาศาสตร์ Oratosquilla nepa (Latreille, 1825)

ลักษณะ ลำตัวยาว เปลือกที่หุ้มบริเวณส่วนหัวคลุมถึงส่วนอกเพียง 3 ปล้อง ขอบทางด้านหลังเรียบไม่มีรอยเว้า ตามีสีเหลืองมีขนาดเล็กเป็นรูปไข่กว้างกว่าส่วนก้านตา ระยางค์บริเวณปากที่ช่วยในการกินอาหารคู่ที่ 2 มีลักษณะเป็น

ก้ามสับขนาดใหญ่ พับได้คล้ายมีดโกนและมีซี่ฟันแหลมคมเรียงกันเป็นแถวคล้ายหวี 6 ซี่ ใช้สำหรับล่าเหยื่อและป้องกันตัว สันที่อยู่ตรงกลางของกระดองส่วนหน้าจะแยกออกเป็น 2 แฉก ด้านข้างของเปลือกที่คลุมส่วนอกปล้องที่ 5, 6 และ 7 มีแง่ยื่นเป็น 2 แฉก ส่วนท้องมีลักษณะค่อนข้างแบนมีขนาดใหญ่ เปลือกทางด้านบนของส่วนท้องมีสันเรียงกันตามความยาวจำนวน 3 คู่ หางยาวขอบด้านในมีลักษณะแบบฟันเลื่อยหรือเป็นปุ่ม ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน บริเวณสันมีสีเขียว ระยางค์มีสีเหลืองอ่อน ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 150 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวอยู่ตามพื้นทะเลที่เป็นโคลนและโคลนปนทราย ตามจังหวัดชายฝั่งทะเล เช่น ชลบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี ตราด ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สามารถจับได้โดยใช้อวนลากหน้าดิน ในเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม เป็นช่วงเวลาที่กั้งชนิดนี้มีไข่

แหล่งที่พบ มีการนำมาขายที่จังหวัดเลย

ประโยชน์ นิยมนำมาดองน้ำปลาประมาณ 1-2 วัน ใช้กินกับข้าวต้ม หรือนำมาต้มแล้วแกะเปลือกออกใช้เฉพาะส่วนเนื้อตัดเป็นชิ้น ๆ นำมายำกินกับข้าวต้ม ข้าวสวยและใช้เป็นกับแกล้มสุราได้

สัตว์พวกตะขาบอยู่ใน Class Chilopoda มีเปลือกแข็งหุ้มลำตัวและระยางค์ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อปล้อง ระยางค์คู่แรกเปลี่ยนเป็นหนวด ที่ปากมีกรามและขากรรไกร มีขาเป็นจำนวนมาก ชอบอาศัยอยู่ตามพื้นดินที่ชื้นแฉะและรกสัตว์ในชั้นนี้มิได้ใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นอาหารมากนักมักใช้เป็นยามากกว่า

3.1 Order Scolopendromorpha

ตะขาบในอันดับนี้ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัยมีขา 21-25 คู่ ขาคู่ที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงไปคล้ายขอและมีท่อนำน้ำพิษไปยังเขี้ยว บางชนิดมีตาบางชนิดไม่มีตา กินแมลง แมงมุมและสัตว์เล็ก ๆ เป็นอาหาร สามารถวิ่งได้รวดเร็ว อาศัยอยู่ตามพื้นดินที่ชื้นแฉะ รก และมืด ตะขาบในอันดับนี้มักมีพิษทำให้เหยื่อเป็น

อัมพาตหรือตายได้

ตะขาบ

แผ่นภาพที่ 8 ภาพที่ 8

ชื่อไทย ตะขาบ ตะขาบบ้าน

ชื่อภาษาอังกฤษ Giant centiped

ชื่อวิทยาศาสตร์ Scolopendra sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวแบนทางด้านท้องและด้านหลัง หัวมีหนวด 1 คู่ ขากรรไกร 2 คู่ ขามี 21 คู่ maxilliped เปลี่ยนแปลงไปมีลักษณะคล้ายขอและมีท่อนำน้ำพิษไปยังเขี้ยว ส่วนหัวมีตา ตัวอ่อนมี 12 ระยะ ตัวอ่อนระยะที่ 1 จะมีขาและปล้องเท่ากับตัวเต็มวัยแต่มีขนาดเล็กกว่า ลำตัวและระยางค์มีแผ่นแข็งปกคลุม ร่างกายมีสีน้ำตาล ขนาดของลำตัวยาว 80 - 130 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นดินที่ชื้นแฉะและมืด สามารถเคลื่อนที่ได้รวดเร็ว กินแมลง แมงมุม และสัตว์ที่มีขนาดเล็กเป็นอาหาร โดยจะกัดเหยื่อแล้วปล่อยน้ำพิษออกมาทำให้เหยื่อเป็นอัมพาตหรือตาย

แหล่งที่พบ จังหวัดอุดรธานี และสุรินทร์

ประโยชน์ ส่วนมากจะนำมาดองด้วยเหล้าขาวใช้เป็นยำบำรุงกำลังและแก้อาการปวดหลัง หรือนำมาดองด้วยน้ำมันก๊าดทาแก้พิษเมื่อถูกแมลงกัด นอกจากนี้อาจนำมาหมก จี่และทอดให้เด็กกินเป็นยาแก้ตานขโมย

สัตว์จำพวกกิ้งกือจัดอยู่ใน Class Diplopoda มีเปลือกแข็งหุ้มลำตัวและระยางค์ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อปล้อง ระยางค์คู่แรกเปลี่ยนเป็นหนวด ที่ปากมีกรามและขากรรไกร มักมีขาปล้องละ 2 คู่ อาศัยอยู่ตามพื้นดินที่ชื้นแฉะและรกสัตว์ในชั้นนี้มิได้ใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นอาหารมากนัก มักใช้เป็นยามากกว่า

4.1 ครอบครัว Julidae

กิ้งกือในครอบครัวนี้มีลำตัวเป็นรูปทรงกระบอกประกอบด้วยปล้องประมาณ 40 ปล้องหรือมากกว่านี้ ปล้องสุดท้ายไม่มี spinneret ตั้งแต่ปล้องที่ 5 ไปจนปลายสุดของลำตัวมีต่อมสร้างของเหลวซึ่งมีกลิ่นเปิดออกทางด้านข้างของลำตัว อาศัยอยู่ในที่รก ๆ เช่น กองขยะ ใต้ก้อนหิน ใต้กองไม้ซึ่งชื้นแฉะ

กิ้งกือ

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 1

ชื่อไทย กิ้งกือ

ชื่อภาษาอังกฤษ Hood milliped, Cylindrical milliped

ชื่อวิทยาศาสตร์ Spirobolus sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวเป็นรูปทรงกระบอก หัวมีหนวดสั้น ๆ 1 คู่ ปล้องที่อยู่ถัดจากหัวมีขนาดใหญ่กว่าปล้องอื่น ๆ ลำตัวมีแผ่นแข็งปกคลุม แต่ละปล้องมีขา 2 คู่ ปล้องที่ 1–4 มีขา ปล้องสุดท้ายไม่มี spinneret จะมีต่อมสร้างของเหลวที่มีกลิ่นเปิดออกทางด้านข้างของลำตัวตั้งแต่ปล้องที่ 5 ไปจนถึงปลายสุดของลำตัว ตัวอ่อนที่เพิ่งฟักมีขา 3 คู่ เมื่อมีการลอกคราบจะเพิ่มจำนวนขาขึ้นด้วย ลำตัวมีสีน้ำตาล ขนาดของลำตัวยาว 130–150 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในที่รก ๆ ใต้ใบไม้ ใต้ก้อนหินและกองไม้ กินสิ่งเน่าเปื่อยและพืชเป็นอาหาร เมื่อถูกรบกวนจะม้วนตัวเข้าหากัน

แหล่งที่พบ จังหวัดอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว ทอด ป่น กิ้งกือคั่วสามารถใช้เป็นอาหารได้ทันทีหรือเมื่อคั่วแล้วนำมาปอกเปลือกออกทำยำ แกง หมก และน้ำยาขนมจีน ปัจจุบันไม่นิยมใช้กิ้งกือมาประกอบอาหารแต่จะนำมาทอดหรือป่นเป็นยาแก้ซาง ตานขโมย หรือนำมาคั่วแล้วเอาเฉพาะส่วนเปลือกแข็งมาเข้าเครื่องยาจีน

สัตว์พวกแมลงอยู่ใน Class Insecta ลำตัวแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ชัดเจน ระยางค์คู่แรกของส่วนหัวเปลี่ยนไปเป็นหนวด ปากมีหลายแบบขึ้นกับลักษณะการกินอาหาร ส่วนอกมีขา 3 คู่ ปีกอาจมี 1–2 คู่หรือไม่มี ตัวเมียมักมีระยางค์เป็นอวัยวะใช้สำหรับวางไข่ อาศัยอยู่ทั้งบนบกและในน้ำ

4.1 ครอบครัว Libellulidae

ตัวอ่อนแมลงปอในครอบครัวนี้มีส่วนท้องกว้างกว่าส่วนหัว ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์รูปร่างสามเหลี่ยมคล้ายหนาม ส่วนของริมฝีปากล่างมีรูปร่างคล้ายช้อน อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืด เช่นสระน้ำ บ่อ และหนองน้ำ

แมลงงำ

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 2

ชื่อไทย แมลงงำ แมลงระงำ ตัวอ่อนแมลงปอ

ชื่อภาษาอังกฤษ Common skimmer

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ ส่วนท้องมีความกว้างมากกว่าส่วนหัว ที่ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์เป็นแผ่นสามเหลี่ยมสั้น ๆ 3 คู่ ตามีขนาดเล็ก หนวดมี 7 ปล้องเป็นแบบเส้นขน ริมฝีปากล่างมีลักษณะคล้ายช้อนทางด้านในเป็นซี่แหลมคมไว้สำหรับล่าเหยื่อ เมื่อไม่ต้องการใช้จะหดมาคลุมไว้ใต้คาง ลำตัวมีสีน้ำตาลจะมีจุดสีน้ำตาลเข้มหรือสีดำกระจายทั่วลำตัวและขา ขายาวมาก ทาร์ไซของขาทุกคู่มี 3 ปล้อง ขนาดของลำตัวยาว 13–23 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในน้ำตามแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไปเช่น ห้วย หนอง บึง ชอบคลานอยู่ตามก้นบ่อ สามารถจับได้โดยใช้สวิงช้อน มักจับได้ปนกับกุ้งฝอย

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ อุบลราชธานี สกลนคร อุดรธานี และเลย

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นทอด คั่ว หมก จ่อม ปั่น จี่ นิยมนำไปจ่อมรวมกับกุ้งมากกว่า

4.2 ครอบครัว Aschnidae

ตัวอ่อนของแมลงปอในครอบครัวนี้มีส่วนท้องกว้างกว่าส่วนหัว ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์เป็นรูปสามเหลี่ยม ส่วนของริมฝีปากล่างมีรูปร่างไม่คล้ายช้อน เป็นตัวอ่อนของแมลงปอที่มีขนาดใหญ่มาก อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไปเช่น ห้วย หนอง และบึง

แมลงโป้งเป้ง

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 3

ชื่อไทย แมลงโป้งเป้ง ตัวอ่อนแมลงปอ

ชื่อภาษาอังกฤษ Darner

ชื่อวิทยาศาสตร์ Anax sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวส่วนท้องมีความกว้างมากกว่าส่วนหัว ที่ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์เป็นแผ่นสามเหลี่ยมสั้น ๆ 3 คู่ ตามีขนาดใหญ่ หนวดมี 7 ปล้อง เป็นแบบเส้นขน ริมฝีปากล่างมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ตอนปลายสุดมีขอที่เคลื่อนที่ได้ จะยื่นส่วนของริมฝีปากล่างนี้ออกมาจับเหยื่อ เมื่อไม่ต้องการใช้จะหดมาคลุมไว้ใต้คาง ลำตัวมีสีเหลืองน้ำตาล ขาสั้นเมื่อเทียบกับความยาวของลำตัว ทาร์ไซของขาทุกคู่มี 3 ปล้อง มีหนามทางด้านข้างที่ส่วนท้องปล้องที่ 7 ถึง 9 ขนาดของลำตัวยาว 30–40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในน้ำตามแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไป เช่น ห้วย หนอง บึง สามารถจับได้โดยใช้สวิงช้อน มักจะจับได้ปนมากับกุ้งฝอยแต่มีจำนวนไม่มากเหมือนแมลงงำ

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับแมลงงำแต่นิยมนำมาทอดมากกว่า

4.3 ครอบครัว Gomphidae

ตัวอ่อนของแมลงปอในครอบครัวนี้มีลำตัวยาว ส่วนท้องกว้างกว่าส่วนหัว และจะเรียวลงมาทางด้านท้าย ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์เป็นรูปสามเหลี่ยม ส่วนของริมฝีปากล่างมีรูปร่างไม่คล้ายช้อน ขาค่อนข้างใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของลำตัว อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำไหล

แมลงเนี่ยว

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 4

ชื่อไทย แมลงเนี่ยว อีเนี่ยว อีนิ่ว ตัวอ่อนแมลงปอ

ชื่อภาษาอังกฤษ Clubtail

ชื่อวิทยาศาสตร์ Progomphus sp.

ลักษณะ ลำตัวยาว ส่วนท้องมีความยาวมากกว่าความกว้าง ที่ปลายสุดของส่วนท้องมีระยางค์เป็นแผ่นสามเหลี่ยมสั้น ๆ 3 คู่ ตามีขนาดใหญ่ หนวดมี 4 ปล้อง มีความกว้างมาก ริมฝีปากล่างแบนมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมตอนปลายสุดมีขอที่เคลื่อนที่ได้ จะยื่นส่วนของริมฝีปากล่างนี้ออกมาจับเหยื่อ เมื่อไม่ต้องการใช้จะหดมาคลุมไว้ใต้คาง ขาค่อนข้างใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของลำตัวและมีขนเส้นเล็ก ๆ ปกคลุม ทาร์ไซของขาคู่ที่ 1 และ 2 มี 2 ปล้อง ปีกแยกกัน ขนาดของลำตัวยาว 15–20 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำไหล สามารถจับได้โดยใช้สวิงช้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดเลย

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับแมลงงำ

4.4 ครอบครัว Acrididae

ตั๊กแตนในครอบครัวนี้มีหนวดสั้น คือมีความยาวของหนวดไม่เกินความยาวของแผ่นสันหลังอกปล้องแรก ปากเป็นแบบปากกัด ปีกคู่หน้าเจริญดี ฟีเมอร์ของขาคู่หลังยาวและใหญ่กว่าฟีเมอร์ของขาคู่กลาง ทาร์ไซมี 3 ปล้อง มักมีอวัยวะฟังเสียงอยู่ทางด้านข้างของปล้องท้องปล้องที่ 1 บางชนิดตัวผู้สามารถทำเสียงได้ อาศัยอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด ชอบกัดกินใบพืชและยอดอ่อน

ตั๊กแตนหนวดสั้น

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 5

ชื่อไทย ตั๊กแตนหนวดสั้น

ชื่อภาษาอังกฤษ Band-winged grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gastrimargus sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวเรียวมีหน้าอยู่ในแนวดิ่ง แผ่นสันหลังอกปล้องแรกยาวแหลมไปทางด้านท้าย มีสันตรงกลางนูนเห็นได้ชัดเจน ส่วนนี้มีสีน้ำตาลแดง ถัดลงมาทางด้านข้างมีแถบสีดำข้างละ 2 แถบ ปีกคู่หน้ามีสีน้ำตาลอ่อน ตรงส่วนปลายโปร่งแสงมีแถบสีดำขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป ปีกยาวเรียว ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้าย ลำตัวมีขนาดใหญ่ ขนาดของลำตัวยาว 55-60 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นพืชหลายชนิด กินใบและยอดอ่อนของพืช สามารถจับได้โดยการใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานีและยโสธร

ประโยชน์ ตั๊กแตนที่จับได้จะนำมานึ่งก่อน จากนั้นจึงนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น หอด คั่ว แกง หมก น้ำยาขนมจีน ลาบ ยำ จี่ ปิ้น น้ำพริก หมักกับเกลือทำน้ำปลาตั๊กแตน หรือนำมาผัดแทนเนื้อสัตว์

ตั๊กแตนโลกัสตา

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 6

ชื่อไทย ตั๊กแตนโลกัสตา

ชื่อภาษาอังกฤษ Band-winged grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Locusta sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวมีหน้าอยู่ในแนวดิ่ง แผ่นสันหลังอกปล้องแรกยาวแหลมไปทางด้านท้าย ตรงกลางมีสันนูนเป็นเส้นโค้ง ถัดลงมามีแถบสีดำข้างละ 2 แถบ บริเวณกึ่งกลางของนัยน์ตาแต่ละข้างมีแถบบาง ๆ สีเหลืองหรือสีน้ำตาลอ่อน 2 แถบพาดไปตามหลังตาจนจรดสันหลังอกปล้องแรก หนวดเป็นแบบเส้นด้ายมีสีน้ำตาล ปีกคู่หน้ายาวมากคลุมข้างโปร่งใสและมีแถบยาวสีน้ำตาล ลำตัวมีสีน้ำตาลปนเหลืองหรือเขียว ปีกคู่หลังมีสีน้ำตาลอ่อนมีแถบสีดำขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป ที่เบียของขาทุกคู่มีหนามแหลมเรียงกัน 2 แถว ด้านในของฟีเมอร์ของขาคู่หลังมีแถบสีดำพาดตามขวาง 2 แถบ ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง ที่ปล้องแรกของส่วนท้องมีอวัยวะฟังเสียง เป็นแมลงที่มีขนาดใหญ่ ขนาดของลำตัวยาว 40–45 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิดโดยเฉพาะต้นข้าวโพด กินใบและยอดอ่อนของพืช สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับตั๊กแตน Gastrimargus sp.

ตั๊กแตน

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 7

ชื่อไทย ตั๊กแตน

ชื่อภาษาอังกฤษ Band-wing grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Aiolopus tamulus (Fabricius, 1951)

ลักษณะ ลำตัวยาวเรียวหน้ากลมตั้งอยู่ในแนวดิ่ง ส่วนท้ายของแผ่นสันหลังอกปล้องแรกมน ตรงกลางมีสันนูนขึ้นมาเล็กน้อย ปากเป็นแบบปากกัด หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้าย ปีกยาวมีสีน้ำตาลอ่อนมีปื้นสีดำกระจายอยู่ทั่วไป ประมาณกึ่งกลางของปีกไม่มีแถบสีทำให้เห็นเส้นของปีกที่โปร่งใสเป็นเส้นขนานแคบ ๆ ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง ผิวด้านในของฟีเมอร์ของขาคู่หลังมีปื้นสีดำ 3 แห่ง เป็นตั๊กแตนที่มีขนาดเล็ก ขนาดของลำตัวยาว 32–36 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด กินใบและยอดอ่อนของพืช สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ อุบลราชธานี สกลนคร และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ Gastrimargus sp.

ตั๊กแตนโม

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 8

ชื่อไทย ตั๊กแตนโม

ชื่อภาษาอังกฤษ Spur-throated grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Choroedocus illustria (Walker)

ลักษณะ ลำตัวยาวหัวกลม มีปากแบบปากกัด แผ่นสันหลังอกปล้องแรกมีสันตรงกลางเล็กน้อย อกปล้องแรกทางด้านท้องมีปุ่มสามเหลี่ยมขนาดเล็ก หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้ายมีสีน้ำตาลอ่อน ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน ปีกมีสีน้ำตาล ปีกคู่หน้ามีจุดสี่เหลี่ยมขนาดเล็กสีดำอยู่ทั่วไป ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง ทิเบียของขาหลังมีหนามแหลมที่เคลื่อนที่ไม่ได้ 1 อัน เป็นตั๊กแตนที่มีขนาดเล็ก ขนาดของลำตัวยาว 34–40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด กินใบและยอดอ่อนของพืช สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ Gastrimargus sp.

ตั๊กแตนปาทังกา

แผ่นภาพที่ 9 ภาพที่ 9

ชื่อไทย ตั๊กแตนปาทังกา

ชื่อภาษาอังกฤษ Bombay locust

ชื่อวิทยาศาสตร์ Patanga succincta (Johanssoน, 1763)

ลักษณะ ลำตัวยาวเรียวหัวกลม ปากเป็นแบบปากกัด บริเวณส่วนบนของหัวมีแถบสีเหลืองและแถบสีน้ำตาลสลับกัน แถบสีเหลืองกลางหลังพาดยาวไปจนถึงปลายปีกคู่หน้า ที่ลำตัวมีแถบสีน้ำตาลพาดตามยาวเช่นกัน หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้าย บริเวณแก้มมีแถบสีดำพาดจากขอบตาด้านล่างยาวไปสุดส่วนล่างของแก้ม ปีกคู่หน้ามีจุดสีเหลืองอ่อนขนาดไม่เท่ากันกระจายอยู่ทั่วไป ฟีเมอร์ของขาหลังมีสันนูนเป็นทางยาวอยู่ทางด้านนอกข้างละ 1 อัน สันอันบนมีสีดำ สันอันล่างมีสีน้ำตาลอ่อน ทิเบียมีหนาม 2 แถว ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง เป็นตั๊กแตนที่มีขนาดใหญ่ มีขนาดของลำตัวยาว 64–78 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพืชหลายชนิด เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าว อ้อย หญ้า และมะพร้าว กัดกินใบและยอดอ่อน ตั๊กแตนชนิดนี้มักอยู่รวมเป็นกลุ่ม ทำความเสียหายให้แก่พืชเศรษฐกิจมาก เป็นศัตรูที่สำคัญของข้าวโพด สามารถจับได้คราวละมาก ๆ โดยใช้สวิงหรือตาข่ายดักแล้วใช้กระสอบตะครุบ ตั๊กแตนชนิดนี้มีการระบาดในเขตที่มีการทำไร่ข้าวโพด

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดที่นิยมคือ ทอด มีกลิ่นและรสชาดเหมือนกุ้งทอด จี่ ต้ม หรือใช้แทนเนื้อสัตว์ในการทำแกงและผัด ปัจจุบันมีการแนะนำให้ทำเป็นน้ำปลาตั๊กแตน เนื่องจากตั๊กแตนชนิดนี้เป็นศัตรูของพืชหลายชนิด ดังนั้นต้องเลือกตั๊กแตนที่ไม่ได้ตายด้วยยาฆ่าแมลงมาใช้ในการประกอบอาหาร สำหรับตั๊กแตนชนิดนี้เชื่อกันว่ากินคิบ ๆ เป็นยาแก้ปลิงเข้าอวัยวะเพศเด็ก

ตั๊กแตนข้าว

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 3

ชื่อไทย ตั๊กแตนข้าว

ชื่อภาษาอังกฤษ Rice grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Hieroglyphus banian Fabricius, 1798

ลักษณะ ลำตัวยาวหัวกลม แผ่นสันหลังอกปล้องแรกมีร่องสีดำ 4 ร่อง หนวดสั้นเป็นรูปเส้นด้ายมีสีเขียวหรือสีเหลืองอ่อน ปากเป็นแบบปากกัด อกปล้องแรกทางด้านท้องมีปุ่มรูปสามเหลี่ยม ปีกมีสีเขียว ลำตัวมีสีเขียวหรือสีเหลืองอ่อน ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง ขนาดของลำตัวยาว 43–50 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด กินใบและยอดอ่อนเป็นศัตรูที่สำคัญของข้าวและข้าวโพด สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ Gastrimargus sp.

ตั๊กแตนหน้าแหลม

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 1

ชื่อไทย ตั๊กแตนหน้าแหลม

ชื่อภาษาอังกฤษ Stant-faced grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Atractomorpha crenulata Fabricius, 1793

ลักษณะ ลำตัวยาวหัวเป็นรูปกรวยลาดเอียง หนวดแบนและสั้นมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ส่วนโคนใหญ่แล้วเรียวแหลมมาทางส่วนปลายหนวดอกปล้องแรกทางด้านท้องมีปุ่มกลม ปีกโปร่งใสมีความยาวมาก ขายาวเรียว ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน ไม่มีอวัยวะสำหรับทำเสียง ขนาดของลำตัวยาว 20–25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด กินใบและยอดอ่อนเป็นอาหาร สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ

Gastrimargus sp.

ตั๊กแตนง้าว

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 2

ชื่อไทย ตั๊กแตนง้าว ตั๊กแตนหน้าแหลม

ชื่อภาษาอังกฤษ Slant-faced grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Acrida sp.

ลักษณะ ลำตัวยาวหัวลาดเอียง หนวดแบนและสั้นมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ส่วนโคนใหญ่แล้วเรียวแหลมมาทางส่วนปลายหนวด ปากเป็นแบบปากกัด ปีกโปร่งใสมีลักษณะยาวและแคบ ลำตัวมีสีเขียว ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้สันแข็งคมยาวที่มีลักษณะคล้ายฟันเลื่อยอยู่ทางด้านในของฟีเมอร์ ขาคู่หลังสีกับส่วนขรุขระที่ขอบปีกคู่หน้า ขนาดของลำตัวยาว 60–78 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด กินใบและยอดอ่อนเป็นอาหาร สามารถจับได้โดยใช้สวิงหรือผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ

Gastrimargus sp.

4.5 ครอบครัว Tettigoniidae

ตั๊กแตนในครอบครัวนี้มีหนวดยาวมาก มักจะมีความยาวมากกว่าความยาวของลำตัว แผ่นสันหลังทางด้านท้องยาวลงไปคลุมส่วนท้อง ตัวผู้สามารถ

ทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันทำให้เกิดเสียง และที่ทิเบียของขาคู่หน้าจะมีอวัยวะสำหรับฟังเสียง อาศัยอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด ชอบกัดกินใบและยอดอ่อนของพืช บางชนิดกินแมลงเป็นอาหาร

ตั๊กแตนหนวดยาว

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 4

ชื่อไทย ตั๊กแตนหนวดยาว

ชื่อภาษาอังกฤษ Long-horned grasshopper, Cone-headed grasshopper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Pyrgocorypha subulata Thunberg

ลักษณะ ลำตัวยาว หัวเป็นรูปกรวย หนวดเป็นแบบเส้นด้ายมีความยาวมากกว่าความยาวของลำตัว ปากเป็นแบบปากกัด แผ่นสันหลังอกปล้องแรกยาวคลุมส่วนท้อง ปีกเจริญดีมีสีเขียว ทิเบียของขาคู่หน้ามีอวัยวะสำหรับฟังเสียง ตัวผู้จะใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันทำให้เกิดเสียงได้ ขนาดของลำตัวยาว 40–60 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิดและตามทุ่งหญ้า กินใบและยอดอ่อนของพืชเป็นอาหาร สามารถจับได้โดยใช้สวิงและใช้ผ้าตะครุบ

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ Gastrimargus sp.

4.6 ครอบครัว Gryllotalpidae

แมลงในครอบครัวนี้ได้แก่พวกแมงกะชอนซึ่งเป็นแมลงที่มีขาคู่หน้าแข็งแรง ใช้สำหรับขุดดิน สามารถทำเสียงได้โดยใช้ปีกคู่หน้าสีกัน ขุดรูอาศัยอยู่ในดินตามที่ชื้นแฉะและบริเวณแหล่งน้ำ โดยจะขุดรูลึกประมาณ 15-20 ซม.

แมลงกะชอน

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 5

ชื่อไทย แมลงกะชอน

ชื่อภาษาอังกฤษ Mole cricket

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gryllotalpa africana (Beauvois, 1869)

ลักษณะ ลำตัวมีสีน้ำตาลบริเวณหัวมีสีดำคล้ำกว่าส่วนอื่น ๆ หนวดสั้นเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด แผ่นสันหลังอกปล้องแรกมีลักษณะเป็นแผ่นกลมแข็ง ร่างกายมีขนปกคลุม ทิเบียและทาร์ไซของขาคู่หน้ามีลักษณะแผ่กว้างและมีหนาม แหลมเหมาะสำหรับใช้ขุดดิน ปีกมีสีน้ำตาลยาวกว่าความยาวของลำตัว อวัยวะในการวางไข่ยาว ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ปีกคู่หน้าสีกัน แต่เสียงไม่กังวานเท่ากับจิ้งหรีด แมลงชนิดนี้ไม่กระโดดแต่จะออกบินในเวลากลางคืน ขนาดของลำตัวยาว 25–35 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ในดินตามที่ชื้นแฉะและบริเวณแหล่งน้ำโดยจะขุดรูลึกประมาณ 15-20 ซ.ม. สามารถทำความเสียหายให้แก่กสิกรได้เพราะมันชอบแทะรอบ ๆ พืชหัว จับได้โดยขุดจากรูในบริเวณที่อยู่อาศัย

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ กาฬสินธุ์ อุดรธานี มหาสารคาม และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว ทอด หมก แกง ยำ ลาบ ป่นและน้ำพริก นอกจากนั้นใช้เป็นเหยื่อสำหรับตกปลาได้ด้วย

4.7 ครอบครัว Gryllidae

แมลงในครอบครัวนี้ได้แก่พวกจิ้งหรีด ซึ่งเป็นแมลงที่มีหนวดยาว มีอวัยวะฟังเสียงอยู่ที่ทิเบียของขาคู่หน้า ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันเกิดเป็นเสียงที่ดังมาก อวัยวะในการวางไข่ของตัวเมียมีลักษณะแหลมคล้ายเข็ม บางชนิดอาจมีลักษณะกลม ทาร์ไซมีไม่เกิน 3 ปล้อง ขุดรูอยู่ในดินตามทุ่งหญ้า สวนผักและนาข้าว ชอบออกหากินในเวลากลางคืน

จิโปม

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 6

ชื่อไทย จิโปม จิโก่ง จิ้งโก่ง จิ้งหรีดโกร่ง จิ้งหรีดหัวโต

ชื่อภาษาอังกฤษ Short-tailed Cricket

ชื่อวิทยาศาสตร์ Brachytrupes portentosus (Lichtenstein, 1796)

ลักษณะ รูปร่างอ้วน หัวกลมมีขนาดใหญ่ หนวดยาวเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ปีกมีลวดลายเล็กน้อย ฟีเมอร์ของขาหลังมีขนาดใหญ่แข็งแรง ตัวเมียมีอวัยวะในการวางไข่สั้นมากแตกต่างกับจิ้งหรีดชนิดอื่น ๆ ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันแต่เสียงไม่กังวานเท่ากับจิ้งหรีดชนิดอื่น มีอวัยวะฟังเสียงที่ทิเบียของขาคู่หน้า เป็นจิ้งหรีดขุดดินที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ขนาดของลำตัวยาว 37–44 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ในนาและทุ่งหญ้า จะขุดดินเป็นโพรงลึกแล้วขนดินมากองปิดปากโพรงเป็นกองใหญ่ทำให้เห็นขุยดินที่บริเวณปากโพรง ในโพรงหนึ่ง ๆ จะมีจิโปมอยู่ 2–3 ตัว เป็นตัวผู้ 1 ตัว ที่เหลือเป็นตัวเมีย หากินในเวลากลางคืน ชอบกินรากไม้และกล้าอ่อน ส่วนในเวลากลางวันจะอยู่ในรู สามารถจับได้ 2 วิธีคือ ขุดตามโพรงเข้าไป หรือใช้น้ำกรอกโพรงจนเต็ม จิ้งหรีดจะหนีน้ำขึ้นมาทางปากโพรง

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ชัยภูมิ สกลนคร และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด โดยมากจะเด็ดปีกและดึงส่วนลำไส้ทิ้ง จากนั้นนำมาจี่ คั่ว ทอด ยำ หมก ลาบ ป่น น้ำพริก หรือใช้หมูสับที่ผัดกับเครื่องบรรจุเข้าไปในส่วนท้องแล้วนำไปทอดหรือชุบแป้งก่อนทอด

จี้หล่อ

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 7

ชื่อไทย จี้หล่อ จิ้งหรีด จิ้งหรีดหางยาว

ชื่อภาษาอังกฤษ House cricket

ชื่อวิทยาศาสตร์ Acheta tetacea Walker, 1869

ลักษณะ รูปร่างสั้น หัวกลม หนวดยาวเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ปีกยาวเท่ากับส่วนท้อง ฟีมอร์ของขาหลังมีขนาดใหญ่ แข็งแรงกระโดดเก่ง ตัวเมียมีอวัยวะในการวางไข่ยาวเท่ากับความยาวของลำตัวบริเวณปลายเปิดจะเล็กแหลม ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันเกิดเป็นเสียงดังกังวาน มีอวัยวะสร้างเสียงที่ที่เบียของขาคู่หน้า ลำตัวมีสีน้ำตาลค่อนข้างแดง ขนาดของลำตัวยาว 21–28 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ตามคันนาและทุ่งหญ้า หากินในเวลากลางคืนโดยกินรากต้นไม้ และกล้าออน ส่วนในเวลากลางวันจะอยู่ในรู ชอบทำเสียงในเวลากลางคืน สามารถจับได้โดยขุดตามรูหรือใช้น้ำกรอกลงไปในรูให้จิ้งหรีดหนีขึ้นมา

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สกลนคร อุดรธานี และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับจิโปม หรือนำมากัดกันเป็นกีฬาในชนบท

จี้หล่อน้อย

แผ่นภาพที่ 10 ภาพที่ 8

ชื่อไทย จี้หล่อน้อย จิ้งหรีดน้อย

ชื่อภาษาอังกฤษ House cricket

ชื่อวิทยาศาสตร์ Acheta confirmata Walker

ลักษณะ รูปร่างสั้น หัวกลม หนวดยาวเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ปีกยาวเท่ากับส่วนท้อง ฟีเมอร์ของขาหลังมีขนาดใหญ่แข็งแรง ตัวเมียมีอวัยวะ

ในการวางไข่ยาวเท่ากับความยาวของลำตัว บริเวณปลายเปิดจะแหลมเล็ก ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันเกิดเป็นเสียงดังกังวาน มีอวัยวะฟังเสียงที่ทิเบียของขาคู่หน้า ลำตัวมีสีน้ำตาลค่อนข้างเทา ทั่วลำตัวมีขนเล็ก ๆ ปกคลุม ขนาดของลำตัวยาว 10–15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูอยู่ตามคันนา และทุ่งหญ้า หากินในเวลากลางคืนโดยกินรากไม้และกล้าอ่อน ส่วนในเวลากลางวันจะอยู่ในรู สามารถจับได้โดยขุดตามรูหรือใช้สวิงช้อนขณะที่บินมาเล่นแสงไฟ

แหล่งที่พบ จังหวัดกาฬสินธุ์และยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นทอด คั่ว และทำน้ำพริก

จิ้หล่อดำ

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 1

ชื่อไทย จิ้หล่อดำ จิ้งหรีดทองดำ

ชื่อภาษาอังกฤษ Field cricket

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gryllus bimaculatus Degeer

ลักษณะ รูปร่างสั้น หัวกลม หนวดยาวเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ปีกยาวเท่ากับส่วนท้อง ตัวเมียมีอวัยวะในการวางไข่ยาวเท่ากับความยาวของลำตัวบริเวณปลายเปิดจะแหลมเล็ก ตัวผู้สามารถทำเสียงได้โดยใช้ขอบของปีกคู่หน้าสีกันเกิดเป็นเสียงดังกังวาน มีอวัยวะฟังเสียงอยู่ที่ทิเบียของขาคู่หน้า ฟีเมอร์ของขาหลังมีขนาดใหญ่แข็งแรง ลำตัวมีสีดำเป็นมันวาว ตัวผู้มีเส้นปีกมาก หลังปีกจะมีวงกลมสีเหลืองขนาดใหญ่ ส่วนหลังปีกของตัวเมียจะเรียบ จิ้งหรีดชนิดนี้มีขนาดใหญ่กว่าจิ้งหรีดทองแดงเล็กน้อย ขนาดของลำตัวยาว 25–32 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามรอยแตกของดินในคันนาและตามกอหญ้า ในเวลากลางคืนจะส่งเสียงดังมาก หากินในเวลากลางคืนกัดกินรากไม้และกล้าอ่อน เวลากลางวันจะหลบอยู่ในที่ร่ม

แหล่งที่พบ จังหวัดยโสธร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับจิโปม และเนื่องจากเป็นจิ้งหรีดที่ทรหดและชอบต่อสู้ เด็ก ๆ มักจะจับจิ้งหรีดชนิดนี้มากัดกันและใช้ในกีฬากัดจิ้งหรีดซึ่งเป็นที่นิยมในชนบท

4.8 ครอบครัว Termitidae

ปลวกในครอบครัวนี้มี frontanelle และมีตาเดี่ยว เส้นปีกมีน้อย ทาร์ไซมี 4 ปล้อง เป็นแมลงที่อยู่รวมกันเป็นสังคม มีการแบ่งหน้าที่กันรังหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยปลวก 4 จำพวกคือ ปลวกงาน ปลวกทหาร ปลวกราชินี ปลวกตัวผู้ และปลวกที่จะเจริญไปเป็นปลวกที่สามารถสืบพันธุ์ได้ ซึ่งปลวกแต่ละจำพวกนี้จะมีรูปร่างและหน้าที่แตกต่างกันไป ภายในลำไส้ของปลวกจะมีโปรโตซัวสกุลหนึ่งคือ Trichonympha อาศัยอยู่ทำหน้าที่ย่อยอาหารที่ปลวกกินเข้าไป ในช่วงฤดูฝนปลวกที่ทำหน้าที่สืบพันธุ์ซึ่งเป็นปลวกที่มีปีกจะบินออกจากรังผสมพันธุ์กันแล้วตัวราชินีจะสลัดปีกทิ้ง เริ่มต้นสร้างรังใหม่และวางไข่ไปตลอดชีวิต เป็นแมลงที่อาศัยอยู่ในดิน

แมลงเม่า

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 2

ชื่อไทย แมลงเม่า

ชื่อภาษาอังกฤษ Termite, White ant

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ แมลงเม่าคือปลวกที่มีปีกซึ่งจะทำหน้าที่สืบพันธุ์ มีลำตัวยาว เอวไม่คอดกิ่ว ปากเป็นแบบปากกัด หนวดมีรูปร่างแบบลูกปัด ที่บริเวณหัวมี frontanelle และตาเดี่ยว ทาร์ไซมี 4 ปล้อง มีปีกบางใส 2 คู่ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกันยาวกว่าความยาวของลำตัว เส้นที่ปีกมีน้อย ขนาดของลำตัวรวมทั้งความยาวปีก 18–20 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ทำรังอยู่ในดินมักจะนำดินมาพอกขึ้นเป็นจอมปลวก จอมปลวกมักอยู่ในบริเวณที่มีต้นไม้ซึ่งจะให้ร่มเงาได้ ในต้นฤดูฝนแมลงเม่าจะบินออกจากรังมาผสมพันธุ์และสร้างรังใหม่ เนื่องจากมีนิสัยชอบบินเข้าหาแสงไฟ การจับแมลงเม่าจึงใช้วิธีเปิดไฟนีออนล่อ เมื่อแมลงเม่าบินมาที่หลอดไฟก็จะตกลงไปในอ่างน้ำที่วางไว้ใต้หลอดไฟ ปีกเปียกน้ำบินขึ้นมาไม่ได้ จากนั้นจึงใช้สวิงช้อนขึ้นมาจากน้ำ หรือจะใช้สวิงจับแมลงจับขณะที่แมลงเม่าบินมาเล่นแสงไฟก็ได้

แหล่งที่พบ จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว ทอด ยำ ผัด และทำน้ำพริก

4.9 ครอบครัว Notonectidae

มวนในครอบครัวนี้มีส่วนหัวหดเข้าไปอยู่ในอกปล้องแรก หนวดมี 4 ปล้อง ปากเป็นแบบปากดูดมีลักษณะแหลมคล้ายเข็ม มี 3 หรือ 4 ปล้อง ขายาว ขาคู่หลังยาวกว่าขาคู่อื่น ๆ และค่อนข้างแบนเหมาะสำหรับว่ายน้ำ ทาร์ไซของขาคู่หลังไม่มีเล็บ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดชอบหงายท้องว่ายน้ำ เวลาปกติจะลอยอยู่ที่ผิวน้ำโดยห้อยหัวลง ขาหลังเหยียดยาว

แมลงหัวควาย

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 3

ชื่อไทย แมลงหัวควาย มวนวน

ชื่อภาษาอังกฤษ Back swimmer

ชื่อวิทยาศาสตร์ Anisop sp.

ลักษณะ รูปร่างเรียว ตาโตมีสีดำ หัวหดเข้าไปอยู่ในอกปล้องแรก หนวดมี 4 ปล้อง ปากเป็นแบบปากดูดมีลักษณะแหลมคล้ายเข็ม หลังนูน ลำตัวมีสีเทาอ่อน ส่วนท้องทางด้านล่างจะเป็นสีดำ ขาหลังยาวกว่าขาคู่อื่น และค่อนข้างแบน มี

ขนปกคลุมเหมาะสำหรับว่ายน้ำ ทาร์ไซของขาคู่หลังไม่มีเล็บ เป็นมวนที่มีขนาดเล็ก ขนาดของลำตัวยาว 10–15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามแหล่งน้ำจืดทั่วไปเช่น บ่อ หนอง บึงที่มีน้ำนิ่ง ชอบหงายท้องว่ายน้ำ ในเวลาปกติจะลอยอยู่ที่ผิวน้ำโดยห้อยหัวลง ขาหลังเหยียดยาว พบมากในฤดูฝน และต้นฤดูหนาว สามารถจับได้โดยใช้สวิงตาถี่ ๆ ช้อนจากแหล่งน้ำที่มีมวนชนิดนี้อาศัยอยู่ หรือเปิดไฟล่อให้มวนมาเล่นไฟแล้วจึงใช้สวิงในการจับ

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว ทอด หมก จ่อม ปลาร้าและนำมายำทั้งเป็น

4.10 ครอบครัว Belostomatidae

มวนในครอบครัวนี้เป็นมวนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในจำพวกมวนด้วยกัน รูปร่างยาว มีลำตัวกว้างและแบน ไม่มีตาเดี่ยว หนวดสั้นมี 4 ปล้อง ปากเป็นแบบปากดูดอยู่ทางด้านล่างของส่วนหัว ขาคู่หน้าดัดแปลงไปมีลักษณะคล้ายขอเกี่ยวไว้สำหรับจับเหยื่อ ขาคู่กลางและขาคู่หลังแบน ส่วนของทิเบียและทาร์ไซมีขนปกคลุมเหมาะสำหรับว่ายน้ำ ขาหลังมีเล็บ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดทั่ว ๆ ไป

แมลงดานา

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 4

ชื่อไทย แมลงดานา

ชื่อภาษาอังกฤษ Giant water bug

ชื่อวิทยาศาสตร์ Lethocerus indicus (Lepolietier et Serville,1835)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ค่อนข้างยาว ลำตัวแบนทางด้านท้องและด้านหลัง หัวมีสีน้ำตาลแก่ปนสีเขียว ตามีสีดำ แผ่นสามเหลี่ยมสันหลังที่ฐานมีลายสีเหลือง

2 แถบ ปีกมีสีเกือบดำยกเว้นบริเวณขอบและบางส่วนของปีกมีสีน้ำตาลอ่อน ปากมี 3 ปล้อง ปล้องแรกสั้นกว่าปล้องที่ 2 ขาแบนมีสีน้ำตาลปนเขียว ขาคู่หน้ามีลักษณะเป็นขอเกี่ยว ขาหลังมีเล็บ ขาคู่กลางและขาคู่หลังมีขนอ่อนสีน้ำตาลคลุมตลอดทั้งขาด้านหนึ่ง ปลายสุดของส่วนท้องมีหางสั้น ๆ 2 หางทำหน้าที่ช่วยในการหายใจ เป็นมวนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ขนาดของลำตัวยาว 60–70 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง เช่น นาข้าว หนอง บึง ในฤดูฝนจะวางไข่ตามกิ่งไม้และต้นไม้ที่อยู่ใกล้ ๆ น้ำ แล้วตัวเมียจะคอยเฝ้าไข่จนกระทั่งมีการฟัก เนื่องจากเป็นแมลงที่ชอบเล่นแสงไฟ โดยเฉพาะไฟนีออนสีฟ้า ผู้ประกอบอาชีพจับแมลงดานา จึงเปิดไฟล่อให้แมลงดานามาเล่นแสงไฟแล้วใช้ตาข่ายดัก สามารถจับได้คราวละมาก ๆ

แหล่งที่พบ พบทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ เมื่อจับแมลงดานาได้แล้วจะนำมานึ่งก่อนหรือตัดปีกออกบางส่วนนำมาขายทั้งเป็น มวนชนิดนี้นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด สำหรับแมลงดานาตัวเมียนิยมนำมาทอด ชุบไข่ทอด หมก หรือตัดตอนปลายของส่วนท้องออกดึงส่วนทางเดินอาหารและอวัยวะภายในออกให้หมดใส่หมูสับที่คลุกเครื่องพวก กระเทียม พริกไทย ลงไปแทนจากนั้นนำไปนึ่งหรือทอดให้สุก ส่วนแมลงดานาตัวผู้มีกลิ่นหอม ซึ่งเป็นสารพวกอาซิติค เอสเตอร์ของเฮกซีนอล หรือทรานส์ ทู–เฮกซีนอล อาซีเตท เป็นส่วนประกอบสำคัญใช้ทำน้ำพริก น้ำแจ่ว ป่น ดองน้ำปลา ใส่ในอาหารชนิดอื่น ๆ เช่น แกง หรือหมกเพื่อให้มีกลิ่นหอม ไข่ของแมลงดานาหายาก นิยมกินดิบ ๆ แมลงดานาตัวเมียมีราคาถูกกว่าแมลงดานาตัวผู้มาก

แมลงก้าน

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 5

ชื่อไทย แมลงก้าน แมลงดาสวน มวนหลังไข่

ชื่อภาษาอังกฤษ Water bug

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sphaerodema sp.

ลักษณะ รูปร่างทั่วไปคล้ายแมลงดานามาก แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีสีอ่อนกว่า หัวแบนเป็นรูปสามเหลี่ยม ปากเป็นแบบปากดูด อยู่ทางด้านล่างของส่วนหัว ขาแบน ขาคู่หน้ามีลักษณะคล้ายขอเกี่ยว ขาคู่กลางและขาคู่หลังมีขนปกคลุมทำให้ว่ายน้ำได้สะดวก ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน ตัวเมียชอบวางไข่เป็นกลุ่มบนหลังของตัวผู้ ไข่จะติดอยู่ด้วยสารเหนียวที่ไม่ละลายน้ำ ตัวผู้จะพาไข่ไปด้วยจนกระทั่งไข่ฟักเป็นตัว ขนาดของลำตัวยาว 13–17 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่งเช่น นาข้าว ห้วย หนอง บึง ชอบบินมาเล่นแสงไฟในเวลากลางคืน สามารถจับได้โดยใช้ไม้ตีตามพุ่มไม้ที่มวนนี้ไปเกาะพักในเวลากลางวัน ให้มวนตกลงไปในน้ำแล้วใช้สวิงช้อนขึ้นมา ในเวลากลางคืนอาจเปิดไฟนีออนล่อเช่นเดียวกับการจับแมลงดานา

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนครและอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว หรือทอดคลุกกับเกลือ จิ้ม หมก ไข่กินดิบ ๆ

4.11 ครอบครัว Nepidae

มวนในครอบครัวนี้มีรูปร่างคล้ายแมงป่อง ขาคู่หน้ามีขนาดใหญ่มาก แข็งแรงเหมาะสำหรับจับเหยื่อ ขาอีก 2 คู่มีรูปร่างและขนาดปกติ ขาหลังมีเล็บ หนวดสั้นมี 3 ปล้อง ปลายสุดของส่วนท้องมีหางยาว 2 อัน ซึ่งสามารถประกบกันเป็นท่อเก็บอากาศไว้สำหรับหายใจใต้น้ำได้นาน ๆ

แมลงคันโช่

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 6

ชื่อไทย แมลงคันโช่ แมลงสีเสียด แมลงดา แมลงขี้สัก มวน แมงป่องน้ำ

ชื่อภาษาอังกฤษ Waterscorpion

ชื่อวิทยาศาสตร์ Laccotrephes robustus Stål, 1870

ลักษณะ ลำตัวเป็นรูปไข่ค่อนข้างแบน หนวดสั้นมี 3 ปล้อง ขาคู่หน้าใหญ่และแข็งแรง ใช้สำหรับจับเหยื่อ ขาอีก 2 คู่มีรูปร่างและขนาดปกติ มีทาร์ไซ 1 ปล้อง และมีเล็บ ปลายสุดของส่วนท้องมีหางยาว 2 อันซึ่งสามารถประกบกันเป็นท่อเก็บอากาศไว้สำหรับหายใจใต้น้ำได้นาน ๆ ส่วนหัวและอกมีสีน้ำตาล ส่วนท้องทางด้านล่างมีสีแดงเข้ม ส่วนบางของปีกมีสีเหลืองเหลือบน้ำเงิน ปีกเจริญดี ขนาดของลำตัวยาว 36–44 มิลลิเมตร ส่วนหางยาว 12–13 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามโคลน เลน ในแหล่งน้ำจืดที่นิ่งและค่อนข้างสกปรก สามารถจับได้โดยใช้สวิงช้อนจากแหล่งน้ำที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่

แหล่งที่พบ จังหวัดอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ทอด คั่ว หมก แกงส้ม จี่ ลาบ และทำน้ำพริกเนื่องจากมีกลิ่นคล้ายแมลงดานา

4.12 ครอบครัว Pentatomidae

มวนในครอบครัวนี้มีหนวดอยู่ใต้ส่วนหัวมีจำนวน 5 ปล้อง ปากเป็นแบบปากดูดมี 4 ปล้อง มีตาเดี่ยว สคิวเทลลัมขยายใหญ่เห็นได้ชัดเจน แผ่นบางอ่อนปลายปีกคู่นอกมีเซลล์ปิด ปีกเจริญดี ขามีรูปร่างและขนาดปกติเหมาะสำหรับใช้เดิน อาศัยอยู่บนต้นไม้หลายชนิดโดยเฉพาะต้นลิ้นจี่และลำไย

แมลงแคง

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 7

ชื่อไทย แมลงแคง แมลงแคงใหญ่ แมลงแคงเขียว แมลงแกง มวนลำไย

ชื่อภาษาอังกฤษ Longan stink bug

ชื่อวิทยาศาสตร์ Tesseratoma papillosa (Drury, 1770)

ลักษณะ ลำตัวค่อนข้างแบน หัวมีขนาดเล็ก ปลายหัวมน หนวดประกอบด้วยปล้องสั้น ๆ 4 ปล้อง มีสีดำ ปากเป็นแบบปากดูดอยู่ทางด้านล่างของส่วนหัว สคิวเทลลัมขยายใหญ่มีลักษณะคล้ายโล่ห์มีสีน้ำตาล ส่วนบางของปีกสานกันเป็นตาข่ายหรือเซลล์ มีเซลล์ปิด ทาร์ไซมี 3 ปล้อง ลำตัวมีสีเหลืองอ่อน หรือสีเหลืองปนน้ำตาล บางครั้งจะมีสีน้ำตาลปนสีเขียวอ่อน ตัวอ่อนมักมีสีฉูดฉาด ขอบของหัวและแผ่นสันหลังอกปล้องแรกมีสีค่อนข้างดำ ด้านล่างของลำตัวมักจะมีสารเป็นผงสีขาวปกคลุมขาหลังและทาร์ไซมีสีน้ำตาลแดง ขนาดของลำตัวยาว 25–28 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นลำไย ต้นลิ้นจี่ ต้นส้ม ต้นจิก ฯลฯ ชอบกินยอดอ่อน ดูดน้ำเลี้ยงของดอกไม้ พบมากในฤดูร้อน สามารถจับได้โดยใช้ไม้ตีกิ่งไม้ที่มีแมลงอาศัยอยู่หรือตัดโคนกิ่งที่มีแมลงอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก สังเกตว่าต้นไม้ต้นไหนมีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่มากโดยดูจากคราบของแมลงที่หล่นอยู่บริเวณโคนต้น

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สกลนคร หนองคาย และนครพนม

ประโยชน์ เป็นแมลงที่มีกลิ่นฉุน นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่วทอด หมก แกง จี่ ปิ้น ลาบ น้ำพริก ชุบไข่ทอด ตัวอ่อนมักกินสด ๆ ที่จังหวัดนครพนมมักจะคั่วแล้วเสียบไม้มาขายตามท้ารถโดยสาร มีรายงานว่าเมื่อจับแมลงชนิดนี้ได้จะต้องเอาแช่น้ำอย่างรวดเร็วเพื่อป้องกันพิษของแมลง แต่จากการศึกษาครั้งนี้ไม่พบการกระทำดังกล่าวและพบว่าบางคนกินเป็น ๆ เลย

4.13 ครอบครัว Cicadidae

แมลงในครอบครัวนี้ได้แก่พวกจักจั่นซึ่งเป็นแมลงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในอันดับ Homoptera มีรูปร่างเป็นรูปกรวยด้านท้ายแหลม หนวดสั้นมาก เป็นรูปเส้นขน ตาประกอบโตเห็นเด่นชัด ปากเป็นแบบแทงดูด ปีกมี 2 คู่มีลักษณะใสและยาวกว่าความยาวของลำตัวมาก เวลาเกาะอยู่กับที่ปีกจะหุบชิดกันเป็นรูปสามเหลี่ยมมองคล้ายหลังคา ตัวผู้มีอวัยวะทำเสียง สามารถทำเสียงได้ดังและเป็นจังหวะ ตัวเต็มวัยเกาะอยู่ตามต้นไม้ วางไข่ในเนื้อไม้หรือเปลือกไม้ ตัวอ่อนจะตกลงสู่พื้นดินขุดรูอยู่ในดินตามรากไม้ ตัวอ่อน ของแมลงในครอบครัวนี้จะอยู่ในดินเป็นเวลานาน บางชนิดอยู่นานถึง 15 ปี จึงจะเป็นตัวเต็มวัย

จักจั่น

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 8 และ แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 1

ชื่อไทย จักจั่น

ชื่อภาษาอังกฤษ Cicada

ชื่อวิทยาศาสตร์ Dundubia sp.

ลักษณะ ส่วนหัวและอกกว้างแล้วเรียวมาทางหาง ตาประกอบมีขนาดใหญ่ มีตาเดี่ยว 3 ตาเรียงกันเป็นรูปสามเหลี่ยม หนวดสั้นเป็นรูปขน ปากเป็นแบบเจาะดูด มีปีกบางใสและยาวกว่าความยาวของลำตัวมาก 2 คู่ เวลาเกาะอยู่กับที่ปีกจะหุบชิดกันเป็นรูปสามเหลี่ยม มองคล้ายหลังคา ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อนสลับกับสีน้ำตาลเข้ม ตัวอ่อนมีสีน้ำตาลอ่อน ตาโต ขาหน้ามีขนาดใหญ่ไว้สำหรับขุดดิน ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวรวมทั้งปีกยาว 30-40 มิลลิเมตร ตัวผู้สามารถทำเสียงได้มีอวัยวะทำเสียงอยู่ที่ส่วนท้อง

ถิ่นอาศัย ตัวเต็มวัยเกาะตามกิ่งไม้ ตัวเมียจะเจาะต้นไม้ให้เป็นรูเล็ก ๆ เพื่อวางไข่ เมื่อไข่ฟักกลายเป็นตัวอ่อนแล้ว ตัวอ่อนจะร่วงลงสู่พื้นดินใช้ขาหน้า

ขุดฝังตัวอยู่ในดิน เมื่อเจริญเต็มที่จะไต่ขึ้นมาบนต้นไม้ลอกคราบกลายเป็นตัวเต็มวัยอาศัยอยู่บนต้นไม้ ระยะที่เป็นตัวเต็มวัยนี้สั้นมาก คือเมื่อผสมพันธุ์และวางไข่แล้วก็จะตาย สามารถจับได้หลายวิธีเช่น ใช้สวิงจับขณะที่แมลงเกาะบนต้นไม้ ใช้ยางผสมน้ำมันเรียกว่าตังทาที่ปลายไม้ เมื่อพบจักจั่นก็จะใช้ตังแตะที่ปีกทำให้ปีกติดกับตังไม่สามารถบินหนีได้ จากนั้นใช้มือดึงจักจั่นออกจากตัง วิธีการนี้เรียกว่า แต้มจักจั่น ใช้หาจักจั่นในเวลากลางวัน ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันมาก แต่จะทำให้ปีกจักจั่นฉีกขาด อีกวิธีหนึ่งจับในเวลากลางคืน ผู้จับใช้ความชำนาญตรวจดูว่าต้นไม้ต้นใดมีจักจั่นอาศัยอยู่มาก โดยการยืนใต้ต้นไม้ ต้นที่มีจักจั่นอยู่มากจะมีละอองน้ำคล้ายฝนตกลงมาเรียกว่า เยี่ยวจักจั่น เมื่อพบต้นที่มีเยี่ยวจักจั่นมากก็จะเขย่า ใช้ไม้ตีตามกิ่งไม้หรือโค่นต้นไม้ จักจั่นจะร่วงลงสู่พื้นดิน และไม่บินหนี สามารถจับได้เป็นจำนวนมาก วิธีการนี้เรียกว่า ไต่จักจั่น ส่วนตัวอ่อนจักจั่นจับได้โดยวิธีการขุด

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนครและยโสธร

ประโยชน์ ทั้งตัวเต็มวัยและตัวอ่อนนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ทอด คั่ว หมก ยำ แกง ลาบ ป่น น้ำพริก และกินดิบ ๆ ตัวเต็มวัยจะเด็ดปีกและหัวออกก่อนนำไปทำอาหาร

จักจั่น

แผ่นภาพที่ 11 ภาพที่ 9 และ แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 1

ชื่อไทย จักจั่น

ชื่อภาษาอังกฤษ Cicada

ชื่อวิทยาศาสตร์ Platylomia assamensis Distant, 1905

ลักษณะ ส่วนหัวและอกกว้างแล้วเรียวมาทางหาง ตาประกอบมีขนาดใหญ่ มีตาเดี่ยว 3 ตา เรียงกันเป็นรูปสามเหลี่ยม หนวดสั้นเป็นรูปขน ปากเป็นแบบแทงดูด มีปีกบางใสและยาวกว่าความยาวของลำตัวมาก 2 คู่ เวลาเกาะอยู่

กับที่ปีกจะหุบชิดกันเป็นรูปสามเหลี่ยมมองคล้ายหลังคา ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อนสลับกับสีน้ำตาลเข้ม ตัวอ่อนมีสีน้ำตาลอ่อน ตาโต ขาหน้ามีขนาดใหญ่ไว้สำหรับขุดดิน ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวรวมทั้งปีกยาว 50-60 มิลลิเมตร ตัวผู้สามารถทำเสียงได้ มีอวัยวะทำเสียงอยู่ที่ส่วนท้อง

ถิ่นอาศัย ตัวเต็มวัยเกาะตามกิ่งไม้ดูดกินน้ำเลี้ยงต้นไม้ ตัวเมียจะเจาะต้นไม้ให้เป็นรูเล็ก ๆ เพื่อวางไข่ เมื่อไข่ฟักกลายเป็นตัวอ่อนแล้ว ตัวอ่อนจะร่วงลงสู่พื้นดินใช้ขาหน้าขุดฝังตัวอยู่ในดิน เมื่อเจริญเต็มที่จะไต่ขึ้นมาบนต้นไม้ ลอกคราบกลายเป็นตัวเต็มวัยอาศัยอยู่บนต้นไม้ ระยะที่เป็นตัวเต็มวัยนี้สั้นมาก คือ เมื่อผสมพันธุ์และวางไข่แล้วก็จะตาย สามารถจับได้ด้วยวิธีการเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวแล้ว

แหล่งที่พบ จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ ทั้งตัวเต็มวัยและตัวอ่อนนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่นเดียวกับจักจั่นชนิดแรก ตัวเต็มวัยจะเด็ดปีกและหัวออกก่อนนำไปทำอาหาร

4.14 ครอบครัว Pseudococcidae

เพลี้ยในครอบครัวนี้มีลักษณะเด่นคือ จะผลิตขี้ผึ้งที่มีลักษณะเป็นแป้งสีขาวออกมาปกคลุมร่างกาย ตัวอ่อนและตัวเต็มวัยมีลักษณะที่แตกต่างกันมาก คือ ตัวอ่อนในระยะแรกมีหนวดและขาสามารถเคลื่อนที่ได้เร็ว หลังจากลอกคราบแล้วขาและหนวดมักจะหายไป เริ่มเกาะนิ่งอยู่กับที่ผลิตขี้ผึ้งที่มีลักษณะคล้ายแป้งสีขาวออกมาปกคลุมร่างกาย ตัวผู้เท่านั้นที่จะเข้าดักแด้เจริญเป็นตัวเต็มวัยที่มีปีก 1 คู่ ส่วนตัวเมียไม่มีปีก ตัวอ่อนและตัวเมียจะเกาะอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ ดูดน้ำเลี้ยงจากพืช

ไข่จักจั่น

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 2

ชื่อไทย ไข่จักจั่น เพลี้ยแป้ง

ชื่อภาษาอังกฤษ Mealy bug

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ ตัวที่นำมาเป็นอาหารคือตัวอ่อนและตัวเมียซึ่งมีลำตัวเป็นรูปไข่ มีลักษณะเป็นปล้อง 11 ปล้องเห็นได้ชัดเจน หนวดเป็นแบบเส้นด้าย ขาเจริญดี มีทาร์ไซ 1 ปล้อง และเล็บ 1 อัน มีปากอยู่ระหว่างขาคู่หน้า ไม่มีปีก จะมีแป้งสีขาวซึ่งเป็นสารจำพวกขี้ผึ้งที่แมลงชนิดนี้ผลิตขึ้นมาปกคลุมตลอดลำตัว ตัวอ่อนและตัวเมียไม่เคลื่อนที่จะเกาะนิ่งอยู่บนลำต้นและกิ่งไม้เพื่อดูดน้ำเลี้ยงจากพืช ขนาดของลำตัวยาว 6-13 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนและตัวเมียจะเกาะนิ่งอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นรัง ต้นพลวง ต้นขนุน ต้นพยุง ต้นมะค่า ดูดกินน้ำเลี้ยงจากพืช เนื่องจากการพบเพลี้ยแป้งชนิดนี้อยู่บนต้นไม้ที่มีจักจั่นอยู่ด้วยทำให้เกิดความเข้าใจกันว่าเป็นไข่ของจักจั่นและตัวอ่อนในระยะแรกของจักจั่น ก่อนที่มันจะตกลงไปขุดรูอยู่ในดิน จึงเรียกเพลี้ยแป้งชนิดนี้ว่าไข่จักจั่น จับได้โดยใช้ไม้แซะให้ตัวเพลี้ยแป้งหลุดออกจากส่วนของต้นไม้

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลังจากล้างเอาแป้งออก โดยนำมาหมกจี่และแกง สำหรับหมกไข่จักจั่นนี้มีผู้กล่าวว่าหอม มัน อร่อยมาก

4.15 ครอบครัว Dytiscidae

แมลงปีกแข็งในครอบครัวนี้มีรูปร่างเป็นรูปไข่ ส่วนท้องและปีกใหญ่ ร่างกายมีผิวเรียบและแข็งมาก ปากเป็นแบบปากกัด หนวดเป็นแบบเส้นด้าย ขาหลังแบนยาวกว่าขาคู่อื่น มีขนยาวปกคลุมทั้ง 2 ด้านใช้สำหรับว่ายน้ำ

บางชนิดตัวผู้จะมีขาหน้าใหญ่เพื่อใช้ยึดเกาะกับตัวเมียในเวลาผสมพันธุ์ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง ปกติอยู่ที่บริเวณผิวน้ำชอบเอาหัวดิ่งลงไปใต้ผิวน้ำ ในเวลากลางคืนจะบินมาเล่นแสงไฟ ตัวอ่อนเรียกว่า water tiger ตัวเต็มวัยสามารถเก็บอากาศไว้ใต้ปีกแข็งได้ทำให้ดำน้ำได้เป็นเวลานาน

แมลงตับเต่า

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 3, 5

ชื่อไทย แมลงตับเต่า ด้วงดิ่ง แมลงอีดหรือแมลงอี (ตัวอ่อน)

ชื่อภาษาอังกฤษ Predaceous-diving beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cybis limbatus Fabricius

ลักษณะ เป็นแมลงปีกแข็งที่มีขนาดใหญ่ ส่วนท้องและปีกใหญ่ ร่างกายมีผิวเรียบและแข็งมากมีสีดำเป็นมัน หนวดเป็นแบบเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ขามีทรอกแซนเตอร์ขนาดใหญ่อยู่บริเวณกึ่งกลางของลำตัว ฟีเมอร์แตะกับส่วนของคอกซา ขาคู่หลังมีลักษณะแบนยาวกว่าขาคู่อื่น ๆ และมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน ทำให้เหมาะในการว่ายน้ำ ว่ายน้ำโดยใช้ขาหลังเคลื่อนที่ไปพร้อม ๆ กัน เมื่ออยู่นิ่งบริเวณผิวน้ำชอบเอาหัวดิ่งลงไปใต้ผิวน้ำ ในเวลากลางคืนจะบินขึ้นมาเล่นแสงไฟ ตัวเต็มวัยสามารถเก็บอากาศไว้ใต้ปีกแข็งได้ทำให้ดำน้ำได้เป็นเวลานาน ตัวอ่อนของแมลงชนิดนี้เรียกว่าแมลงอีดเป็นตัวหนอนแบบ elateriform มีลำตัวยาวรูปร่างแบบทรงกระบอกค่อนข้างแบน ทางด้านท้ายของลำตัวมีแผงขน 2 อัน มีกรามรูปร่างคล้ายเคียว 1 คู่ ใช้หนีบเหยื่อแล้วดูดน้ำเลี้ยงภายในลำตัวของเหยื่อมีขาว่ายน้ำ 3 คู่ ทาร์ไซมีกรงเล็บ 2 อัน ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวยาว 30-40 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง ตัวเต็มวัยมักอยู่นิ่งบริเวณผิวน้ำ เอาหัวดิ่งลงไปใต้ผิวน้ำในเวลากลางวัน ส่วนในเวลากลางคืนจะบินมาเล่นแสงไฟ ตัวอ่อนอาศัยอยู่ในโคลน จับได้โดยใช้สวิงและเครื่องมือจับปลาชนิดต่าง ๆ พบมาก

ในฤดูฝนถึงต้นฤดูหนาว

แหล่งที่พบ จังหวัดเลยและมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ตัวเต็มวัยนิยมเด็ดหัวและปีกออกก่อน จากนั้นนำมาคั่ว ทอด และแกง ตัวอ่อนมักนำมาหมก คั่ว และแกง ในช่วงฤดูฝนที่จังหวัดกาฬสินธุ์และสกลนครมักมีหมกแมลงอีดมาขายที่ตลาด

แมลงตับเต่าน้อย

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 4, 5

ชื่อไทย แมลงตับเต่าน้อย ด้วงดิ่ง แมลงอีดหรือแมลงอี (ตัวอ่อน)

ชื่อภาษาอังกฤษ Predaceous-diving beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cybis rugosus Maol

ลักษณะ มีลักษณะทั่วไปเหมือนกับแมลงตับเต่า คือมีส่วนท้องและปีกใหญ่ ลำตัวมีผิวเรียบและแข็งมาก มีสีดำเป็นมัน หนวดเป็นแบบเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ขามีทรอกแซนเตอร์ขนาดใหญ่อยู่บริเวณกึ่งกลางของลำตัว ฟีเมอร์แตะกับส่วนของคอคซา ขาคู่หลังมีลักษณะแบนยาวกว่าขาคู่อื่น ๆ และมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้านเหมาะสำหรับว่ายน้ำ ว่ายน้ำโดยใช้ขาหลังเคลื่อนที่ไปพร้อม ๆ กัน ในเวลากลางวันจะอยู่นิ่งบริเวณผิวน้ำ เอาหัวดิ่งลงไปใต้ผิวน้ำ ในเวลากลางคืนจะบินขึ้นมาเล่นแสงไฟ ตัวเต็มวัยสามารถเก็บอากาศไว้ใต้ปีกแข็งได้ทำให้ดำน้ำได้เป็นเวลานาน ตัวอ่อนเรียกว่าแมลงอีดเป็นตัวหนอนแบบ elateriform มีลำตัวยาวรูปร่างแบบทรงกระบอกค่อนข้างแบน ทางด้านท้ายของลำตัวมีแผงขน 2 อัน มีกรามรูปร่างคล้ายเคียว 1 คู่ ใช้หนีบเหยื่อแล้วดูดน้ำเลี้ยงภายในลำตัวเหยื่อมีขาว่ายน้ำ 3 คู่ ทาร์ไซมีกรงเล็บ 2 อัน ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวยาว 25-30 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง ตัวเต็มวัยมักอยู่นิ่งบริเวณผิวน้ำ เอาหัว

ดิ่งลงไปใต้ผิวน้ำในเวลากลางวัน ส่วนในเวลากลางคืนจะบินขึ้นมาเล่นแสงไฟ ตัวอ่อนอาศัยอยู่ในโคลน จับได้โดยใช้สวิงและเครื่องมือหาปลาชนิดอื่น ๆ พบมากในฤดูฝนและต้นฤดูหนาว

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ อุบลราชธานี สกลนคร และมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับแมลงตับเต่าชนิดแรก

แมลงข้าวสาร

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 6

ชื่อไทย แมลงข้าวสาร

ชื่อภาษาอังกฤษ Predaceous-diving beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Eretes sticticus Linnaeus, 1758

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่มีสวนท้องและปีกใหญ่ หนวดเป็นแบบเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด กอคซาของขาหลังใหญ่ ขาคู่หลังมีลักษณะแบนยาวกว่าขาคู่อื่น ๆ และมีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้านเหมาะสำหรับว่ายน้ำ สามารถเก็บอากาศไว้ใต้ปีกแข็งทำให้ดำน้ำได้เป็นเวลานาน ในตัวผู้ทาร์ไซของขาคู่หน้าเปลี่ยนแปลงไปเป็นอวัยวะสำหรับยึดเกาะตัวเมีย ชอบบินมาเล่นแสงไฟในเวลากลางคืน ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ elateriform เช่นเดียวกับแมลงอีคชอบกินลูกน้ำยุงรำคาญ ตัวเต็มวัยมีสีดำเป็นมันขนาดของลำตัวยาว 10-13 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง ตัวเต็มวัยมักอยู่นิ่งบริเวณผิวน้ำและจะบินขึ้นมาเล่นแสงไฟในเวลากลางคืน จับได้โดยใช้สวิงช้อนขึ้นมาจากแหล่งน้ำ มีมากในฤดูฝนและต้นฤดูหนาว มักจะจับได้พร้อมกับแมลงหัวกวาย

แหล่งที่พบ จังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่น คั่ว ทอด แกงและหมก

4.15 กรอบครัว Hydrophilidae

แมลงปีกแข็งในครอบครัวนี้มีลำตัวเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปกระบอง ปากเป็นแบบปากกัด มีศรอยู่กลางอกทางด้านท้อง อาศัยอยู่ทั้งในน้ำและบนบก พวกที่อาศัยอยู่ในน้ำสามารถดำน้ำได้เป็นเวลานาน ๆ โดยเก็บฟองอากาศไว้ด้วยแผ่นฟิล์มบาง ๆ ทางด้านล่างของร่างกาย เวลาว่ายน้ำจะสลับขาทีละข้าง พวกที่อาศัยอยู่บนบกมักจะอยู่ในมูลสัตว์ ตัวอ่อนมีรูปร่างเหมือนกับตัวอ่อนของแมลงตับเต่า แต่ทาร์ไซมีกรงเล็บเพียงอันเดียวและกรามมีฟันมาก

แมลงเหนี่ยง

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 7

ชื่อไทย แมลงเหนี่ยง แมลงข้าวเกลี้ยง แมลงงอดน้ำ

ชื่อภาษาอังกฤษ Water scarvenger beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Hydrous cavistanus Bedel

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ผิวเรียบมีสีดำเป็นมัน หนวดเป็นรูปกระบอง ปากเป็นแบบปากกัด มีศรอยู่กลางอกทางด้านท้อง ขามีขนปกคลุม ขาคู่ที่ 2 และ 3 ไม่หดสั้น ปีกแข็งปิดส่วนท้องมิดเป็นแมลงที่อาศัยอยู่ในน้ำ เวลาว่ายน้ำจะสลับขาทีละข้าง สามารถดำน้ำได้นาน ๆ โดยเก็บฟองอากาศไว้ด้วยแผ่นฟิล์มบาง ๆ ทางด้านล่างของร่างกาย ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ elateriform เหมือนแมลงอีด แต่ที่ทาร์ไซมีกรงเล็บอันเดียวและที่กรามมีฟันมาก ตัวเต็มวัยมีลำตัวและปีกเป็นสีดำเป็นมัน ขนาดของลำตัวยาว 30-35 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในแหล่งน้ำจืดที่มีน้ำนิ่ง สามารถจับได้โดยใช้สวิง ตะแกรงไม้ไผ่ และเครื่องมือจับปลาชนิดต่าง ๆ พบมากในช่วงฤดูฝนและต้นฤดูหนาวเช่นเดียวกับแมลงตับเต่า มักจะจับแมลงทั้ง 2 ชนิดนี้ได้ปนกัน

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สุรินทร์ อุบลราชธานี และสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น กั่ว ทอด หมก จี่ และแกง โดยจะเด็ดปีกและหัวออกก่อน

4.17 กรอบกรัว Scarabaeidae

แมลงปีกแข็งในกรอบครัวนี้มีขนาดของลำตัว รูปร่างและสีของลำตัวแตกต่างกันมาก ส่วนมากลำตัวมักโค้งนูน หนวดมีลักษณะเป็นรูปกระบองหรือรูปใบไม้มีแผ่นแบนบางประกบกันได้สนิทเวลาที่แมลงพักตัว ในเวลาที่ตื่นตัวหนวดจะคลี่ออกคล้ายพัด ทาร์ไซมีจำนวน 5 ปล้อง ขาคู่ที่ 2 และ 3 ไม่หดสั้น ปีกแข็งยาวคลุมส่วนท้องหมดหรือเกือบหมด อาศัยอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน บางชนิดวางไข่บนต้นไม้ อยู่ในมูลสัตว์ กองทรากพืช ขุดรูอยู่ในดินหรือต้นไม้ สร้างรัง อยู่ในรังของมดหรือปลวก แมลงในกรอบครัวนี้หลายชนิดเป็นอาหารของชนหลายชาติ

แมลงคราม

แผ่นภาพที่ 12 ภาพที่ 8

ชื่อไทย แมลงคราม แมลงกว่าง ด้วงกว่าง

ชื่อภาษาอังกฤษ Scarab beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Xylotrupes gideon (Linnaeus, 1767)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่โค้งนูนปานกลาง หนวดเป็นรูปใบไม้ ทาร์ไซมีจำนวน 5 ปล้อง ขาคู่ที่ 2 และ 3 ไม่หดสั้น ทิเบียของขาคู่หน้ามีฟันที่แข็งแรง 3 ซี่ ทิเบียของขาคู่กลางและขาคู่หลังมีหนามแข็งแรง อกปล้องแรกยื่นแหลมไปข้างหน้า ในตัวผู้ที่หัวจะมีเขายาวเรียวยื่นตรงไปข้างหน้า ส่วนของอกปล้องแรกจะกลายเป็นเขาอันกลาง ขาเรียวและยาวกว่าในตัวเมีย ปล้องท้องปล้องสุดท้ายโค้งนูนมากและค่อนข้างสั้น ตัวเมียไม่มีเขาและปล้องท้องปล้องสุดท้ายแบนและยาวกว่า ลำตัวมีสีดำ ตัวผู้มีขนาดใหญ่กว่าตัวเมีย ขนาดของลำตัวยาว 40-52 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นสะแก ต้นมะเฟือง ชอบกัดกินใบ สามารถจับได้ง่ายโดยใช้มือ

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนครและอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น จี่ คั่ว ทอด แกง และทำลาบโดยเด็ดปีกแข็งและส่วนหัวออกก่อน

แมลงกินูน

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 1

ชื่อไทย แมลงกินูน แมลงอินูน แมลงกินูนหม่น แมลงขนุน

ชื่อภาษาอังกฤษ June beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Phyllophaga sp.

ลักษณะ รูปร่างป้อม หนวดเป็นรูปใบไม้ที่หนวดมีขนปกคลุมเล็กน้อย ส่วนหัว อก ขา และสกิวเทลลัมมีสีน้ำตาลเข้มคล้ายสีช็อกโกเลต ส่วนปีกแข็งมีสีน้ำตาลอ่อนกว่าและไม่ค่อยเป็นมัน ปีกคลุมส่วนท้องปล้องสุดท้ายไม่มิด อกปล้องที่ 2 ทางด้านท้องมีขนยาวปกคลุมเห็นได้ชัดเจน ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ scarabeiform คือลำตัวเป็นรูปตัว C มีขายาว 3 คู่ ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวยาว 22-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนอาศัยอยู่ในดินตามรากของต้นไม้ สามารถทำลายพืชที่อยู่ในดินได้มาก ตัวเต็มวัยจะหลบซ่อนตัวอยู่ตามกองใบไม้หรือขุดรูอยู่ในดินในเวลากลางวัน ในเวลากลางคืนจะขึ้นมาอยู่บนต้นไม้หลายชนิดโดยเฉพาะต้นขนุนกินใบอ่อน สามารถจับได้ในเวลากลางคืนโดยใช้ไฟส่องตามต้นไม้แล้วใช้มือจับหรือใช้กระบอกไม้ไผ่ที่กลวงจ่อที่ตัวแมลง มันจะปล่อยตัวตกลงไปในกระบอกไม้ไผ่หรืออาจจะเขย่าต้นไม้ให้แมลงตกลงมาก็ได้ ในเวลากลางวันขุดจากดินใต้กองใบไม้และใต้ต้นไม้ซึ่งจะได้ทั้งตัวเต็มวัยและตัวอ่อน

แหล่งที่พบ จังหวัดชัยภูมิ

ประโยชน์ ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัยนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ก๋ัว ทอด จี่ แกงกับหน่อไม้ ป่น และยำกับมะม่วง

แมลงมัน

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 2

ชื่อไทย แมลงมัน แมลงกินูน แมลงอินูน แมลงขนุน

ชื่อภาษาอังกฤษ June beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Holotrichia sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้มีขนปกคลุมเล็กน้อย ปากเป็นแบบปากกัด ปีกคลุมส่วนท้องปล้องสุดท้ายไม่มิด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง อกปล้องที่ 2 ทางด้านท้องมีขนอ่อนปกคลุมมาก ลำตัวปีกแข็งและขามีสีน้ำตาลค่อนข้างแดงเป็นมันเงา ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ scarabeiform สีขาว ตัวเต็มวัยมีขนาดใหญ่มาก ขนาดของลำตัวยาว 25-30 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนฝังตัวอยู่ในดินตามรากหญ้าและต้นไม้ชนิดอื่น ๆ สามารถทำลายพืชที่อยู่ใต้ดินได้มาก ตัวเต็มวัยจะหลบอยู่ในกินตามโคนต้นไม้หรือกองใบไม้ ในเวลากลางคืนจะขึ้นมาอยู่ตามต้นไม้หลายชนิดรวมทั้งต้นขนุนกินใบไม้และยอดอ่อน ในเวลากลางคืนสามารถจับได้โดยใช้ไฟส่องที่ตัวแมลงแล้วใช้มือจับ ใช้กระบอกไม้ไผ่ที่กลวงจ่อที่ตัวแมลง มันจะปล่อยตัวลงไปในกระบอกไม้ไผ่ หรืออาจจะเขย่าต้นไม้ที่มีแมลงอาศัยอยู่มากให้มันตกลงมา ในเวลากลางวันขุดจากดินใต้กองใบไม้และใต้ต้นไม้ซึ่งจะได้ทั้งตัวเต็มวัยและตัวอ่อน พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดศรีสะเกษและสกลนคร

ประโยชน์ ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัยนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ Phyllophaga sp. เนื่องจากมีตัวใหญ่มักจะเด็ดปีกแข็งทิ้ง ดึงส่วนทางเดินอาหารออก ใส่หมูสับที่คลุกเครื่อง กระเทียม พริกไทยลงไปแทน นำไป

นึ่งหรือทอดจนสุก แมลงชนิดนี้เป็นแมลงที่มีราคาชนิดหนึ่งคือ 100 ตัว ราคา 15 บาท

แมลงกินูน

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 3

ชื่อไทย แมลงกินูน แมลงอินูน แมลงกินูนท้องขาว แมลงขนุน

ชื่อภาษาอังกฤษ June beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Microtrichia sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ที่หนวดมีขนปกคลุม ปากเป็นแบบปากกัด ปีกคลุมส่วนท้องไม่มิด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาหลังไม่มีหนามแหลม ส่วนหัว อก ขาและสกิวเทลลัมมีสีน้ำตาลเข้ม ปีกมีสีน้ำตาลค่อนข้างมัน ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบน scarabeiform สีขาว ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวยาว 10-15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนฝังตัวอยู่ในดินตามรากหญ้าและต้นไม้อื่น ๆ สามารถทำลายพืชที่อยู่ใต้ดินได้มาก ตัวเต็มวัยจะหลบซ่อนอยู่ในดินใต้กองหญ้าและตามโคนต้นไม้ ในเวลากลางคืนจะขึ้นมาอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด สามารถจับได้โดยใช้ไฟส่องแล้วใช้มือจับ ใช้กระบอกไม้ไผ่ที่กลวงจ่อที่ตัวแมลงให้แมลงตกลงไปในกระบอกไม้ไผ่ หรือเขย่าต้นไม้ที่มีแมลงอยู่มากให้แมลงตกลงมา ในเวลากลางวันขุดจากดินตามใต้ต้นไม้ซึ่งจะได้ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัย พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ และอุดรธานี

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเหมือน Phyllophaga sp.

แมลงกินูนเขียว

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 4

ชื่อไทย แมลงกินูนเขียว แมลงกินูน แมลงอินูน

ชื่อภาษาอังกฤษ June beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Anomala antiqua (Gyllenhal, 1817)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ที่หนวดมีขน ปากเป็นแบบปากกัด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ปีกคลุมส่วนท้องปล้องสุดท้ายไม่มิด ตัวอ่อนเป็นหนอนแบบ scarabeiform สีขาว ตัวเต็มวัยมีสีค่อนข้างเขียวเป็นมันวาว เป็นแมลงที่มีขนาดเล็กลำตัวยาว 10-13 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนฝังตัวอยู่ในดินตามรากหญ้าและต้นไม้อื่น ๆ สามารถทำลายพืชที่อยู่ใต้ดินได้มาก ตัวเต็มวัยจะหลบซ่อนอยู่ในดินใต้กองหญ้าและตามโคนต้นไม้ ในเวลากลางคืนจะขึ้นมาอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด สามารถจับได้โดยใช้ไฟส่องแล้วใช้มือจับ ใช้กระบอกไม้ไผ่ที่กลวงจ่อที่ตัวแมลงมันจะปล่อยตัวตกลงไปในกระบอกไม้ไผ่หรือเขย่าต้นไม้ที่มีแมลงอยู่มากให้แมลงตกลงมา ในเวลากลางวันขุดจากดินตามใต้ต้นไม้ ซึ่งจะได้ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัย พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเหมือน Phyllophaga sp.

แมลงกินูน

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 5

ชื่อไทย แมลงกินูน แมลงอินูน

ชื่อภาษาอังกฤษ June beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Anomala sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ปีกปกคลุมส่วนท้องปล้องสุดท้ายไม่มิด ตัวอ่อนเป็นแบบ scarabeiform สีขาว ตัวเต็มวัยมีสีเดียวกันตลอดทั้งลำตัว คือมีสีก่อนข้างดำเป็นมัน ตัวเต็มวัยมีขนาดของลำตัวยาว 10-15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวอ่อนฝังตัวอยู่ในดินตามรากหญ้าและต้นไม้อื่น ๆ สามารถทำลายพืชที่อยู่ใต้ดินได้มาก ตัวเต็มวัยจะหลบซ่อนอยู่ในดินใต้กองหญ้าและตามโคนต้นไม้ ในเวลากลางคืนจะขึ้นมาอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด เช่น สะแก มะขาม ขนุน มะค่า สามารถจับได้โดยใช้ไฟส่องหาตัวแมลงแล้วใช้มือจับ ใช้กระบอกไม้ไผ่ที่กลวงจ่อที่ตัวแมลง มันจะปล่อยตัวตกลงไปในกระบอกไม้ไผ่หรือใช้วิธีเขย่าต้นไม้ที่มีแมลงอยู่มากให้แมลงตกลงมา ในเวลากลางวันขุดจากดินใต้โคนต้นไม้ จะได้ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัย พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเหมือน Phylloghaga sp.

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 6

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุ๊ดจี่ แมลงกุดจี่เขียว แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Onthophagus mouhoti Harold

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ส่วนของสกิวเทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามเป็นแผ่นแบน ทีเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้อง ปีกแข็งปกคลุมส่วนท้องมิด ลำตัวและปีกแข็งมีสีเขียวเป็นมัน ตัวผู้จะมีเขาคล้ายเขาควายและมีปุ่มยื่นมาทางด้านหน้า ปุ่มนี้เป็นส่วนของอกปล้องแรก ตัวเมียไม่มีเขา เป็นแมลง

ที่มีสีสวยงามและมีรูปร่างที่แปลก ขนาดของลำตัวยาว 10-15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในกองมูลวัว มูลควายที่ยังใหม่ ๆ ขุดรูฝังตัวและออกไข่ในกองมูลสัตว์ สามารถจับได้ง่ายโดยขุดตามกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ แล้วนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกก่อน จากนั้นจึงนำมาล้างให้สะอาดอีกครั้ง พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น คั่ว ทอด จี่ ปิ้น หมก แกง โดยดึงปีกแข็งออกก่อน และยำกับมะม่วง

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 7

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Onthophagus seniculus (Fabricius, 1781)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นแบบใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง สกิวเทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทิเบียของขาคู่หน้ามีหนามเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาหลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้องปลายสุดของส่วนหัวแผ่กว้างเป็นแผ่นมนยื่นมาทางด้านหน้า ปีกแข็งคลุมส่วนท้องไม่มิด ลำตัวและปีกมีสีดำ เป็นแมลงที่มีขนาดเล็กขนาดของลำตัวยาว 10-15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวและออกไข่อยู่ในกองมูลวัวและมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดตามกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ แล้วนำมาแช่น้ำทิ้งไว้ 1 คืน เพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกเสียก่อนจากนั้นนำมาล้างให้สะอาด

แหล่งที่พบ พบ 4 จังหวัดคือ กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ O. mouhoti

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 8

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Copris nevinsoni Waterh

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ส่วนของสคิวเทลลัมสั้นมักมองไม่เห็น ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามแหลมเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้อง ปลายสุดของหัวแผ่แบน ทางด้านข้างมีลักษณะแหลม ทางด้านหน้ามน ปีกแข็งมีร่องตามยาวข้างละ 8 ร่อง ปีกแข็งคลุมส่วนท้องมิด ลำตัวและปีกมีสีดำ ขนาดของลำตัวยาว 15-20 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวและออกไข่อยู่ในกองมูลวัวและมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดตามกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ จากนั้นนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืน เพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกมาเสียก่อนแล้วนำมาล้างให้สะอาด พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ O. mouhoti และใช้ทำลาบได้ด้วย

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 13 ภาพที่ 9

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Copris sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ส่วนของสคิวเทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามแหลมเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางส่วนท้ายของปล้องท้อง ปีกแข็งมีร่องตามความยาวข้างละ 8 เส้น ปีกแข็งคลุมส่วนท้องมิด ด้านหน้าสุดของหัวแผ่แบน ด้านข้างมีลักษณะแหลม ด้านหน้ามน ลำตัวและปีกแข็งมีสีดำ ตัวค่อนข้างใหญ่ ขนาดของลำตัวยาว 18-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวอยู่ในกองมูลวัวและมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดตามกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ จากนั้นนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกมาเสียก่อนแล้วนำมาล้างให้สะอาด พบมากในฤดูร้อน

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ O. mouhoti และใช้ทำลาบได้ด้วย

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 1

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Onitis sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด สคิว-เทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้อง ด้านหน้าสุดของหัวเป็นแผ่นแบนกว้าง ปีกแข็งปกคลุมส่วนท้องมิด ลำตัวและปีกมีสีน้ำตาล ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 20-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวอยู่ในมูลวัวและมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดตามกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่แล้วนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกเสียก่อนจากนั้นนำมาล้างให้สะอาด

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สกลนคร อุดรธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ O. mouhoti

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 2

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้ครอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Catharsius sp.

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ส่วนของสคิวเทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้อง ส่วนปลายสุดของหัวมีลักษณะเป็นหยักตรงกลางโค้งนูนถัดเข้ามามีเขาขนาดเล็ก 1 อันอยู่ตรงกลาง บริเวณอกปล้องแรกมีปุ่มนูน 2 อัน ปีกแข็งปกคลุมส่วนท้องมิด ลำตัวและปีกมีสีดำ ลำตัวค่อนข้างใหญ่ ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 25-28 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวอยู่ในมูลวัวและมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดจากกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ แล้วนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืน เพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกมาเสียก่อน จากนั้นจึงนำมาล้างให้สะอาด

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ O. mouhoti

แมลงกุดจี่

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 3

ชื่อไทย แมลงกุดจี่ แมลงจุดจี่ แมลงขี้ควาย แมลงขี้กรอก

ชื่อภาษาอังกฤษ Dung beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Heliocopris bucephalus (Fabricius, 1775)

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปใบไม้ ปากเป็นแบบปากกัด ส่วนของสกิวเทลลัมสั้นมากมักมองไม่เห็น ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ทิเบียของขาคู่หน้าสั้นมีหนามเป็นแผ่นแบน ทิเบียของขาอีก 2 คู่แบนกว้าง ขาคู่หลังอยู่ทางด้านท้ายของปล้องท้อง ปีกปกคลุมลำตัวมิด ลำตัวและปีกมีสีดำ ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 45-48 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ขุดรูฝังตัวอยู่ในกองมูลวัว และมูลควายที่ยังใหม่ ๆ สามารถจับได้โดยขุดจากกองมูลสัตว์ที่มีแมลงชนิดนี้อาศัยอยู่ แล้วนำมาใส่ในถังน้ำทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้แมลงถ่ายมูลออกมาเสียก่อนจากนั้นจึงนำมาล้างให้สะอาด

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดเช่นเดียวกับ O. mouhoti

4.18 กรอบครัว Buprestidae

แมลงปีกแข็งในครอบครัวนี้มีสีสวยงามเป็นมันวาวเหมือนโลหะ ปีกและลำตัวแข็งมาก ปากเป็นแบบปากกัด ปล้องท้อง 2 ปล้องแรกทางด้านท้องเชื่อมติดกันหรือเห็นเป็นร่องตื้น ๆ ปีกแข็งคลุมส่วนท้องมิดหรือเกือบมิด ทาร์ไซมี 4 ปล้อง บางชนิดจะแกล้งทำเป็นตายเมื่อถูกรบกวน ตัวอ่อนเป็นหนอนแบบ elateriform ชอบฝังตัวอยู่ในเนื้อไม้ กัดกินเนื้อไม้ ตัวเต็มวัยอาศัยอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด

แมลงทับ

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 6

ชื่อไทย แมลงทับ แมลงคับ

ชื่อภาษาอังกฤษ Metallic wood-boring beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Sterocera acquisignata Saunders, 1866

ลักษณะ รูปร่างเป็นรูปไข่ หนวดเป็นรูปฟันเลื่อย ปากเป็นแบบปากกัด ทาร์ไซมี 4 ปล้อง ส่วนอกทางด้านบนจะมีรอยบุ๋มขนาดเล็กและมีขนละเอียดที่บริเวณรอยบุ๋มนั้น ปีกแข็งคลุมส่วนท้องหมด ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ erateriform คือมีลำตัวยาวรูปร่างคอนข้างแบน ส่วนหัวแบน ชอบกัดกินเนื้อไม้ ตัวเต็มวัยมีสีเขียวเป็นเงาเหมือนโลหะ ไข่มีสีเหลือง ขนาดของลำตัวยาว 38-44 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นมะขามเทศ ต้นมะค่า ตัวอ่อนจะไชฝังตัวอยู่ในเนื้อไม้กัดกินเนื้อไม้ ตัวเต็มวัยชอบกินใบอ่อนเมื่อถูกรบกวนมักจะแกล้งทำเป็นตาย ปล่อยตัวร่วงลงสู่พื้นดินทำให้สามารถจับได้ง่ายโดยการใช้มือจับหรือเขย่าต้นไม้ให้แมลงทับตกลงมาพบมากในต้นฤดูหนาว

แหล่งที่พบ พบ 3 จังหวัดคือ สกลนคร อุดรธานี และขอนแก่น

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ตัวอ่อนนำมาคั่ว ตัวเต็มวัยนำมาคั่ว ทอด จี่ และหมกโดยเด็ดปีกแข็งและส่วนหัวออกก่อน หรืออาจจะดึงทางเดินอาหารออกให้หมด ใส่หมูสับที่ผัดกับเครื่องเข้าแทนที่ นำไปนึ่งให้สุก นอกจากใช้เป็นอาหารแล้วเด็ก ๆ ชอบจับตัวเต็มวัยไปเลี้ยงดูเล่น หรืออาจนำมาใส่ขาเทียมทำเป็นเครื่องประดับ

4.19 ครอบครัว Cerambycidae

แมลงปีกแข็งในครอบครัวนี้มีหนวดเป็นรูปเส้นด้ายยาวกว่าครึ่งหนึ่งของความยาวของลำตัว ปากเป็นแบบปากกัด ลำตัวยาวขนานกัน

ปีกแข็งอาจปกคลุมส่วนท้องหมด บางชนิดบนปีกแข็งอาจมีขนปกคลุม มักมีสีสวยงาม ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ elateriform รูปร่างทรงกระบอก ทั้งตัวเต็มวัยและตัวอ่อนจะเจาะไชเนื้อไม้บนต้นไม้ที่มีชีวิตและต้นไม้ที่ตายแล้ว

แมลงกอก

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 4

ชื่อไทย แมลงกอก ด้วงหนวดยาว

ชื่อภาษาอังกฤษ Long horned beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Apriona germari (Hope, 1831)

ลักษณะ ลำตัวเป็นรูปทรงกระบอกขนานกัน หนวดเป็นรูปเส้นด้ายมีความยาวเกินครึ่งหนึ่งของความยาวลำตัว ปากเป็นแบบปากกัด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ปีกแข็งปกคลุมส่วนท้องได้หมด ลำตัวมีสีเขียวปนสีน้ำตาลอ่อน ลำตัวทางด้านท้องและขาเป็นสีดำ บนปีกแข็งมีขนละเอียดสีเหลืองปกคลุม ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ elateriform สีขาว รูปร่างทรงกระบอกสวนหัวแบน ตัวเต็มวัยมีขนาด 40-50 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามเสาไม้ ขอนไม้ ต้นไม้ที่ตายแล้วและต้นไม้ที่มีชีวิต เช่น ต้นมะกอก ต้นนุ่น ต้นหมอน ตัวอ่อนจะเจาะไชเนื้อไม้ ตัวเต็มวัยกัดกินเปลือกและลำต้นของพืช เป็นแมลงที่สามารถทำลายพืชได้ทุกระยะของการเจริญเติบโต สามารถจับได้โดยใช้มือจับ

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ ทั้งตัวอ่อนและตัวเต็มวัยสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด ตัวอ่อนทั้งระยะตัวหนอนและตัวดักแด้ นำมาคั่ว และหมก ตัวเต็มวัยหลังจากเด็ดปีกแข็งออกแล้วนำไปจี่ คั่ว และทอด

แมลงกะแง

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 5

ชื่อไทย แมลงกะแง

ชื่อภาษาอังกฤษ Long horned beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์ Aristobia approximator Thomson, 1878

ลักษณะ ลำตัวเป็นรูปทรงกระบอกขนานกัน หนวดเป็นรูปเส้นด้ายมีความยาวเกินครึ่งหนึ่งของความยาวลำตัว ประมาณกึ่งกลางของความยาวหนวดจะมีขนสีดำอยู่โดยรอบหนวด ทาร์ไซมี 5 ปล้อง ปีกแข็งปกคลุมส่วนท้องได้หมด ลำตัวมีสีดำบริเวณหัวมีแถบสีดำพาดตามความยาวของลำตัว ปีกแข็งมีสีดำมีจุดสีเหลืองขนาดไม่เท่ากันอยู่ทั่วไป ขนาดของลำตัวยาว 30 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามขอนไม้ ต้นไม้ที่ตายแล้วและต้นไม้ที่มีชีวิต เช่น ต้นมะพร้าว ต้นนุ่น ต้นชมพู่ กัดกินเปลือกและลำต้นของพืช สามารถจับได้โดยใช้มือจับ

แหล่งที่พบ จังหวัดสุรินทร์

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิดโดยเด็ดปีกแข็งออกก่อนแล้วนำไปจี่ ตั้ว และทอด

ด้วงงิ้ว

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 7

ชื่อไทย ด้วงงิ้ว

ชื่อภาษาอังกฤษ Long horned beetle

ชื่อวิทยาศาสตร์

ลักษณะ รูปร่างยาวก่อนข้างแบน ส่วนหัวค่อนข้างแข็ง ปากเป็นแบบปากกัด ไม่มีขา ส่วนของลำตัวและหัวมีขนละเอียดปกคลุม ช่องที่ให้อากาศผ่านเข้าออกอยู่ก่อนมาทางด้านข้างของลำตัว เป็นหนอนจำพวก elateriform มีสีเหลือง

บริเวณหัวมีสีน้ำตาลหรือดำ ขนาดของลำตัวยาว 55-100 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย เจาะไชอยู่ในเนื้อไม้ทั้งที่ตายแล้วและที่ยังมีชีวิตอยู่ มักจะพบตามต้นนุ่น ซึ่งบางครั้งก็เรียกว่าต้นงิ้ว จะเจาะไชบริเวณลำต้นและกิ่งก้าน จับได้โดยใช้มีดกะเทาะเปลือกไม้ที่มีหนอนชนิดนี้อาศัยอยู่

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น จี่ คั่ว หมก แกง และจิ้มน้ำพริก

4.20 ครอบครัว Bombycidae

ผีเสื้อกลางคืนในครอบครัวนี้มีชนิดเดียวคือตัวไหม Bombyx mori ตัวเต็มวัยมีสีครีม มีเส้นสีน้ำตาลพาดผ่านปีกหน้า ลำตัวอ้วนมีขนปกคลุมมาก ไม่กินอาหารและไม่ชอบบิน ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ eruciform ดักแด้เป็นแบบ obtect จะสร้างใยหุ้มดักแด้ ใยนี้นำมาทำเส้นไหมสำหรับทอผ้าไหม ปัจจุบันมีการเลี้ยงไหมโดยใช้ใบหม่อน ตัวไหมไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เองในธรรมชาติต้องอาศัยมนุษย์เป็นผู้เลี้ยง

ดักแด้ไหม

แผ่นภาพที่ 14 ภาพที่ 8

ชื่อไทย ดักแด้ไหม หนอนไหม

ชื่อภาษาอังกฤษ Silkworm

ชื่อวิทยาศาสตร์ Bombyx mori (Linnaeus, 1758)

ลักษณะ ระยะดักแด้เป็นแบบ obtect มีขาและปีกเคลื่อนที่ไม่ได้จะติดเป็นเนื้อเดียวกับลำตัว มีช่องให้อากาศผ่านเข้าออกอยู่ที่อกและท้อง ลำตัวอ้วนมีสีเหลือง ดักแด้ไหมจะสร้างปลอกหุ้มซึ่งจะมีเส้นใยพันอยู่โดยรอบ ขนาดของลำตัวยาว 20-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ตัวไหมทุกระยะการเจริญเติบโตจะอยู่ในสถานที่ที่มีการเลี้ยงไหม เพราะตัวไหมไม่สามารถมีชีวิตในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติได้ด้วยตัวเอง ต้องอาศัยมนุษย์เป็นผู้เลี้ยงดู ระยะตัวหนอนกินใบไม้หลายชนิดเป็นอาหาร แต่จะต้องกินใบหม่อนด้วยจึงจะสามารถเจริญลอกคราบจนถึงเข้าดักแด้สร้างปลอกมาหุ้มดักแด้ซึ่งมีเส้นใยพันอยู่โดยรอบได้

แหล่งที่พบ พบ 6 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา สุรินทร์ อุบลราชธานี เลย และหนองคาย

ประโยชน์ ดักแด้ไหมส่วนหนึ่งจะปล่อยให้เจริญเป็นผีเสื้อเพื่อให้ออกไข่มีลูกหลานสืบไป ดักแด้ไหมอีกส่วนหนึ่งจะนำมาต้มแล้วทำการสาวไหมออก จนเหลือตัวดักแด้ไหมซึ่งอยู่ในปลอกหุ้มที่เรียกว่าผักไหม ตัวดักแด้ไหมนี้อ้วนมีไขมันอยู่มาก นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ชุบไข่ทอด หมก ทำน้ำพริก นึ่งหรือนำมาคั่วพร้อมด้วยน้ำเกลือเล็กน้อยกินได้ทันที ดักแด้ไหมคั่วนี้มีขายตลอดทั้งปีในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สถาบันวิทยาศาสตร์ประยุกต์ได้ดัดแปลงทำข้าวเกรียบดักแด้ไหม และน้ำพริกเผา เป็นต้น ในประเทศญี่ปุ่นนำมาทำอาหารเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย ผักไหมนำมาทำเครื่องประดับเช่น ที่ติดเสื้อ ต่างหู หรือทำเป็นช่อดอกไม้ไว้ตกแต่งห้องได้ ส่วนของใยไหมนำมาทอเป็นผ้าไหม

4.21 ครอบครัว Hesperiidae

ผีเสื้อกลางวันในครอบครัวนี้ มีปลายหนวดที่มีลักษณะคล้ายเกี่ยว เมื่อเกาะอยู่กับที่จะกางปีกโดยมีปีกคู่หน้าจะตั้งปีกคู่หลังแบนราบ มีลำตัวป้อมบินได้เร็วมาก ระยะตัวหนอนเป็นแบบ eruciform มีหัวใหญ่เห็นได้ชัดเจน ระยะดักแด้เป็นแบบ obtect อาศัยอยู่บนใบพืชหลายชนิดเช่น ข้าว กล้วย มะพร้าว ชิง ข่า และพืชตระกูลถั่ว ตัวหนอนจะกัดกินใบและม้วนใบเพื่อเข้าดักแด้

หนอนม้วนใบกล้วย

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 1

ชื่อไทย หนอนม้วนใบกล้วย แมลงตะเกาเจ ขูลู

ชื่อภาษาอังกฤษ Skipper

ชื่อวิทยาศาสตร์ Erionata thrax thrax Linnaeus, 1758

ลักษณะ ตัวหนอนเป็นแบบ eruciform มีลำตัวอ้วนยาวสีขาว หัวใหญ่มาก มีสีดำเห็นได้ชัดเจน มีขาจริงสั้น ๆ 3 คู่ มีขาเทียมที่ปล้องที่ 3, 4, 5, 6 และปล้องที่ 10 มีกลุ่มขนที่เรียกว่า crochet เรียงอย่างไม่เป็นระเบียบ ปลายสุดของลำตัวมี anal comb ซึ่งมีลักษณะเรียวแหลม ลำตัวมีขนเป็นจำนวนมาก และจะมีผงสีขาวปกคลุมทั่วลำตัว ตัวหนอนจะม้วนใบกล้วยมาพันรอบลำตัวเพื่อเข้าดักแด้ ดักแด้เป็นแบบ obtect มีขาและปีกติดเป็นเนื้อเดียวกับลำตัวมีสีเหลืองอ่อน ตัวหนอนยาว 25-35 มิลลิเมตร ดักแด้ยาว 30-35 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่บนใบกล้วยและพวกขิง ตัวหนอนจะกัดกินใบทำความเสียหายให้แก่พืชได้ ชอบม้วนใบเมื่อเข้าดักแด้

แหล่งที่พบ จังหวัดสุรินทร์

ประโยชน์ ตัวหนอนและดักแด้นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ต้ม ทอด หมกและแกง นิยมใช้ระยะดักแด้มาเป็นอาหารมากกว่าระยะตัวหนอน

4.22 ครอบครัว Formicidae

ครอบครัวนี้ได้แก่พวกมดซึ่งเป็นแมลงที่มีการอยู่รวมกันเป็นสังคม มีการแบ่งงานกัน ลำตัวเรียวเอวคอดกิ่วและมีตุ่มด้านสันหลังยกนูนขึ้นมา หนวดหักเป็นรูปข้อศอก ปากเป็นแบบปากกัด มีทั้งที่มีปีกและไม่มีปีก บางชนิดมีเหล็กไน บางชนิดมีขนปกคลุมลำตัว ในรังหนึ่ง ๆ มีมด 3 จำพวกคือ ราชินีมด มดตัวผู้ และมดงาน อาศัยในสถานที่ต่าง ๆ กันคืออยู่ใต้ดิน ในต้นไม้ ตามเสาตลอดจนทำรังด้วยใบไม้

มดแดง

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 2, 3, 4

ชื่อไทย มดแดง มดนาง มดเป้ง แม่เป้ง ไข่มดแดง

ชื่อภาษาอังกฤษ Red ant

ชื่อวิทยาศาสตร์ Oecophylla smaragdina (Fabricius, 1775)

ลักษณะ มดแดง (ภาพที่ 3) หมายถึงตัวเต็มวัยของมดงานเป็นมดตัวเมียที่ไม่มีปีก มีรูปร่างยาวเรียว เอวคอดกิ่ว ปากเป็นแบบปากกัด ไม่มีเหล็กไน มีหน้าที่สร้างรัง เลี้ยงตัวอ่อน และราชินีมด ป้องกันรัง สร้างรังโดยมดงานจะกระจายอยู่ตามใบไม้หลายใบที่ใกล้กันบนต้นไม้ชนิดเดียวกัน ทำการเย็บรังด้วยการใช้เส้นใยที่ผลิตจากกรามของตัวอ่อนมาม้วนขอบของใบไม้ มดงานจะจับส่วนกรามของมดตัวอ่อนพามันไปยังที่ที่ต้องการเย็บ และจะซ่อมแซมรังโดยใช้กรามและขาของมันเย็บสานส่วนที่ชำรุดจากภายนอก หรืออาจซ่อมจากภายในได้โดยใช้เส้นใยที่ตัวอ่อนผลิตขึ้นเย็บส่วนที่ชำรุด นอกจากจะหาอาหารมาสะสมไว้ในรังแล้ว มดชนิดนี้ยังเลี้ยงเพลี้ยอ่อนเพื่อดูด honey dew จากเพลี้ยอ่อน มดนี้มีสีแดง

มดนาง (ภาพที่ 2) หมายถึงตัวเต็มวัยของราชินีมด เป็นมดตัวเมียที่มีปีก รูปร่างยาวเรียว เอวคอดกิ่ว ส่วนท้องก่อนข้างใหญ่ ปากเป็นแบบปากกัด ไม่มีเหล็กไน ตัวมีสีเขียว ปีกใส หลังจากผสมพันธุ์แล้วจะสลัดปีกทิ้งเริ่มสร้างรังใหม่ โดยลูกครอกแรกจะเติบโตมาเป็นมดงานทำการสร้างรังและสะสมอาหาร

มดตัวผู้ หมายถึงตัวเต็มวัยของมดตัวผู้ มีปีก รูปร่างยาวเรียว เอวคอดกิ่ว ปากเป็นแบบปากกัด ไม่มีเหล็กไน ตัวมีสีแดงเข้ม ปีกใส หลังจากผสมพันธุ์แล้วไม่นานก็ตาย

มดเป้งหรือแม่เป้ง (ภาพที่ 4) หมายถึงตัวอ่อนระยะตัวหนอนและดักแด้ของมดแดงที่จะเจริญเป็นราชินีมด มีขนาดใหญ่มาก ตัวมีสีชมพูอ่อน ตัวอ่อนระยะตัวหนอนเป็นแบบ vermiform ไม่มีขา มีลักษณะกล้ายแคปซูลโผล่ส่วนหัวขึ้นมา

เล็กน้อย ส่วนท้องอ้วนกว่าส่วนหัว ดักแด้เป็นแบบ exarate มีขาและปีกไม่ติดกับลำตัว สามารถเคลื่อนไหวได้เป็นอิสระ ส่วนหัวเจริญดี

ไข่มดแดง (ภาพที่ 4) ที่จริงไม่ใช่ไข่ แต่เป็นตัวอ่อนระยะตัวหนอนและระยะดักแด้ของพวกมดงานและมดตัวผู้ มีลักษณะเหมือนกับมดเป้งแต่มีขนาดเล็กกว่ามาก มดนางมีขนาดลำตัวยาวประมาณ 15 มิลลิเมตร มดงานและมดตัวผู้มีขนาด 9-11 มิลลิเมตร มดเป้งมีขนาด 10 มิลลิเมตร ตัวหนอนและดักแด้ของมดงานและมดตัวผู้มีขนาด 5 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ในรังเดียวกันโดยทำรังด้วยใบไม้บนต้นไม้หลายชนิด เช่น มะม่วง ชมพู่ ในฤดูร้อนจะมีมดนางเกิดขึ้นมาก สามารถจับได้โดยใช้ตะกร้อสอยลงมาทั้งรังแล้วใส่ลงในถังน้ำที่มีน้ำบรรจุอยู่ ไข่มดและมดเป้งจะจมน้ำ ส่วนมดงานและมดนางจะลอยอยู่เหนือผิวน้ำช้อนขึ้นมาได้ สำหรับไข่มดและมดเป้งรินน้ำออกกรองแยกได้ง่าย

แหล่งที่พบ พบทั้ง 16 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ อุดรธานี เลย ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ยโสธร และนครพนม

ประโยชน์ นำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น กินสด ๆ มดแดงและมดนางนำมายำใส่หัวหอมซอยและพริก หรือนำมาใส่ในอาหารและคลุกเนื้อสัตว์แทนมะนาว เพราะมดสามารถผลิตกรดฟอร์มิกหรือกรดมดได้ ไข่มดและมดเป้งนำมาหมก ยำ ใส่แกงป่า และชุบไข่ทอด มดทุกระยะนำมาทำลาบ ก้อย รวมทั้งเมี่ยงมดแดงด้วย

4.23 ครอบครัว Apidae

ผึ้งในครอบครัวนี้เป็นที่รู้จักกันดีเพราะให้น้ำผึ้ง เป็นแมลงที่มีการอยู่รวมกันที่มีวิวัฒนาการสูง หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้าย ปากมีหลายแบบ เอวกอดกิ่วระหว่างปล้องท้องปล้องที่ 1 และปล้องที่ 2 ปล้องท้องที่ติดกับอกเล็กกว่า

ปล้องอก ลำตัวมีสีเหลืองหรือสีน้ำตาลอ่อนลำตัวปกคลุมด้วยขน มีสีเข้มพาดตามขวางของส่วนท้อง มักมีภาษาสำหรับสื่อสารกัน ทำรังอยู่ตามต้นไม้หลายชนิด ทั้งไม้พุ่มและต้นไม้สูง

ผึ้งมิ้ม

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 5

ชื่อไทย ผึ้งมิ้ม ผึ้งมิ่น

ชื่อภาษาอังกฤษ Honey bee

ชื่อวิทยาศาสตร์ Apis florea (Fabriscius, 1787)

ลักษณะ ตัวเต็มวัยมีส่วนหัวเจริญดี ปากเป็นแบบกัดและเลีย หนวดสั้นเป็นแบบเส้นด้าย ขาสั้นมีขนปกคลุม ทิเบียของขาคู่หลังมีขนแข็งเพื่อเก็บละอองเกสร และใช้ทำความสะอาดหนวดและส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ลำตัวมีสีน้ำตาล ปีกมี 2 คู่ เป็นแบบเยื่อบาง ๆ ในรังหนึ่ง ๆ มีผึ้ง 3 ชนิดคือ ราชินีผึ้งเป็นตัวเมียที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในรัง ส่วนท้องใหญ่มากมีหน้าที่วางไข่ Drone เป็นผึ้งตัวผู้มีขนาดใหญ่กว่าผึ้งงานแต่เล็กกว่าผึ้งราชินี ส่วนท้องมี 3 ปล้องเมื่อผสมพันธุ์แล้วจะตาย ผึ้งงานเป็นผึ้งตัวเมียที่เป็นหมันมีขนาดเล็ก ส่วนท้องมี 2 ปล้อง มีหน้าที่ผลิตขี้ผึ้งสำหรับสร้างรัง หาอาหาร รักษาความปลอดภัยของรัง เลี้ยงตัวอ่อน Drone และราชินีผึ้งถ่ายเทอากาศภายในรังรวมทั้งเก็บสะสมน้ำหวานจากเกสรดอกไม้มาย่อยด้วยเอนไซม์ภายในตัวของมันให้กลายเป็นน้ำผึ้ง ผึ้งงานมีเหล็กไนอยู่ที่ส่วนท้อง เป็นผึ้งขนาดเล็กมีความยาวของลำตัวประมาณ 8-10 มิลลิเมตร ตัวอ่อนเป็นตัวหนอนแบบ vermiform มีลำตัวยาวและอ้วน ลักษณะคล้ายแคปซูล ไม่มีขา โผล่หัวออกมา รูปร่างเป็นรูปตัว c มีสีขาว ดักแด้เป็นแบบ exarate มีขาและปีกที่เคลื่อนไหวได้เป็นอิสระไม่ติดกับลำตัว มีสีขาว ตัวอ่อนทั้ง 2 แบบมีขนาดของลำตัวยาว 8-10 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย สร้างรังในที่โล่งแจ้งตามกิ่งไม้และจะหายางไม้มาสะสมไว้ที่กิ่งไม้เพื่อป้องกันมด รังเป็นรังเดียวมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก พบตามต้นไม้ที่มีขนาดกลาง

และตามกิ่งไผ่ เป็นผึ้งที่ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงเป็นอุตสาหกรรมเพราะใช้ประชากรถึง 80 % ในการปกป้องรัง ทำให้ได้ปริมาณน้ำผึ้งน้อย สามารถจับได้โดยจุดไต้รมรังผึ้ง ผึ้งงานจะหนีควันบินออกจากรังไป เก็บได้ทั้งรัง การตีรังผึ้งนี้ต้องระวังถูกต่อย เพราะผึ้งงานมีเหล็กไนอยู่ที่ส่วนท้อง ปกติจะมีต่อมน้ำพิษ 2 ชนิดคือ ต่อมขับสารที่เป็นกรด 1 คู่ทำหน้าที่สร้างน้ำพิษที่ทำให้แมลงชนิดอื่นเป็นอัมพาตได้ และต่อมขับสารที่มีฤทธิ์เป็นด่าง 1 ต่อมทำหน้าที่สร้างน้ำพิษที่ทำให้เกิดการระคายเคือง เมื่อสารทั้ง 2 ชนิดนี้มารวมกัน เช่นเวลาถูกผึ้งต่อยจะทำให้เจ็บปวดมาก

<u>แหล่งที่พบ</u> มีการตีรังผึ้งทั้ง 16 จังหวัด แต่ที่นำมาขายมากมี 3 จังหวัดคือ ชัยภูมิ นครราชสีมา และขอนแก่น

<u>ประโยชน์</u> น้ำผึ้งใช้เป็นยา เป็นส่วนประกอบของยาแผนโบราณ ใช้ผสมในอาหารหรือขนมที่ต้องการเก็บไว้นาน ๆ ใช้ทาระแผล ดองและแช่อิ่มผลไม้ รังผึ้งใช้เคี้ยวแก้โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจทำให้โล่งจมูก ใช้ทำขี้ผึ้งและเทียนไขตัวอ่อนทั้งตัวหนอนและดักแด้กินสด ๆ มีรสชาดเหมือนถั่ว ชุบไข่ทอด หมก ยำ และทำลาบ

4.2 <u>ครอบครัว Vespidae</u>

แมลงในครอบครัวนี้มีหนวดยาว ปากเป็นแบบปากกัด เอวคอดกิ่วระหว่างปล้องท้องปล้องที่ 1 และปล้องที่ 2 ปล้องท้องที่ติดกับอกเล็กกว่าปล้องเอว ลำตัวมีสีสวยงาม มักมีสีเหลืองสลับสีดำ บางชนิดสร้างรังมีลักษณะคล้ายกระดาษ บางชนิดใช้ดินช่วยในการสร้างรัง รังมีทั้งที่อยู่ตามกิ่งไม้และอยู่ที่ดิน เป็นแมลงที่มีการอยู่รวมกันเป็นสังคม ชอบล่าตัวหนอนของแมลงชนิดอื่นเข้าไปเก็บสะสมไว้ในรังเพื่อเป็นอาหารของตัวอ่อน

ต่อ

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 6

ชื่อไทย ต่อ

ชื่อภาษาอังกฤษ Wasp

ชื่อวิทยาศาสตร์ Vespa sp. 1

ลักษณะ ส่วนหัวเจริญดี หนวดเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ลำตัวยาวเรียวมีเอวคอดกิ่ว ปีกมี 2 คู่ ลำตัวมีสีดำมีแถบสีเหลืองพาดตามขวางที่ส่วนท้อง ตัวหนอนเป็นแบบ vermiform ไม่มีขา มีลักษณะคล้ายแคปซูลโผล่ส่วนหัวขึ้นมา ตัวมีสีครีมไปจนถึงสีเทา ดักแด้เป็นแบบ exarate มีขาและปีกไม่ติดกับลำตัว สามารถเคลื่อนไหวได้เป็นอิสระ ดักแด้จะมีสีครีมและสีจะค่อย ๆ เข้มขึ้นจนเหมือนกับสีของตัวเต็มวัย ขนาดลำตัวของตัวเต็มวัยและตัวอ่อนยาว 20-25 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ทำรังบนต้นไม้เช่นต้นเต็ง ต้นรัง ไม้พุ่มตลอดจนบริเวณบ้านที่เป็นเสายื่นออกมา รังมีลักษณะคล้ายกระดาษ มีรูทางเข้าออก 2-3 รู เมื่อแกะรังดูจะเห็นลักษณะเป็นห้อง ๆ เรียงกันคล้ายหวี ภายในห้องจะมีตัวอ่อนอาศัยอยู่ห้องละตัว การจับตัวต่อจะใช้วิธีจุดไฟที่ปากทางเข้าออกของรัง ตัวเต็มวัยที่พยายามหนีออกมาก็จะถูกไฟไหม้ตกลงสู่พื้นดินเหลือแต่ตัวอ่อนและไข่ที่อยู่ในรัง ต่อสามารถต่อยทำให้ปวดบวมและเป็นไข้ได้ ถ้าถูกต่อยหลาย ๆ ตัวก็อาจตายได้ การจับตัวต่อหรือที่เรียกกันว่าการจี่รังต่อนี้จึงต้องอาศัยความระมัดระวังมาก

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนครและอุบลราชธานี

ประโยชน์ ไข่และตัวอ่อนของตัวต่อนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ชุบไข่ทอด หมก แกง หรือกินทั้งดิบ ๆ ตัวต่อหายากและมีราคาแพง ผู้ที่จี่รังต่อมักจะนำไปขายที่ร้านอาหารป่าในราคากิโลกรัมละ 80 บาท

แตน

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 7

ชื่อไทย แตน

ชื่อภาษาอังกฤษ Wasp

ชื่อวิทยาศาสตร์ Vespa sp. 2

ลักษณะ แตนมีรูปร่างลักษณะทั่วไปเหมือนตัวต่อ แต่มีขนาดเล็กกว่าส่วนหัวเจริญดี หนวดเป็นรูปเส้นด้าย ปากเป็นแบบปากกัด ลำตัวยาวมีเอวคอดกิ่ว ปีกมี 2 คู่ ลำตัวมีสีดำมีแถบสีเหลืองพาดตามขวางบริเวณส่วนท้อง ตัวหนอนเป็นแบบ vermiform ไม่มีขา มีลักษณะคล้ายแคปซูลโผล่หัวออกมา ตัวมีสีครีม ดักแด้เป็นแบบ exarate มีขาและปีกไม่ติดกับลำตัวสามารถเคลื่อนไหวได้เป็นอิสระ ดักแด้มีสีครีมและสีจะค่อย ๆ เข้มขึ้นจนเหมือนกับสีของตัวเต็มวัย ขนาดลำตัวของตัวเต็มวัยและตัวอ่อนยาว 10-15 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย ทำรังบนต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่และไม้พุ่ม บางครั้งทำรังในบริเวณอาคารด้วย รังมีลักษณะคล้ายกระดาษ ด้านที่ติดกับกิ่งไม้จะเรียบ ส่วนอีกด้านหนึ่งมีลักษณะเป็นห้อง ๆ ซึ่งจะมีตัวอ่อนอาศัยอยู่ห้องละตัว รังนี้มีขนาดเล็กกว่ารังของตัวต่อ การจับแตนจะใช้โคมไฟจ่อที่รัง ตัวเต็มวัยจะถูกไฟไหม้ตกลงมาสู่พื้นดิน เหลือตัวอ่อนและไข่ไว้ในรัง แตนสามารถต่อยทำให้เจ็บปวดได้เช่นเดียวกับตัวต่อ

แหล่งที่พบ จังหวัดสกลนคร

ประโยชน์ ไข่และตัวอ่อนนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ชุบไข่ทอด หมก แกง หรือกินดิบ ๆ

Phylum Echinodermata

สัตว์ใน Phylum นี้เป็นสัตว์ทะเลบริเวณลำตัวมักมีหนาม มีระบบท่อน้ำโดยน้ำจะไหลเข้าทางท่อตะแกรงที่เรียกว่า madreporite เข้าสู่ที่น้ำภาย

ในร่างกายไปยังขาซึ่งเรียกว่า tube feet บางชนิดสามารถเคลื่อนที่ได้ แต่บางชนิดเคลื่อนที่ไม่ได้ สัตว์ในไฟลัมนี้มีความสามารถซ่อมแซมร่างกายส่วนที่สึกหรอได้โดยจะมีการงอกเจริญขึ้นใหม่ได้ อาศัยอยู่ในน้ำทะเล สัตว์ในไฟลัมนี้ได้แก่ปลิงทะเล

ปลิงทะเลอยู่ใน Class Holothuroidae มีร่างกายยาวคล้ายหนอน ลำตัวจะขนานไปกับพื้นท้องทะเล สัตว์ใน Class นี้ไม่มีแขน ลำตัวหยาบขรุขระปกคลุมด้วยแผ่นหินปูนแต่ไม่มีหนาม ปากอยู่ทางด้านหน้า ส่วนทวารอยู่ทางด้านท้ายสุดของลำตัว ที่ปากมีหนวด 18-30 เส้น

1.1 <u>ครอบครัว Holothuriidae</u>

ปลิงทะเลในครอบครัวนี้มีลำตัวยาวเป็นรูปทรงกระบอก หนวดที่บริเวณปากมี 20 เส้น อาศัยอยู่ตามพื้นทรายในแนวปะการัง และโขดหิน

ปลิงทะเลสีดำ

แผ่นภาพที่ 15 ภาพที่ 8

ชื่อไทย ปลิงทะเลสีดำ ปลิงดำ

ชื่อภาษาอังกฤษ Black sea cucumber

ชื่อวิทยาศาสตร์ <u>Holothuria atra</u> Eaeger, 1946

<u>ลักษณะ</u> รูปร่างทรงกระบอกยาวคล้ายตัวหนอน ลำตัวอ่อนนุ่มแต่มีผิวหยาบขรุขระเพราะปกคลุมด้วยแผ่นหินปูน แผ่นหินปูนนี้มีลักษณะเป็น 5 แฉก ลำตัวไม่มีหนามและไม่มีแขน ปากอยู่ทางด้านหน้า ส่วนทวารอยู่ทางด้านท้ายสุดของลำตัว ที่ปากมีหนวด 20 เส้น หนวดนี้จะช่วยกวาดอาหารเข้าสู่ปาก มีขาหลอดที่มีปุ่มดูดเรียงกันเป็นแถวตามความยาวของลำตัว สามารถยืดหดตัวเพื่อเคลื่อนที่ได้ แต่ช้ามาก เมื่อถูกรบกวนจะปล่อยน้ำเมือกสีขาวออกมาป้องกันตัว ลำตัวมีสีดำ ขนาดของลำตัวยาวประมาณ 300 มิลลิเมตร

ถิ่นอาศัย อยู่ตามพื้นท้องทะเลที่เป็นทรายตามแนวปะการังและโขดหิน สามารถจับได้ง่ายในขณะที่น้ำลง

แหล่งที่พบ มีการนำไปขายที่จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ ปลิงทะเลที่พบนี้เป็นปลิงทะเลที่ชุดเอาแผ่นแข็งหุ้มลำตัวออกแล้วนำมาประกอบอาหารได้ เช่น แกงจืด ผัด.